

STRATEJİK BAKIŞ

Arel USAM | Kış 2021

E-Staj Özel Sayı: 1

NEO-NEO TARTIŞMASI ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI/BÖLGESEL ÖRGÜTLER VE ARAP LİĞİ

Ahmet Yılmaz

ABD-ÇİN REKABETİ: İKİ KUTUPLU BİR DÜNYA DÜZENİ OLUŞTURUR MU?

Ayça Şafak

AVRUPA BİRLİĞİ 2050 TEMEL STRATEJİSİ

Çağkan Vatansever

FEMİNİST ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA TÜRKİYE

Sena Bozkurt

2050 AVRUPA BİRLİĞİ BÜYÜK STRATEJİ ÖNERİSİ

Öykü Tansuğ

CLINTON'DAN BIDEN'A: KUZEY KORE MESELESİ

Senanur Köksal

ÇİN-ABD-TAYVAN: ÇÖZÜLEMİYEN SORUN

Sude Güden

NAVALNY PROTİSTOLARI VE RUSYA-AB İLİŞKİLERİ

Göksu Çakiroğlu

TÜRKİYE VE SUUDİ ARABİSTAN ARASINDAKİ BOYKOT KRİZİ

Beyza Nur Şahin

TRUMP'IN SAĞ KANAT POPÜLİZMİNİN KAYNAKLARINA PALEO-MUHAFAZAKÂR VE NEO-MUHAFAZAKÂR ÇERÇEVELERDEN BİR BAKIŞ

Aslı Sipahi

İSRAİL DIŞ POLİTİKASINDA DEĞİŞİMİN PARAMETRELERİ: BİR SMALL STATE ÖRNEĞİ OLARAK İSRAİL VE ÖĞRENME TEORİSİ

Ertuğrul Çelik

AVRUPALI POPÜLİSTLERİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ: İŞ BİRLİĞİ Mİ, KOMPLO MU?

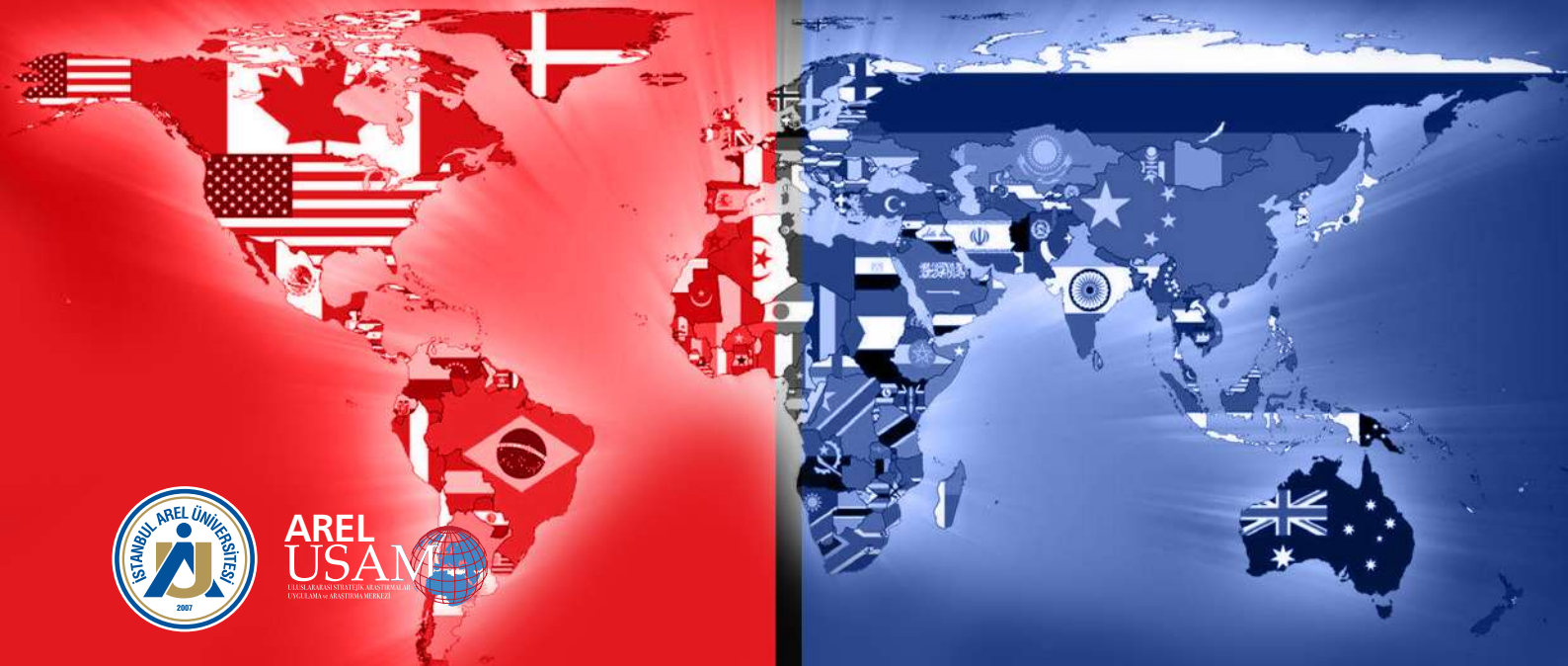
Enes Özcan

AVRUPA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ VE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER İLE İLİŞKİSİ

Zehra Gökçe Şenol

ARAP BAHARI'NDA YAŞANAN OLAYLAR VE TÜRKİYE'YE ETKİSİ

Hüseyin Kaan Sabancı

SAYGIDEĞER OKURLARIMIZ...

1-26 Şubat tarihlerinde icra edilen ve Tũrkiye'nin 48 farklı ũniversitesinden ũđrencilerin katıldığı Arel USAM Kış 2021 E-Stajının ũđrenme hedeflerinden, bir konunun teorik ve pratik boyutlarıyla incelenmesi ve raporlanması ũlçũtũnũ karŐılamak için hazırlanan makaleler Arel IR Monthly Dergisinin iki ve Arel Stratejik Bakış'ın iki olmak ũzere dŕt ŕzel sayıda yayımlandı.

Arel Stratejik Bakış'ın bu ŕzel sayısında uluslararası siyasi gũndemde ŕne çıkan konular ve ũlkeler hakkında 14 makale yer alıyor. Őđrencilerimizin kapsamlı araştırmaları ve bilimsel yaklaşımlarının, gŕnũllũ konuk editŕrlerin titiz ve ŕzverili çalıŐmalarının ũrũnũ olan bu eseri beğeni ve yorumlarınıza sunmaktan gurur duyuyoruz.

Saygılarımla

Doç. Dr. Oktay Bingŕl
Arel USAM Mũdũrũ

İÇİNDEKİLER

Arel USAM Kış 2021
E-Staj Özel Sayı-1
Siyasal Değerlendirmeler
Yayın Tarihi: Mayıs 2021

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ayşe Yiğit Şakar
Doç. Dr. Nurdan Çolakoğlu
Prof. Dr. C. Uğur Özgöker
Doç. Dr. Oktay Bingöl
Dr. Öğr. Üyesi Aylin Erdoğan
Dr. Öğr. Üyesi Doğan Ş. Polat

Özel Sayı Editörleri

Ahmet Yılmaz

İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi
ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
4. Sınıf Öğrencisi

Hande Bingöl

Galatasaray Üniversitesi Özel Hukuk
Yüksek Lisans Öğrencisi

Senanur Köksal

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi

Sena Bozkurt

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi 4. Sınıf Öğrencisi

Editör ve Sorumlu Müdür

Dr. Öğr. Üyesi
Ali Bilgin VARLIK

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Arel Medya Grup
Tuğçe ÇELİK

Yasal Uyarı:

Arel USAM Dergide yer alan makaleler yazarların şahsi görüşlerini içermekte olup, Arel Üniversitesini, Arel USAM'ı ve çalışanlarını bağlamaz. Dergide yayınlanan makaleler her hakkı mahfuz olup, eğitim ve öğretim amacıyla uygun atıf/gönderme kulları çerçevesinde kullanılabilir.

1. Neo-Neo Tartışması Çerçevesinde Uluslararası/Bölgesel Örgütler ve Arap Ligi
Ahmet Yılmaz
2. ABD-Çin Rekabeti: İki Kutuplu Bir Dünya Düzeni Oluşturur Mu?
Ayça Şafak
3. Avrupa Birliği 2050 Temel Stratejisi
Çağkan Vatansever
4. Feminist Uluslararası İlişkiler Bağlamında Türkiye
Sena Bozkurt
5. 2050 Avrupa Birliği Büyük Strateji Önerisi
Öykü Tansuğ
6. Clinton'dan Biden'a: Kuzey Kore Meselesi
Senanur Köksal
7. Çin-ABD-Tayvan: Çözilemeyen Sorun
Sude Güden
8. Navalny Protestoları ve Rusya-AB İlişkileri
Göksu Çakıroğlu
9. Türkiye Ve Suudi Arabistan Arasındaki Boykot Krizi
Beyza Nur Şahin
10. Trump'ın Sağ Kanat Popülizminin Kaynaklarına Paleo-Muhafazakâr ve Neo-Muhafazakâr Çerçevelerden Bir Bakış
Ash Sipahi
11. İsrail Dış Politikasında Değişimin Parametreleri: Bir Small State Örneği Olarak İsrail ve Öğrenme Teorisi
Ertuğrul Çelik
12. Avrupalı Popülistlerin Rusya İle İlişkileri: İş Birliği Mi, Komplo Mu?
Enes Özcan
13. Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ ve Yeni Toplumsal Hareketler ile İlişkisi
Zehra Gökçe Şenol
14. Arap Baharı'nda Yaşanan Olaylar ve Türkiye'ye Etkisi
Hüseyin Kaan Sabancı

Neo-Neo Tartışması Çerçevesinde Uluslararası/Bölgesel Örgütler ve Arap Ligi

Ahmet Yılmaz

İstanbul Aydın Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrası inşa edilen Bretton-Woods sistemi ile siyasi, ekonomik ve ticari anlamda entegrasyon süreci hız kazanmaya başlamıştır. Birçok devlet tarafından kabul edilen liberal politikalar ve oluşturulan küresel/bölgesel örgütler, ortak çıkarlar ve iş birliği doğrultusunda devletleri tek bir yöne konsolide etmeye çalışmıştır. Yaşanan gelişmeler neo-liberal teorinin zaferi şeklinde yorumlanmıştır. Buna karşılık sistemin mutlak anarşik yapısı ve devletlerin çıkar temelli politika ürettiği konusunda görüş bildiren neo-realist teorisyenler, neo-liberal fikirlere özellikle uluslararası örgütler temelinde eleştiri getirmişlerdir. Bu bağlamda örgütlerin üyelerin çıkarları doğrultusunda şekillendiği, örgütler sayesinde devletlerin politikalarını meşrulaştırma olanağı bulunduğu neo-realist teorinin ana fikirlerini oluşturmuştur. Sistemin yapısının oluşturulacak kurumlar sayesinde devletlerin lehine olacak şekilde sonuçlanabileceği, karşılıklı etkileşim sayesinde devletlerin kazanacağı ve problemlerin en aza indirgenebileceği fikirleri ise neo-liberal teorisyenlerin ana düşünceleri olmuştur. Birbirlerine getirdikleri eleştiriler sayesinde uluslararası ilişkilerin en büyük tartışmalarından birini oluşturan neo-neo tartışması ile örgütlerin varoluş amaçları, kapasiteleri ve problemleri yüksek düzeyde tartışma alanı oluşturmuştur. Bu bağlamda neo-realist ve neo-liberal teorilerin küresel ve bölgesel örgütlere bakış açıları ayrıca üye sayısı, üyelerinin siyasi ve ekonomik durumu ve kurulduğu bölgenin jeopolitik önemi sayesinde önemli potansiyele sahip olan fakat sahip olduğu yapısal ve siyasal sorunları nedeni ile eleştiri konusu olan Arap Ligi neo-neo tartışması kapsamında analiz edilecektir.

Neo-realizm ve Küresel/Bölgesel Örgütler

Sistemin anarşik olduğunu belirten neo-realistler, anarşik sistemin devletleri mücadeleye ittiğini belirtirler. Klasik realistlerden bu bağlamda ayrılan neo-realist teori, insan doğasının değil, mutlak sistemin anarşik yapısını dayanak noktası alır. Neo-realistler sistemin anarşik yapısının iş birliğini engelleyeceğini veya yoğunlaşmasını kısıtlayacağını, örgütlerin devlet etkisi altında olduğu için sistemde bulunan problemleri tam anlamıyla çözemeyeceğini ve mevcut durumu tersine değiştiremeyeceğini savunur. Bunun nedeni neo-realist teorinin devletleri istekleri ve çıkarları bağlamında politika üreten ve siyasi yapılarını bu kavramlara göre şekillendiren yapılar olarak tanımlamasıdır. Sistemin baş aktörü olma özelliğini koruyan devlet, güvenliğini sağlamak için politika üretir. Bu noktada kendi güvenliğini sağlamaya yönelik politika üreten devlet diğer devletlerin

kendilerini tehdit altında hissetmelerine neden olur, bu duruma karşılık kendini tehdit altında hisseden devletlerde güvenlik konusunda faaliyetler gerçekleştirir. Güvenlik ikilemi (Security Dilemma) teorisi olarak kabul edilen bu durum neo-realistler tarafından temel belirleyici olarak kabul edilir. Fakat şunu vurgulamak gerekir ki neo-realist teori için iş birliği ve ittifaklar yok değildir. Teorinin en önemli temsilcilerinden Kenneth Waltz'un savunma hakkındaki fikirlerinde dış dengeleme önemli yer tutar. Sistemde kendini tehdit altında hisseden devlet başka devletler ile ittifak kurarak tehdidi yaratan probleme yönelik politika üretebilir. Bu anlamda devletlerin iş birliği yapması olanak dahilindedir fakat güvenli olan yol ittifak oluşturmaktan ziyade devletlerin kendi kapasitelerine güvenmeleridir (Self help). Neo-realistler için diğer bir önemli kavram ise "göreceli kazanç"tır. Devletler güvenliklerini sağlamak, yaşamak ve üstün olmak için politika üretir. Devletin kazançları çok önemlidir bunun için de kendi politikalarını empoze etmeye ve en kazançlı olmaya çalışır. Bu bağlamda özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan yapı ile birlikte önem kazanan uluslararası ve bölgesel örgütler neo-realist teori tarafından değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir. Neo-realist teori örgütlerin varlığını kabul etmesine rağmen örgütlerin devletlerin istekleri ve politikaları doğrultusunda hareket ettiğini savunur. Uluslararası sistemde birçok farklı devletin, kültürün, fikirlerin olması nedeniyle, ki bu sistemde hegemon olmasını engelleyen ve anarşik yapıya neden olan en temel unsurdur, devletler örgütler çerçevesinde bir araya gelse bile kendi politikalarını başat etmeye çalışır. Neo-realistler tarafından uluslararası kurumlara getirilen diğer bir eleştiri ise örgütlerin bağımsızlığı konusundadır. Teoriye göre örgütler bağımsız hareket edemez, onu kuranların etrafında şekillenir. Diğer bir ifade edilmesi gereken konu ise devletlerin politikalarını dünya kamuoyuna kabullendirme amaçları ile alakalıdır. Neo-realistlere göre devletler uygulamak istedikleri fakat uygun zemini bulamadıkları politikaları, örgütleri kullanarak meşrulaştırmaktadır yani devletler uygulamak istedikleri politikalar için örgütleri bir araç olarak kullanmaktadır.

Neo-Liberalizm ve Küresel/Bölgesel Örgütler

Sistemin yapısı konusunda neo-realistler ile aynı düşüncede olan ve yapının anarşik olduğunu belirten neo-liberaller buna rağmen anarşik yapının mutlak olmadığını ve anarşik yapının oluşturulacak kurumsal yapılar sayesinde devletlerin lehine olacak şekilde şekillendirilebileceğini ileri sürerler. Neo-liberallere göre devletler sistemin tek aktörü değildir, devlet dışı örgütler sistem içinde önemli yer tutar. Her aktör birbiriyle etkileşim hâlinindedir. Devletler çıkarları doğrultusunda politika üretmesine rağmen iş birliği her anlamda devletler için kazançlı olan yoldur. Bu konuda neo-realistlerin göreceli kazanç teorisine karşı neo-liberaller mutlak kazanç teorisini ileri sürerler. Teoriye göre devletler karar verirken kâr ve zarar hesabı yaparlar, bu sayede politikalarını şekillendirmeye çalışırlar. Birlikte kazanmak, gelirleri maksimize etmek temel ilkedir. Güvenlik politikalarının yanında ekonomi, ticaret gibi konular önemlidir, bu düzlemde klasik realizmin yüksek ve alçak politika ayrıştırmasından ayrılırlar. Devletin ve sistemin her alt dalı ve her kurumu devlet politikası için önemli yer tutar. Neo-liberallerin uluslararası sistemin yapısının anarşik olduğunu kabul ettiği fakat bunun ortak çıkarlar etrafında toplanmak için bir engel olmadığından bahsedilmişti, bu konuya ek olarak birçok görüşe göre anarşik yapı devletlerin bir araya gelmesini hem engelleyen hem de isteyen gizli

bir eldir. Uluslararası kurumlar bu noktada sistem için gereklidir, sistemin işleyişini devletler ile birlikte düzenlerler ve ortak bir politika üretme konusunda devletleri hedefe yönlendirirler. Teoriye göre iş birliği sayesinde savaşlar ve diğer devletler için güvenlik tehdidi olan konular engellenebilir çünkü demokratik barış teorisi çerçevesinde demokratik yapıya sahip olan yapıların uzlaşması daha kolay savaşması ise daha zordur. Uluslararası kurumlar demokratikleşme yolundaki en büyük yol göstericilerden biridir, ayrıca küreselleşmenin en yoğun yaşandığı bu yıllarda karşılıklı bağımlılık esastır. Aktörler birbirine entegre olmuş durumdadır. Siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel temelli örgütlerin oluşturduğu yapı sayesinde devletler birbirleri ile kazan-kazan temelinde dayanışma ve alışveriş içindedir. Ayrıca eleştirilere karşı neo-liberaller, örgütlerin kendi yapıları ve hukuk mekanizmaları sayesinde bağımsız karar verici olduklarını ileri sürerler. Devletlerin niyetleri bu anlamda neo-liberaller için önemlidir, devletlerin iş birliğini temel değer olarak görmesi sayesinde ve örgütlere kendi haklarını devrederek iyi ve ortak yönetim oluşturmaları dünya sosyal, siyasi ve ekonomik hayatı için çok önemlidir.

Neo-Neo Tartışması Kapsamında Arap Ligi Örgütü

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler ve ilerlemeler sayesinde kurulan Arap Ligi, üye sayısı ve sahip olduğu değerler açısından önemli fakat sorunları olan bir bölgesel örgüttür. Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra birden fazla devlete bölünen Arap ülkeleri, sahip oldukları doğal kaynaklar sayesinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu süreçte Arap ülkeleri 1945 yılında kendi sorunlarını tartışmak ve ortak hareket mekanizması oluşturmak için bir teşkilat kurdu. Üye sayısı, kurulduğu coğrafya ve üyelerinin doğal kaynaklara sahip olması bakımından önemli potansiyele sahip olan Arap Ligi, gücünü uluslararası ve bölgesel alana yansıtamadı. Bunun nedeni örgüt içindeki anlaşmazlıklar, üyelerin farklı çıkarları, ortak hareket etme duygusunun olmaması ve reform eksikliğidir. Neo-realist teoriye göre devletlerin çıkarlarının politikalarını şekillendirdiği daha önce bahsedilmişti, bu düzlemde Arap liginin en temel sorunu üye devletlerin farklı çıkarlara sahip olması ve ortak politika temelinde buluşamamalarıdır. 1948 Arap-İsrail Savaşında Ürdün Kralı Abdullah'ın başkomutan olarak siyasi dengesini artırmaya yönelik politikaları ve savaş sonrası Filistin topraklarını ilhak etmesi, ayrıca Filistin devleti kurulması sonrası Filistin'i tanımaması üye devletlerin arasında yaşanan ilk önemli sorunlardan biridir (Akyol, 2017:4). Devletlerin kendi politikalarını örgüt politikaları karşısında başat etmeye çalışması çerçevesinde yaşanan olay diğer problemlerin temelini oluşturur. Neo-realist teorinin örgütler hakkındaki eleştirilerini adeta haklı çıkaran bu olaya ek olarak kurulduğu yıldan beri İsrail devletinin her geçen gün daha fazla Filistin topraklarını ilhak etmesi karşısında örgütün bu işgal politikalarına çözüm bulamaması, üyelerini tek bir ideolojiye yönlendirememesi verilebilir. Ayrıca Arap Baharı ile birlikte yönetimlerin görevlerinden düşmesi karşısındaki etkisizlik, başta Suriye ve diğer Arap ülkelerindeki iç savaşların engellenememesi ve en önemlisi üyelerin iç ve dış politikalarının batı devletleri tarafından şekillendirilmesi karşısında örgütün yaşadığı sorunlar genel anlamda örgütün varoluş problemi yaşadığının bir başka göstergesidir. Fakat bu olayların dışında örgütün eksen kayması yaşadığı en önemli iki olay Irak'ın imzaladığı Bağdat Paktı ve Mısır-İsrail arasında imzalanan Camp David anlaşmasıdır. Bu anlaşmalar lig içinde eksen kaymasına neden olmuş ve diğer problemlerin önünü açmıştır. Anlaşma sonrası Irak'a karşı deklarasyon yayınlanmış ve Mısır'a karşı birtakım yaptırımlar uygulanmıştır. Yaptırımlar sonrası

örgüt merkezi Tunus'a taşınmış, Arap devletleri Mısır ile siyasi ilişkilerini kesmişlerdir. Fakat daha önce değinildiği gibi problemlerin temelini oluşturan bu olaylar sonrası Mısır'ın örgüt içindeki gücü zayıflamış, Irak güç kazanmaya başlamıştır ve başta İran-İrak savaşı, Kuveyt'in işgali olmak üzere birçok soruna neden olmuştur. Batı'nın Arap devletlerinin iç işlerine müdahalesi Irak'ın agresif, bencil ve yayılmacı politikaları nedeniyle kamuoyunda meşrulaşmıştır. Bu anlamda Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi sonrası, Arap devletleri tam anlamıyla ayrılmaya başlamış ve Çöl fırtınası harekâtında Irak'a karşı 8 Arap devleti yer almıştır (Aydın, 2019). Peşine takılma ilkesi çerçevesinde Batı'nın politikaları Arap devletleri tarafından örgüt politikalarının önüne konmuştur. Bu olaylar silsilesi karşısında Arap ligi ise üye devletleri arasındaki sorunlara çözüm bulamamış, yapısal sorunları ise giderek daha fazla derinleşmiştir. Örgütün yapısal sorunları çerçevesinde üyeler arasındaki problemleri çözmek için adalet divanı mekanizmasının olmaması, birçok alt konseyin bulunmaması veya verimsiz çalışması örgütü bölge sorunları karşısında vahim durumda bırakmıştır. Örgütlerin kuruluş amacı dâhilinde devletlerin bir araya gelmesi, konuların tartışılması ve ortak bir karar alınması ana hedeftir. Ayrıca alınan kararların her üye için bağlayıcı ve uygulanabilir olması temel ilke pozisyonundadır ancak Arap Ligi Konseyinde alınan kararlar bağlayıcı değildir. Kararlar çoğunluk ilkesine göre alınır fakat oy çokluğu ile alınan kararlar sadece kararları onaylayan devletler için bağlayıcıdır. Bu konunun çözülmesi için örgüt içinde ortak zeminde buluşulması ve düzenlemeler yapılması zaruridir fakat üyeler arasındaki sorunlar buna engeldir. Konsey'de yapılan müzakerelerde çıkar farklılıkları nedeniyle efektif kararların alınmaması ise lig konseyinin politika alanını daraltır. Öyle ki örgüt toplantılarında üst düzeyde temsilciler arasında yaşanan tartışmalar günlerce tartışma konusu olmuştur. Neo-liberallere göre ortak probleme karşı ortak politika düşünceleri, neo-realist bakış açısına göre Arap ligi içinde üyelerin gücü ve çıkarları ile doğru orantılıdır. Neo-realistlerin örgütler hakkında çizdiği siyasi çerçeve yapısal sorunlar ile birleşince örgütün varlık problemi yaşaması kaçınılmaz olur. Son yıllarda Suudi Arabistan ve BAE gibi görece güçlü devletlerin politikalarını diğer devletlere dayatma çalışmaları, devletlerin örgütü iş birliğinden çok kararlarını meşrulaştırma aracı olarak görmesinin örneğidir. Lig yasası ise bir başka eleştiri konusudur çünkü üyeler arasındaki ekonomik, politik ve sosyal farklılıklardan kaynaklanan çatışmaları önlemek için bağımsız kurallar dizisi barındırmaz. Çatışma ve problemlerin derinleşmesi kurumsal yapının olmadığı yerde kaçınılmazdır. Üyelik şartları konusunda ise örgüte üye olmanın tek koşulunun Arap ülkesi olma zorunluluğu örgütün etki sahasını daraltır. Gelişmişlik, hukuk seviyesi ve benzeri kriterler üyelik için temel öncelik olması gerekirken değildir. Hukuksal yapıda ise örgüt içinde alınan kararların uygulanmaması durumunda devletlere yönelik yaptırım mekanizmasının bulunmaması, işlemlerin ortak kabul edilmiş anlaşmalar yerine konseyde alınması, güçlü ve tarafsız adalet yapısının oluşması engeller. Bir başka konu olan Arap Ligi'nin askeri müdahale kapasitesi ise üyelerin planlarını ve istekleri çerçevesinde şekillenir. Örgütün tek başına karar verme ve müdahale etme kabiliyeti üyelerine bağımlı durumdadır. Askeri müdahalenin gerekli olduğu yerlerde çıkar farklılıkları ve askeri yapı eksikliği nedeniyle problem yaşayan örgüt müdahale gücünü de kaybetme noktasına gelmiştir. Üye devletlerin kararı sonrası müdahale ettiği bazı olaylar olmasına rağmen tam anlamıyla başarı sağlanamamıştır. Öyle ki örgütün müdahale ettiği ve 1976 yılında Lübnan iç savaşı sırasında bölgeye gönderdiği askerlerin çoğunun Suriye kökenli olması bölgede başka krizlere yol açmıştır (Hürriyet, 2005). Irak ile Kuveyt arasındaki çatışmada Arap Ligi içinde askeri organizasyon eksikliği fark edilmiş,

savaştan sonra oluşturulan Arap Ligi Askeri Komitesi sayesinde örgüt bugünkü askeri gücüne kavuşmuştur, buna rağmen üyelerinin çekimser tavırları bölgede yaşanan askeri problemlerin çözümü konusunda sıkıntı yaratmıştır.

Sonuç

Uluslararası ve bölgesel örgütler sahip olduğu siyasi, ekonomik ve sosyal güçleri sayesinde devletler ile beraber uluslararası sistemin en önemli aktörleri konumdadırlar. Fakat gerçekleştirdikleri projeler, sahip oldukları güç ve kurumsal yapılarına rağmen örgütler sistem içerisinde her zaman tartışma konusu olmuştur. Bölgesinde önemli bir aktör olma hüviyeti ile kurulan Arap Ligi Neo-liberal teorinin hedeflediği barış ortamını sağlayamamış, neo-realistlerin örgütler hakkındaki görüşlerini haklı çıkarmıştır. Bu anlamda üyeler arasındaki çıkar farklılıkları, örgüt politikaları çerçevesinde uyulması gereken ortak akıldan ziyade üye devletlerin hegemonyası ve bölgede yaşanan sorunlara çözüm bulunamaması örgütün sorgulanmasının en büyük etkenlerdir. Tek hedefe konsolide olmaktan çok üye devletlerin politikalarını meşrulaştırma aracı olan Arap Ligi varoluş problemi ile karşı karşıyadır. Siyasi ve askeri anlamda ise örgütün gerçekleştiremediği projelere ek sosyal ve çevresel anlamda da istenen politikaların üretilmemesi, örgütün üye devletlerinin politikalarını alçak politika alanlarında bile örgütleyememesinin göstergesidir. Sistemde bulunan görece güçsüz devletlerin sorunlarının tartışılabilirdiği nadir ortam olan örgüt toplantılarında yaşanan tartışmalar ise örgütün fiziksel anlamda yaşadığının işlevsel anlamda ise çökmüş olduğunun kanıtıdır. Arap dünyasında yaşanan son olaylarda örgüte başvurulmaması, üyeler arasında ikili anlaşmaların yaygınlaşması Arap Ligi'ne getirilen eleştirilerin sonucudur.

Kaynakça

- Akyol, C. (2017). Arap Devletleri Ligi, Orta Doğu ve Bölge Dengeleri Üzerindeki Etkisi, Akademik Bakış, 11(21), s:277-302.
- Aydın, M. (2019). Arap Birliği ve Türkiye'nin Yaklaşımları (1945-1991), UBAK Uluslararası Bilimler Akademisi, s:180-190.
- Çetin, H. (2002). Liberalizmin Tarihsel Kökenleri, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(1), s:79-96.
- Demirci, A. (2019). Ekonomik ve Sosyal Etkinlik Belirlemede Veri Zarflama Analizi: Arap Birliği Örneği, Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 4(1), s:65-79.
- Dönmez, G. (2015). Arap Birliği: Siyasi ve Hukukî Niteliği, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 17(1), s:171-208.
- Hürriyet (2005). Lübnan'daki Suriye askeri varlığı sona erdi. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/lubnandaki-suriye-askeri-varligi-sona-erdi-314708> (Erişim Tarihi: 15.02.2021).
- Özdoğan, M. (2019). Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 8(1), s:01-24.
- Pfefferle, T. (2014), The Neo-Neo Debate in International Relations Theory, E-International Relations, ISSN 2053-8626.
- Uğrasız, B. (2003). Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 139-145.

ABD-Çin Rekabeti: İki Kutuplu Bir Dünya Düzeni Oluşturur Mu?

Ayça Şafak

Ege Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Başat güç, özü itibariyle uluslararası sistemde, sahip olduğu ekonomik kapasitesi, askeri gücü ve nüfusu ile diğer devletlere baskın gelen devleti tanımlar. Siyaset bilimci Profesör George Modelski tarafından ortaya atılan bu kurama göre; dünya tarihi, deniz aşırı sömürgeciliğin başladığı 15. yüzyıldan itibaren, bir devletin başat güç olarak sahneye çıkmasıyla şekillenir. Kurama göre bir devlet yükseldiği gibi düşüşe de geçebilir ve bu uzun yıllar hatta yüzyıllar alabilir. Ancak, başat güç olmak isteyen devlet, dünya denizlerine hâkim olmalıdır. Ancak böyle başat güç konumuna gelebilir (Sander, 2016: 96-97). Tartışmamızın konusu bu olmadığından geçmişten günümüze başat güç olan devletler ele alınmayacaktır.

Bu bağlamda iki dünya savaşından sonra ABD'nin başat güç olarak sahneye çıktığını görüyoruz. 21. yüzyıla gelindiğinde uluslararası ortamın çok kutuplu mu tek kutuplu olduğu çatışmaları devam ederken Çin'in yükselişi söz konusu olmuştur ve ABD için adeta bir tehdit oluşturmuştur. Çin'in yükselişi ekonomisini toparlamasının ardından başladı. 2007 yılına gelindiğinde dünya ortalaması yüzde 5'ler civarında büyürken, Çin ekonomisi ortalama yüzde 10'lar civarında büyümekteydi. GSYİH'sı satın alma gücü paritesine göre 12 trilyon doları geçerek yarattığı bu değer ile ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomisi durumuna geldi (Örmeci, 2013: 3). Günümüzde Çin, ABD ve Almanya'dan sonra en büyük ihracatçı ülke konumundadır ve 260 milyar dolara yakın dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. Çin'in dünya ticaret hacminin artması, kredi verebilen bir ülke hâline gelmesi ve aynı zamanda ithalat hacminin de genişlemesi ABD ile kıyasıya bir mücadele içinde olduğunu göstermektedir.

Nitekim bu iki ülke, "Çin-ABD ticaret savaşı" olarak bilinen küresel pazara hâkim olma yarışı içine girmiştir. Daha sonra bu yarış çevre, bilim ve siyaset başta olmak üzere çeşitli uluslararası arenada kendi göstermiştir ve göstermeye devam etmektedir. Bu mücadelede galip bir taraf olacak ve bu ülke 21. yüzyılın başat gücü olarak değerlendirilecektir ancak bu rekabet ne zamana kadar sürecektir? Teknoloji ve bilimin gelmiş olduğu nokta göz önüne alındığında yüzyıllar boyu sürecektir midir? Yoksa birçok uzman ve teorisyen tarafından çok kutuplu olarak görülen, devlet-dışı aktörlerin, örgütlerin ve birçok diğer aktörün yer aldığı bu yeni dünya düzeninde, önü ardı kesilmeyen iki kutuplu bir dünya düzeni mi oluşturacaktır?

ABD vs. Çin

1979'dan başlayarak ABD ve Çin arasındaki diplomatik ilişkilerin 2000'li yıllara gelene kadar istikrarlı bir şekilde yürüdüğünü söyleyebiliriz. Bu tarihten sonra Çin'in ekonomik olarak yükselişi başlarken ABD'nin de düşüşü söz konusudur. Dünya kamuoyunda söz hakkına sahip olmak ve başat güç olmak için askeri, siyasi, ekonomik, kültürel ve teknoloji alanlarında iki ülke rekabete girmiştir. Bu rekabet, hem iki ülkenin diplomatik ilişkilerinin gerginleşmesine yol açarken hem de uluslararası sistemi kutuplaştırmaktadır.

Rekabetin Simgesi: Amerikan Kartalı Çin Ejderhasına Karşı

Kaynak: <https://mu haz.org/cin-ejder-yukselen-global-guc.html>

Askeri Rekabet: 2012 yılından bu yana ABD'nin savunma stratejilerine bakıldığında Çin'in hafife alınmadığı görülür. ABD'nin askeri gücü zaten onu dünyada birinci ülke yapmaktadır ancak Çin de bu konuda çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Donanma ve hava kuvvetlerini güçlendirmesiyle ABD'nin her ne kadar gerisinde olsa da Asya-Pasifik'te ABD'nin Çin'e karşı temkinli adımlar atacağını göstermektedir (Korkmaz, 2020). Bugün bakıldığında Asya-Pasifik'te 6 nükleer silah sahibi ülkenin, (ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Kuzey Kore, Rusya ve Pakistan) silah üssü bulunmaktadır. Son 10 yıla bakıldığında bu bölge, silahlanmaya en çok para harcanan jeopolitiklerden birisi durumundadır ve 2018 yılında devletler bu bölgedeki silahlanma yarışı için 523 milyar dolar harcama yapmışlardır. Asya-Pasifik'te devam etmekte olan ABD-Çin mücadelesi politik, diplomatik, ekonomik ve askeri alanlarda gerilim yaratmaktadır (Sarı, 2020). Tüm bu alanlarda ABD'nin Barack Obama döneminden başlayarak gelişen ölçülü veya ılımlı denebilecek "yeniden dengeleme" stratejisi Trump yönetimiyle beraber açık bir çevreleme stratejisine dönüşmüş ve Trump'ın sergilediği sert tutum ile yürütmüş olduğu diplomatik yaklaşım, iki ülke arasındaki ilişkilerin istikrarsızlaşmasına neden olmuştur (Kurt, 2020). 2020 yılında bölge sularında birden fazla askeri operasyon düzenlemesi Çin'in bölgedeki etkinliğini azaltmak amacıyla yapıldığını düşündürmektedir. Aynı zamanda Trump yönetiminin 2017 yılında yayınladığı ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesine göre; Çin ve Rusya, ABD'ye meydan okuyan "revizyonist güçler" olarak tanımlanmakla beraber Amerikan değerlerine zıt bir dünya inşa ettikleri iddia edilmişti.

ABD'nin 2021 yılını kapsayacak Çin'e yönelik politikasına bakılacak olursa yeni Başkan Biden, Amerikan halkının güvenlik ve refahını koruma ile İndo-Pasifik bölgesinde serbest ve açık kalmasındaki kararlılığını sürdürecektir. Biden'ın Çin'e yönelik politikası Amerikan halkının çıkarlarını gözeterek pratik ve sonuç odaklı olacaktır (Voice of Amerika, 2021). Geçtiğimiz günlerde ABD'nin "Çin Görev Gücü" altında yeni bir birim kurduğunu ve bu birimde Çin'in askeri adımlarını yakından izleyeceklerini duyurması Biden Yönetiminin de Çin'i hafife almadığını gösterir nitelikte. Savunma

Bakanlığı “Çin Görev Gücü”nün ana odağı, Çin’e yönelik politika, program ve süreçlerinin analizi olacaktır (Bloomberg HT, 2021). ABD kontrolü elden bırakmayacaktır.

Siyasi Rekabet: Çin ekonomik büyümesinin verdiği güç ile dünya siyasetinde söz hakkı sahibi olmak isteyecektir. RAND’ın 2009 yılında hazırladığı Çin raporunda 6 önemli ilke öne çıkmaktadır; 15-20 yıl süreyle büyük bir savaşın çıkmaması için çaba, küreselleşme süreci ile ekonomik büyümeye devam etmek, ABD’nin zayıflatılmasıyla çok kutuplu ve Çin’in başat güç olarak ortaya çıkabileceği bir düzenin oluşturulması, Afrika ve Orta Doğu’da enerji kaynaklarına ulaşılması ve enerji güvenliğinin sağlanması, Çin’i de etkilemesi muhtemel doğal felaketler, uluslararası terörizm, salgın hastalıklar, insan kaçakçılığı vb. klasik olmayan güvenlik tehditleri karşısında bölgesel ve küresel işbirliklerine gidilmesi, dünya kamuoyundaki Çin tehdidi söyleminin “Çin yükselişi” şeklinde revize edilmesi (RAND, 2009). Çin’in yükselişi ve hangi amaçlar doğrultusunda bunu yaptığını ortaya koymak amacıyla 2009 yılındaki rapora değinilmiştir. Ancak günümüze baktığımızda yine Çin’in bu alanda ABD ile mücadele etmesi zor gözüküyor. Çünkü ABD’nin de bozulan imajını düzeltmek için Arap ülkeleriyle ılımlı politikalar izlemeye başladığı görülmekle birlikte 20. yüzyıldan itibaren devam hegemonyası ve savunduğu demokrasi değerleri ile halk hareketlerine sahip çıkması onun imajını güçlendiren en önemli etkidir. Bu bağlamda da Çin zayıf kalmaktadır.

Ekonomik Rekabet: Öncelikle, Çin’in sahip olduğu dış ticaret fazlası ne kadar varsa ABD’nin de bir o kadar dış ticaret açığı bulunmaktadır. Dolar karşısında çok düşük değere sahip olan Yuan bunun sebebi olarak gösterilmektedir (Örmeci, 2013: 10). Çin’in lehine olan bir diğer durum ise Batı’nın Çin pazarına olan bağlılığıdır. Çin’in çok kalabalık bir nüfusa sahip olması, Avrupalı ve Amerikalı firmalar için oldukça kazanç sağlayıcı bir durumdur.

ABD doları ve Çin Yuan Para Birimi Simgeleri

Kaynak: <https://onedio.com/haber/abd-cin-i-doviz-manipulatoru-ilan-etti-882166>

Bununla birlikte Çin’in ekonomisi hızla büyümeye devam etmektedir. Bu durum ABD ve Çin arasındaki rekabetin dengelerini değiştirmektedir. Örnek vermek gerekirse, ABD ekonomisinin 2020 yılının son döneminde %4,2 büyürken yıllık %3,5 oranında gerilemesi, buna karşılık Çin’in son dönemde %6,8 ve yıllık %2,3 oranında büyümeye devam etmesi dengelerin değiştiğini göstermektedir (Yıldızoğlu, 2021). Aynı zamanda dünya ekonomisi için de Çin şirketlerinin ağırlığı giderek artmaktadır.

Kültürel Rekabet: Rekabetin olduğu bir diğer alan ise kültürdür. ABD’nin, Hollywood sineması, evrensellik iddiası bulunan müzik listeleri, pop şarkıcıları ve büyük kültür endüstrisiyle dünya kamuoyunu yönlendiren ülke konumunda olması Çin’in karşısında ona büyük avantaj sağlamaktadır. Çin ise kendine has geleneksel kültürü ile bu alanda merak uyandırmakla birlikte henüz ABD’yi yakalayabilecek bir etki yaratamamaktadır. Bu sebeple Çin ekonomide dünya birincisi konumuna

yükselirken ABD'nin yaptığı ise bu kültürel cazibesini kullanmaktır. Burada şöyle bir durum da söz konusudur; Çin vatandaşları Amerikan kültürüne yoğun bir ilgi göstermektedir. Bu sebeple ABD şirketlerinin Çin'de yatırımlarına son vermediği ve Çin'in bu yönde yasaklayıcı bir uygulaması olmadığı sürece -ki Çin de ekonomik çıkarlarını göz önünde bulundurarak bunu yapmayacağından- Amerikan kültürü hem Çin'de hem de kamuoyunda baskın olmaya devam edecektir.

Teknolojik Rekabet: Çin ekonomisi büyüdükçe teknolojik gelişmeleri özellikle, bilgisayar, izleme, haberleşme, denetleme, istihbarat, bilişim alanlarında, savunma ve uzay araştırmaları sektörlerinde çalışmaları hızlandı. Örnek vermek gerekirse, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında dünyanın en hızlı bilgisayarları yarısını Çin kazandı (Bloomberg HT, 2020). Yakın zamana kadar Batı kaynaklı yazılımlara dayanan bu bilgisayarlar 2017'de kendi işletim sistemlerini geliştirerek Batı'dakinden daha farklı bir bilgisayar modeliyle öne geçmektedir (Yıldızoğlu, 2018). Aynı zamanda yapay zekâ, embriyo ve kök hücre, klonlama ve uzay araştırmalarında hızla Batı'yı yakalamış ve öne geçmeye çalışmaktadır. Özellikle yapay zekâyı savunma alanındaki yeniliklerde kullanıyor olması ABD için kaygı verici bir durumdur ancak ABD de bunları sadece izlemekle yetinmemektedir. NASA'nın uzun zamandır yürüttüğü çalışmalar sonucunda Mars'a gönderdiği uzay aracı 18 Şubat'ta Mars'a ulaştı ve Mars'tan ilk görüntüleri gönderdi. Ayrıca ilk kez helikopter uçurmayı deneyecek olan NASA'nın bu çalışması insanlık tarihi için oldukça önemli.

Teknolojideki bu rekabet siyasi alana sıçramış durumdadır. Çin'in önde gelen teknoloji şirketi Huawei ile ABD merkezli Iphone şirketi kamuoyunda birçok karşılaştırmaya tabii tutuldu. Bununla beraber iki ülkenin siyasi liderleri de belirli yaptırımlar uyguladı (Cambaz, 2020). Özellikle ABD eski başkanı Donald Trump'ın bu yöndeki yasaklamaları ve yaptırımları, Çin'i ne kadar ciddi bir tehdit olarak gördüğünü göstermektedir. Bilindiği üzere 15 Eylül 2020 tarihinde ABD'de yürürlüğe giren karar ile Huawei'nin Amerikan teknolojilerini kullanan şirketlerle iş birliği yapması engellenmişti. Bu kararın yürürlüğe girmesinin ardından da işlemci üretebilmesi mümkün olmayan Huawei, üretime son verdi. Çin'i ekonomik açıdan çıkmaza sokma amaçlı atılan bu adım rekabeti kızıştıran iki ülke arasındaki ilişkileri daha da gergin hâle getirmiştir.

**Joe Biden: “Çin,
ABD'nin en önemli
rakibidir”** (Foreign Affairs, 2020).

Kaynak: <https://www.bloomberght.com/biden-cin-devlet-baskani-si-cinping-ile-gorusmesinde-pekine-ile-gili-endiselerini-dile-getirdi-2274428>

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası güvenlik ortamı yıllara göre değişkenlik gösterdi. 1945-1990 Soğuk Savaş yıllarında ABD ve S.S.C.B. tarafından şekillenen bipolarity (iki kutupluluk) uluslararası ortama hâkim oldu. 1990-2000 yılları, geçiş süreci olarak değerlendirilerek Soğuk Savaş'ın galibi olarak görülen ABD'nin sahnede olduğu unipolar (tek kutuplu) düzenin hakimiyeti olarak görüldü. 2000'den sonrası ise yeni dünya düzeni olarak nitelendirilen uluslararası ortam, multipolarity (çok kutupluluk) olarak değerlendirilmektedir. Ancak ABD ve Çin arasındaki bu çekişmeli rekabet, bu çok kutuplu düzeni iki kutuplu düzene çevirecektir.

İki ülkenin de başat güç olma arzusuyla yukarıda değinilen 5 alanda rekabete girmiş olması dünya düzeninin iki kutuplu sisteme döneceğinin göstergesidir. Askeri, kültürel ve nispeten siyasi alanda ABD'nin üstün konumunu görürken; ekonomik ve teknoloji alanındaki gelişmeleriyle Çin'in ön planda olduğunu görüyoruz. Bu bağlamda iki ülke arasındaki bu rekabetin aslında hiç bitmeyeceğini öngörüyoruz. Yukarıda ele aldığımız gibi iki ülke de yenileşme ve büyüme adımları atmakta ve bunu bilakis birbirlerine karşı öne geçmek için yapmaktadır. ABD, Çin'i bir yandan kontrol altında tutmaya çalışırken diğer yandan da dünya sahnesindeki yerini daha çok sağlamlaştırmak istiyor. Çin ise büyüyebileceğinin ve kapasitesinin farkına varan bir ülke olarak geri adım atmayacak gibi duruyor. Bu sadece Çin'in değil diğer devletlerin de farkında olduğu bir durum olduğundan dünya sahnesinde Çin'i görmek başta ABD olmak üzere diğer aktörleri de endişelendirmektedir. En önemlisi de devletlerin bunu yaparken izlemiş olduğu politikaların, ilişkilerin gerginleşmesine sebep olacağını ve uluslararası sistemdeki diğer aktörleri de taraf seçmeye mecbur edeceğini söylemek yanlış olmaz. ABD'nin Huawei şirketine uyguladığı yaptırım gelecekte diğer sektörlerde de sıçrayacak ve "Yanımda olan benim yolumdan gider" görüşüyle aktörleri tercih yapmaya sürükleyecektir. Realist perspektiften baktığımızda iki ülke, her ne kadar ılımlı politika izleyecek imajı çizerse çizsin, uluslararası ortamın güvensizliği söz konusu olduğunda devletler şüpheli yaklaşımı hiçbir zaman elden bırakmayacak ve ulusal çıkarı gözetme arzusundan vazgeçmeyeceklerdir. Sonuç olarak, yeni dünya düzeni, Çin ve ABD etrafında şekillenen iki kutuplu bir sisteme dönüşecektir; iki ülke başat güç olabilmek için yollarına devam ederken aslında dünyayı iki kutuplu sistem etrafında şekillendireceklerdir.

Kaynakça

- Biden, J.R. (2020). Why America Must Lead Again Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump, Mart/Nisan 2020, <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again> (Erişim 21.02.2021).
- Bloomberg HT, (2021). Beklenen Biden-Şi görüşmesi gerçekleşti, 11.02.2021, <https://www.bloomberght.com/biden-cin-devlet-baskani-si-cinping-ile-gorusmesinde-pekine-ilgili-endiselerini-dile-getirdi-2274428> (Erişim 21.02.2021).
- Bloomberg HT, (2020). ABD-Çin ticaret rekabeti her alana yayılıyor, 09.07.2020, <https://www.bloomberght.com/abd-cin-ticaret-rekabeti-her-alana-yayiliyor-2259741> (Erişim 21.02.2021).
- Cambaz, B. (2020). ABD'nin Huawei Yaptırımları Yürürlüğe Girdi, 18.09.2020, <https://pazarlamasyon.com/abdnin-huawei-yaptirimlari-yururluge-girdi/> (Erişim 22.02.2021).
- Korkmaz, H. (2020). Asya Pasifik'te jeopolitik rekabet derinleşiyor, 14.05.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/asya-pasifik-te-jeopolitik-rekabet-derinlesiyor/1840579> (Erişim 21.02.2021).
- Kurt, V. (2021). ABD'nin Çin'i çevreleme çabası: Yeni bir Soğuk Savaş'a doğru, 04.02.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-nin-cin-i-cevreleme-cabasi-yeni-bir-soguk-savasa-dogru/2133423> (Erişim 22.02.2021).
- Örmeci, O. (2013). 21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti, Ağustos 2013, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117779> (Erişim 20.02.2021).
- RAND, (2009). China's International Behavior Activism, Opportunism, and Diversification, <http://www.rand.org/pubs/monographs/MG850.html> (Erişim 20.02.2021).
- Sander, O. (2006). Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Sarı, H. (2020). ABD-Çin Gerilimi Denize Açılıyor, 06.08.2020, <https://www.dunya.com/dunya/abd-cin-gerilimi-denize-aciliyor-haberi-476920> (Erişim 22.02.2021).
- Voice of America, (2021). Biden Döneminde ABD-Çin İlişkileri Nasıl Olacak? 22.01.2021, <https://www.amerikaninsesi.com/a/biden-doneminde-abd-cin-iliskileri-nasil-olacak/5748060.html> (Erişim 20.02.2021).
- Yıldızoğlu, E. (2018). ABD-Çin gerginliği: Yeni Soğuk Savaş'a doğru mu?, 28.12.2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46692891> (Erişim 20.02.2021).
- Yıldızoğlu, E. (2021). ABD ve Çin: Rekabetleriyle geleceği şekillendirecek iki süper güç, 04.02.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55929359> (Erişim 20.02.2021).

Avrupa Birliği 2050 Temel Stratejisi

Çağkan Vatansever

Ege Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Şekil 1: “Küresel Aktör Olarak AB”

Kaynak: www.eui.eu

Giriş

Radikal bir hızla globalleşen ve dönüşen uluslararası sistemde egemen devletler ve diğer siyasi entiteler için uzun vadeli temel stratejiler oluşturmak hiç olmadığı kadar elzem bir hâle gelmiştir. Bundan yola çıkarak bu yazımda küresel bir aktör olma yolunda yadsınamayacak bir mesafe kat etmiş ve etmekte olan Avrupa Birliği (AB) için günümüzden 2050 yılına dek geniş bir zaman dilimini kapsayacak çok boyutlu bir temel strateji planı oluşturma gayesi güdeceğim. Ayrıca söz konusu temel strateji projeksiyonunu Prof. Dr. Ersel Aydınlı'nın Türkiye bazında oluşturduğu “grand strategy” çerçevesinde kendisinin ana hatlarını çizdiği 4 kritik unsur olan sert güç (hard power), yumuşak güç (soft power), yönetim kapasitesi (management capacity) ve insanlar (people) bağlamlarından faydalanarak oluşturacağım. Nitekim AB'nin kapasite unsurlarını analiz ederken ilgili konulardaki eksik ve avantajlı yönlerini vurgulayarak gelecek perspektifini sistemsel bir çerçeveye oturtmayı hedeflemekteyim. Son olarak yazımı bitirirken şahsi kanaatlerim ve çeşitli nesnel verileri

harmanlayarak oluşturduğum AB 2050 Temel Stratejisi'nin genel bir değerlendirmesini okuyucuya sunacağım.

Temel Strateji Konsepti ve AB'nin Başlıca Kaynak Unsurları

Öncelikle temel strateji -bir diğer adıyla "grand strategy"- konseptinin kelime anlamını açıklayacak olursak ilgili kavram devlet gibi uluslararası aktör olma niteliği taşıyan bir siyasi entitenin kendi spesifik yetkinlik kapasitesi ile bölgesel ya da küresel ölçekte güttüğü emellerini aynı potada eriterek ortaya çıkarmış olduğu uzun vadeli stratejik amaçlar ve bu amaçları uygulamaya yönelik çizmiş olduğu yol haritaları bütünüdür (Aydınlı, 2020: 229). Bu minvalde temel strateji teriminin ilgili aktörün üstlenmeye çalıştığı rol ve kendisine çizdiği aktörlük çerçevesi bağlamında uzun vadeli ve çok yönlü bir paket olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Dolayısıyla, AB'nin gelecek vizyonunu teşkil edecek temel stratejisini oluştururken kullanılacak dört ana kaynak olan devlet, halk, ordu ve irade unsurlarını incelemekte yarar vardır.

İlk olarak AB'nin "devlet" (state) ve kurumsal yapısını incelediğimizde karşımıza çıkan siyasal tablo güçlü politik normlar olan demokrasi, çoğulculuk, liberalizm ve sekülerizm üzerine işlenmiştir. Bu nedenden ötürü AB'nin gelecek perspektifini oluştururken üye ülkelerin hükümetlerini bahsi geçen siyasi normlar potası içinde şekillendirmesi gerekliliği aşikârdır. Fakat, bu konuda AB'nin karşılaşacağı en büyük zorluk hâlihazırda doğu batı ekseninde farklı gelişmişlik düzeyine sahip üye devletlerin şu an yaşanmakta olan güncel pandemi koşulları nedeniyle belirli konularda anlaşmaz tutumlar sergilemesi ve bilahare birlik içi sağcı popülist söylemlerin güç kazanması olgusudur. Nitekim birlik içi dayanışma (solidarity) kavramının pandeminin yaratmış olduğu ulusalcı (nationalist) dürtüler nedeniyle yıprandığı bir gerçektir. Dolayısıyla, AB'nin hem ulus-üstücülük (supranationalism) hem de devletler arasıcılığın (intergovernmentalism) teşkil ettiği tarihi çift taraflı yönetim ve karar alma kültürünün ortak bir supranasyonel emel (aspiration) etrafında şekillendirebilme ve yekpare bir "devlet" veyahut iktidar gibi hareket edebilme yetkinliği büyük stratejinin ilk ayağını teşkil edecek olması bakımından yadsınamayacak bir önem taşımaktadır.

AB'nin büyük stratejisinin ikinci kaynağını oluşturan "halk" (people) ya da beşerî sermaye olarak nitelendirebileceğimiz kavram açısından birliğin gerek kitlesel eğitim kapasitesi gerekse liberal ideolojik değerlerin toplumsal endoktrinasyonu çerçevesinde bir "Avrupa vatandaşı" kimliği oluşturma konusunda oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Avrupa İstatistik Ofisi'nin 2018 tarihli raporuna göre üye ülkelerin hükümetleri sadece eğitim harcamalarına bir yılda 624 milyar euro harcamıştır (Eurostat, 2018). Bunun yanı sıra topluluk politikalarının hazırlanması konusunda bir numaralı otorite kaynağı olan Avrupa Parlamentosu'nun bireyleri oluşturulacak ortak ülkü, ilke ve değerler etrafında bağlayabilme ve kamuoyuna AB 2050 Büyük Stratejisi'ni benimsetebilme kapasitesi stratejinin uzun vadeli bir ömre sahip olması açısından kritik bir niteliğe sahiptir.

Bunun yanı sıra temel stratejinin jeopolitik düzeyde hayata geçirilmesi ve yürütülmesi (execution) konusunda AB'nin bir diğer potansiyonel kaynağı ise "ordu" (army) donatabilme ve askeri pratiklerini sahaya yansıtabilme yetkinlikleridir. Bu realistlik kaynak konusunda otonom bir kapasiteye henüz erişememiş ve NATO'ya olan stratejik bağımlılığını tam anlamıyla kıramamış olması bakımından daha

sonra detaylandıracağım üzere AB'nin büyük stratejisini oluştururken askeri minvaldeki gücünün önemli ölçüde sınırlı olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

AB'nin küresel aktörlük çerçevesinde oluşturacağı stratejisinde yararlanacağı kaynakların sonucusu ise "irade" (management) olgusudur. Şöyle ki, yukarıda da bahsettiğim üzere AB'nin büyük stratejisinde hedefleyeceği pozisyon dâhilinde emellerini kavramsallaştırabilme kapasitesi için gerekli politikaları yürürlüğe koyma konusunda takınacağı kararlı duruş; uygulanacak stratejinin istikrarını teşkil edecektir. Buna ek olarak AB'nin bölgesel ve uluslararası bazda liderlik ve yönetim konseptleri çerçevesinde üstleneceği rol model kimliğinin oluşturulma sürecinde yönetim kalitesinin beşerî sermaye ile fonlanarak desteklenmesi temel stratejinin kendine sağlıklı bir yaşam alanı bulmasına yardımcı olacaktır.

AB'nin Dört Temel Stratejik Kapasite Bileşeni Bazında Analizi

Yukarıda tüm bu saymış olduğumuz teorik nitelikteki stratejik kaynaklara ilaveten sıradaki bahsedeceğim nokta yazımın da ana temasını oluşturacak olan AB 2050 Temel Stratejisi'nin pratik düzeyde nasıl bir düzleme oturtulabileceği ve ilgili uzun vadeli plan oluşturulurken AB'nin kritik kaynaklarının dört temel stratejik kapasite unsuruyla nasıl dengelenip bağdaştırılabileceği sorunsalıdır. Nitekim, tasavvur edilecek planın hedeflenen çıktılara ulaşabilmesi için AB'nin sahip olduğu potansiyelin kapsamlı bir analiz altına alınması gerekmektedir. Bu amaçla AB'nin ilgili kapasite unsurlarında ne derece sınırlı (self-limited) durumda olduğu ve bu doğrultuda hangi adımlar atılmasının yerinde olacağı sorularına açıklık getirmeye çalışacağım. Bu doğrultuda AB'nin Temel Stratejisi'ni formüle ederken değineceğim dört temel unsur sırasıyla sert güç (hard power), yumuşak güç (soft power), yönetim kapasitesi (management capacity) ve insanlar (people) olacaktır.

Şekil 2: AB - NATO (Kerberos-Hades Analjisi)

Kaynak: okuryazarim.com

2050 yılına kadar AB için bir vizyon öngören stratejinin ilk unsuru AB'nin realist güvenlik politikalarına atıf yapacağım "sert güç" (hard power) kavramıdır. Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminden kalma ana motivasyon unsuru olan Sovyet tehdidini yitirmiş arkaik bir NATO ittifakına hâlen taraf olan AB'nin, bu ittifakı sarsmadan güvenlik sorumluluğunu genişletme girişimlerine geçmişte Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) örneğinde rastlasak da bunun AB'yi tam anlamıyla otonom bir askeri yükümlülükle donattığını söylemek son derece güçtür (Zhussipbek, 2009: 163). Her ne kadar söz konusu politika, Avrupa Dış Politikası'na askeri boyut kazandıran bir politika

olsa da içinde barındırdığı katı hükümetlerarası prensiplere dayalı karar alma mekanizmalarının ulusalcı nitelikleri tetiklemesi bakımından bahsi geçen güvenlik politikasına işlevsel açıdan baktığımızda AB'nin askeri potansiyel kapasitesinin çok altında olduğunu itiraf etmeliyiz. Bu açıdan AB'yi sert güç açısından değerlendirirken Galym Zhussipbek'in metaforunu bir nebze ileri taşıyarak birliği "keskin dişleri olan fakat birbirinden ayrı 27 ağıza sahip olduğu için bunu etkin kullanamayan" premature bir Kerberos'a benzetebiliriz (Zhussipbek, 2009: 164). Bu açıdan AB'nin 2050 yılına dek "tasmasını" NATO zincirleriyle tutan Hades'i olan ABD'den güvenlik bağlamında maksimum seviyede bağımlılığını kurtarmasının yanı sıra bölgesel ya da lokal çaplı askeri ve sivil kriz odaklı savunma politikasını genişleterek üye devletleri arasında supranasyonal ve tam özerk bir nitelik taşıyan "Avrupa Kolektif Savunma Ajansı"ni oluşturması gerekliliği hususunu önemle vurgulamak gerekmektedir. Nitekim, bu konunun aciliyetini AB'nin geleneksel müttefiki olan ABD'de hükümet değişikliği sonucu başkanlık koltuğuna Trump gibi aşırı sağcı ve popülist bir lider ile küresel pandemi döneminin doğurduğu milliyetçi konjonktür eklemlendiğinde ortaya ne kadar ekstrem ve istikrarsız bir öngörülemez Transatlantik ikili ilişki durumunun çıkmasında çarpıcı bir biçimde görmekteyiz.

Tüm bu sebeplerden ötürü Avrupa'nın ortak, kapsamlı ve otonom bir orduyla donatacağı savunma politikasına sahip olması hem öngörülemeyen küresel siyasi değişimlere uyum sağlama kapasitesi hem de ABD'ye olan aşırı askeri bağımlılığından sıyrılması bakımından 2050 yılını hedefleyen temel stratejisinin realist ayağını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda AB'nin savunma harcamalarında göstermiş olduğu düşük niceliğe çarpıcı bir örnek vermek gerekirse Avrupa Savunma Ajansı (EDA) 2018-2019 Savunma Verileri Raporu'nu incelediğimizde 26 EDA üyesi devletin gayrisafi yurt içi hasıllarının sadece %1,4'üne tekabül eden 186 milyar euroluk bir harcama yaptıklarını görüyoruz (European Defence Agency, 2021). Bu açıdan AB'nin ufukta gözükken yeni biyoterörizm, siber güvenlik ve uzay güvenliği konseptlerini kendi birlik çerçevesi içinde ulusüstü yönetim prensibiyle yönetebilme kapasitesine sahip olarak bu harcamaları radikal bir şekilde artırma kapasitesi, gelecek güvenlik vizyonunda kritik bir öneme sahiptir. Nitekim, 13. Avrupa Uzay Konferansı'nda Avrupa Komisyon Sözcüsü Thierry Breton'un rehavet için vakit olmadığını ve fırlatma araçları konusunda şu anki yaklaşımın 2050 yılında AB'yi başarıya götürebileceği konusundaki ciddi endişelerini dile getirmesi, özellikle uzay güvenliği konseptini öngörerek gerçekleştirilmiş bir söylem olarak nitelendirilebilir (European Commission, 2021).

Buna ek olarak AB'nin 2050 Temel Stratejisi'ni şekillendirirken yararlanabileceği en etkin unsur şüphesiz ekonomik yardımlar, temsil ettiği değerler çerçevesinde ortaya koyduğu rol model kimliği ve "dönüştürücü" gücünün bileşiminden oluşan Joseph S. Nye'nin ileri sürmüş olduğu ünlü "yumuşak güç" (soft power) kavramıdır (Nye, 1990). Nitekim, AB'nin yakın zamanda yürüttüğü bölgesel nitelikteki kamu diplomasisi (public diplomacy) faaliyetlerine sıkça rastlamaktayız. Örneğin, geçtiğimiz haziran ayında AB, Afrika Kıtasal Müşterek Pandemi Stratejisi'nin koronavirüsle sürdürdüğü mücadele kapsamında sağlık altyapısını desteklemek amacıyla bölgeye 10 milyon euro hibe etmiştir (European Commission, 2020). Nitekim, Avrupa Komisyonu'nun 20 Mayıs 2020 tarihli raporunda birliğin koronavirüsle mücadele kapsamında ayırdığı insani yardım bütçesinin tutarına ek 50 milyon euro daha tahsis edildiği açıklanmıştır (European Commission Report, 2020). Şüphesiz bu durum AB'nin ekonomik gücünü yumuşak güce devşirerek gelişmekte olan bölge ülkelerinde gerçekleştireceği istikrar sağlayıcı faaliyetlerin uzun vadede bölgesel nüfuzunu artıracığı beklentisi

içinde gerçekleştirilmiştir. Tüm bunlara istinaden ilgili yumuşak güç pratiklerinin enerji güvenliği için büyük önem taşıyan Orta Asya ve Kafkaslar bölgesine güncel ve gelecekteki krizler göz önüne alınarak kaydırılması ve bölgedeki “Rus sert gücünün” 2050 yılına kadar en maksimize şekilde AB yumuşak gücü ile seyreltilmesini salık vermekteyim. Bunun yanı sıra AB’nin kamu diplomasisi araçlarını hâlihazırda çevresel (peripheral) bölge ülkeleriyle bölgesel ara bağlantısallık (regional interconnectivity) çerçevesinde yürüttüğü ortaklık ve iş birliği anlaşmalarının kapsamını genişleterek çeşitlendirmesinin yerinde olacağı kanaatindeyim. Tüm bu yumuşak güç pratiklerine ek olarak, AB’nin 2000’li yılların başından beri iklim rejimindeki “norm oluşturma gücü” hususunda soyunduğu küresel liderliğin Yeşil Mutabakat çerçevesinde daha da perçinleştirildiği ve “üçüncü sanayi devrimi” olarak nitelendirilen “yeşil devrimin” tıpkı birinci sanayi devriminde olduğu gibi Avrupa’yı küresel ölçekte bir hegemon hâline getirme konusunda bir katalizör görevi göreceğini öngörmekteyim. Bu hususta her ne kadar BREXIT süreci neticesinde en hırslı yeşil politika güden üyelerinden biri olan İngiltere’yi kaybetmiş ve Yeşil Mutabakat hakkında Polonya ve Macaristan gibi bazı üyelerinden muhalif sesler işitmiş olsa da AB’nin gelecek on yıllardaki “sıfır emisyon” hedefindeki kararlılığını 2030 yılına kadar ayırmış olduğu 1 trilyon euro tutarındaki meteorik bütçeden anlayabiliriz (Geri Dönüşüm Ekonomisi, 2021).

Şekil 3: Multinasyonel Avrupa Birliği’nin “Çok Sesli” Orkestrası
Kaynak: cartooningforpeace.org

Tüm bunlara ilaveten AB’nin 2050 yılına dek izleyeceği büyük stratejinin en dinamik boyutunu şüphesiz “yönetim kapasitesi” (management capacity) ve “insanlar” (people) oluşturmaktadır. Zira toplumsal algı ve düşünceler çok hızlı bir şekilde paradigma değişikliğine gitme eğilimindedir. Nitekim, AB’nin yukarıda saymış olduğum siyasi nitelikteki supranasyonel emellerini hem ilgili elitleri ikna etmesi hem de kitle mobilizasyonu ile bu planı halk tabanına yayarak benimsetmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda üye devlet elitlerini ilgili ülkü doğrultusunda bağlayabilmesi için ortak birlik çıkarlarını hâlihazırda üst düzeyde olan akademik eğitim kalitesiyle harmanlayarak bir “elit-akademi ittifakı” oluşturması gerektiği kanaatindeyim. Bu akademik söylemlerin aynı zamanda gelecekte oluşturulacak ulus-üstü bir “AB İletişim ve Sosyal Medya Direktörlüğü” kurularak toplumun orta ve alt kesimlerine “AB vatandaşlığı” ilkesiyle doktrine edilmesi suretiyle stratejinin toplumsal meşruiyetinin sağlanmasını salık vermekteyim. Tüm bu önerilerin gerçekleştirilmesindeki en büyük engel şüphesiz daha önce de vurgulamış olduğum üzere pandeminin getirdiği milliyetçi eğilimlerin yaratmış olduğu

güçlenen sağcılık ideolojisidir. Bu doğrultuda 27 üye devlet arasındaki günümüz “beka” (survival) dürtüsüyle münferit ulusal çıkarlar bağlamında oluşan birlik içi fay hatlarını AB’nin ne derece bağdaştıracağı, 2050 yılına dek öngörmüş olduğum “olası bir kriz durumunda Avrupa Birliği üye devletlerinin birlik içi hudut kapatamazlığı” ilkesini ne kadar hayata geçirebileceği sorunsalıyla doğrudan orantılıdır.

Sonuç

Sonuç olarak “AB’nin 2050 Temel Stratejisi”ni faydalanacağı dört temel kapasite unsuru olan sert güç, yumuşak güç, yönetim kapasitesi ve insanlar bağlamında analiz ettiğimizde projekte ettiğim tablo şu şekilde vücut bulmaktadır: “Tam otonom biyo-siber-uzay ordulu, siyasal karar alma mekanizmalarında ‘devletler arası’ dinamiği tamamen elimine etmiş, bölgesel bazdaki Rus tehditlerini yoğun kamu diplomasisi antidotuyla ekarte edebilmiş ve Avrupa vatandaşlığı konseptini maksimum düzeyde öne çıkararak toplumsal entegrasyonunu sağlamış bir “Avrupa Supranasyonel Birliği.” Nitekim, bu bağlamda daha önce de vurguladığım üzere geçtiğimiz 2020 yılı, Avrupa Birliği için tam bir “Büyük Strateji Tatbikatı” niteliği taşıyarak AB’nin her dört kapasite unsurundaki etkinliğini sonuna kadar zorlamıştır. Güncel konjonktürel tablo ve önümüzdeki on yıllar ABD, Çin ve Rusya üçleminde hızla değişen ve dönüşen uluslararası ilişkiler dinamiklerine AB’nin ne derece uyum sağlayacağı ve hedeflediği stratejik küresel aktörlük rolünü ne derecede hayata geçirebileceği konusunda uzun vadeli bir kapasite testi niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

Aydınlı, E. (2020). Neither Ideological nor Geopolitical: Turkey Needs a ‘Growth’-Based Grand Strategy.

Eurostat, (2018). “Total General Government Expenditure on Education”,
https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Government_expenditure_on_education.
(Erişim: 01.03.21).

Zhussipbek, G. (2009). 2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB’nin Nitelikleri.

European Defence Agency, (2021), “Defence Data 2018-2019, Key Findings and Analysis”,
<https://eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/2019-eda-defence-data-report.pdf> (Erişim: 01.03.21).

The official website of the European Commission, (2021). Speech by Commissioner Thierry Breton at the 13th European Space Conference,
https://ec.europa.eu/commission/commissioners/20192024/breton/announcements/speech-commissioner-thierry-breton-13th-european-space-conference_en.(Erişim: 02.03.21).

Reuters, (2021). EU seeks space alliance to defend against U.S. and Chinese ambitions,
<https://www.reuters.com/article/eu-space-idINKBN29H11G>. (Erişim: 02.03.21).

Joseph S. Nye, (1990). Soft Power, The Journal of Foreign Policy,
https://www.jstor.org/stable/1148580?casa_token=wkTXnc1MLisAAAAA%3AZkaKZx5i0WxLchRz1M4iSeOnoWycgF0XuES9wa98Frtr8ULwhTDy4mC5XU86J3ygewqaklpv37W7W5ny1jxDptVXRE8Fo00R0vJAH820L3z6gMt&seq=1#metadata_info_tab_contents, (Erişim: 02.03.21).

European Commission, (2020). EU and Germany Join Efforts to Support the African Union’s response to Coronavirus, https://ec.europa.eu/echo/news/eu-and-germany-join-efforts-support-african-unions-response-coronavirus_en#:~:text=In%20June%2C%20Team%20Europe%20provided,the%20Africa%20Continent al%20Taskforce%20for. (Erişim: 03.03.21).

European Commission Report, (2020). Coronavirus Global Response: EU Allocates additional €50 million in Humanitarian Aid, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_905.
(Erişim: 04.03.21).

Geri Dönüşüm Ekonomisi Sitesi, (2021). Hedef Yeşil Avrupa, Bütçe 1 Trilyon Euro,
<https://geridonusumekonomisi.com.tr/hedef-yesil-avrupa-butce-1-trilyon-euro.html>. (Erişim: 04.03.21).

Feminist Uluslararası İlişkiler Bağlamında Türkiye

Sena Bozkurt

İstanbul Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Giriş

Feminizm, cinsiyetler arası eşitliği ve insan haklarının sadece erkekleri değil kadınları da kapsamı gerektiğini savunan bir ideolojidir. Kadınların erkeklere kıyasla dezavantajlı, eşit olmayan, ikincil bir konumda olduklarını ve fakat kadınların bu ikincil konumunun doğal olmadığını, değiştirilebileceğini ve bu yönde mücadele edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Feminizm, kadınların kendilerini baskılayan düzeni algılama, politik olarak tanımlama ve bu düzene karşı mücadele yöntemleri geliştirmesi olarak tanımlanabilir (Çakır, 2018). Feminist Uluslararası İlişkiler ise geleneksel uluslararası ilişkilerde kabul gören bireysel, ulusal ve uluslararası sistem analizlerinde kadın, cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin değişken olarak dikkate alındığı bir analiz biçimi önermektedirler (Peterson ve Runyan, 1991). Cinsiyet terimi, kadın ve erkek olmanın biyolojik tarafını ifade eder ve bu farklılık üreme organları üzerinden kurulur yani verilidir. Ancak kadın veya erkek olmanın sosyo-kültürel bir yönü vardır. Bu da toplumsal cinsiyet olarak ifade edilir, verili değildir; toplum tarafından inşa edilmektedir.

Feminizm tarihsel olarak oldukça eskilere dayanır. Feminizmin ilk yazılı literatürü Christine de Pizan'ın 1405 yılında yazmış olduğu *The Book of The City of Ladies* (Kadınlar Kentinin Kitabı) kitabı ile Orta Çağ'da başlamıştır (Çakır, 2018). Bilinçli feminist bir başkaldırı ise 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Feminizm tarihindeki ilk modern çalışma da bu dönemde Mary Wollstonecraft'ın 1792 yılında yayınlanan "A Vindication of the Rights of Woman" adlı kitabıdır (Heywood, 2017). Wollstonecraft, kadının hayat amacının erkeğe hizmet etmek olduğunu öğreten toplumsallaşma sürecinin, onun köle olarak kalmasına neden olduğunu ortaya koyarak; en önemli gündemin kadının eğitimi olduğunu vurgulamıştır.

Feminizmin gelişimi literatürde üç "dalga" ayrılarak incelenmektedir. Birinci Dalga Feminizm olarak adlandırılan dönemde, 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında farklı coğrafyalardan kadınlar örgütlü bir biçimde erkeklerin sahip olduğu haklara sahip olmak için mücadeleye başlamıştır. Bu dönemde feminist hareketler etkisini göstermiş ve kadınlar siyasi haklarına kavuşmuştur (Çakır, 2007). İkinci Dalga Feminizm ise 1960'lardan sonra başlayıp siyasi hakların yanında kadının toplumdaki konumunu da açıklamaya ve iyileştirmeye yönelik çalışmaların yapıldığı dönemi kapsamaktadır. Bu döneme kadar toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde durulmamış; erkekler ve çoğu kadın toplumdaki iş bölümünü biyolojik etkenlerle açıklamıştır (Heywood, 2007). Yine bu dönemde ortaya çıkan "özel olan politiktir" sloganı ile kadın kimliğinin kamusal alana aktarılması savunulmuştur. Enloe, bu sloganı tersten okuyarak "politik olan özeldir" varsayımına ulaşmış ve böylece evlilik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve eşcinsellik konularının devlet-birey, devlet-devlet

düzlemlerinde araştırılmasına yönlendirmiştir (Biter, 2017). 1980'lerin sonlarından günümüze kadar olan son dönem "Üçüncü Dalga Feminizm" olarak adlandırılmaktadır ve tartışmalarının odağı kadın hareketlerinin daha geniş bir tabana yayılmasını sağlamaktır.

Feminizm, daha çok 19. yüzyılda sosyal bilimlerde dikkat çekmeye başlamıştır. Feminizmin uluslararası ilişkiler disiplinine geç dâhil olmasının nedenini uluslararası ilişkiler disiplininin yaşadığı değişimlere bakarak bulmak mümkündür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra benzer yıkımların bir daha yaşanmaması için kurgulanan "İdealist" yaklaşım ve bu yaklaşıma karşı geliştirilen "Realist" yaklaşım uluslararası ilişkiler disiplinin kimliğini oluşturmuştur (Çalış ve Özlük, 2007). İdealist çalışmaların umut edilen aksine İkinci Dünya Savaşına engel olamaması, karşıt yaklaşımlardan Realizmin güçlenmesini sağlamış olsa bile iki yaklaşım da eleştirilerden kurtulamamıştır. Davranışsalcıların da kendinden önceki yaklaşımları gelenekselciler olarak eleştirmesi ile "Gelenekselcilik- Davranışsalcılık tartışması" başlamıştır (Tanrıseven, 2007). 1970'lere doğru az gelişmişlik, yeni bağımsız olan devletler gibi yeni sorunlar tartışılmaya başlanmıştır. 1979'da Waltz'ın kuramsallaştırdığı Neo-realizm ve Neo-liberalizm tartışması yaklaşık on yıl disiplinindeki tartışmalara temel olmuştur. 1990'larda ise Pozitivizm-Post-pozitivizm tartışması disiplinin yeni teorik perspektiflerle zenginleşmesine olanak sağlamıştır. Feminizm de, sınırlı bir çerçeveden bakılıp büyük oranda cinsiyete yaptığı vurgulardan ibaretmiş gibi algılansa da, uluslararası ilişkiler disiplinine eklenilebilmiştir (Eschle ve Maignushca, 2007).

Uluslararası ilişkiler disiplinin hâkim teorisi Realizm ve Neo-realizme göre, uluslararası sistem "içinde çocukların hiç doğmadığı ve kimsenin ölmediği" sadece devletlerin oluşturduğu bir sistemdir. Bu bakış açısıyla Neo-realizm yalnızca devletlerarası ilişkileri dikkate alır. Feminizm, devletleri oluşturan bireylerin de dikkate alınıp, bireyler arasındaki toplumsal cinsiyetin de disipline eklenmesi gerektiğini savunmaktadır (Tickner, 1999). Feministlere göre birey -kadınlar da- uluslararasıdır ve bu nedenle uluslararası politikayı etkileme gücüne sahiptir (Mingst, 1999).

Feminist yaklaşımlar, Neo-realizmin uluslararası sistemi anarşik bir yapı olarak kurgulamasının eril bir bakış açısının sonucu olduğunu; yüksek politika ve alçak politika ayrımını da gerçekçi olmadığı gerekçesiyle eleştirirler (Arı, 2002).

Feministler, uluslararası ilişkiler disiplininin temel konularından biri olan güvenliğe iki konu özelinde eleştirilerde bulunurlar. Birincisi, kadınların durumu ve güvenliklerinin ihlal edilmiş şekli; ikincisi ise, kadına yönelik şiddetin arkasındaki ataerkil düzendir. Feministler uluslararası ilişkiler disiplininin klasik güvenlik anlayışını, güvenliğin yalnızca askeri ve siyasi değil aynı zamanda sosyal boyutunun da olduğu ve analiz edilirken bunun unutulduğu gerekçesiyle eleştirerek, toplumsal cinsiyet rollerinin de güvenlik analizine içkin olması gerekliliğini vurgularlar. Feministler savaş ve ölümle sonuçlanan doğrudan şiddetin yanında yapısal şiddetin var olduğunu, bu şiddetin nedeninin de ekonomik, kültürel ve hukuki eşitsizlikler olduğunu ve en çok kadınların maruz kaldığını savunurlar (Terriff, 1999).

Feministler kadınları uluslararası ilişkiler disiplininde özgürleştirilmenin yollarına ilişkin çeşitli görüşlere sahiptirler. Bunlardan biri "liberal feminizm"dir. Kadınların erkeklerle aynı hak ve fırsatlardan yararlanabilmelerini hukuki ve diğer engellerin ortadan kaldırılmasıyla sağlanabileceğini

savunurlar. Liberal feministler, dış politika analizi yaparken toplumsal cinsiyet kavramını dikkate alırlar. Yaptıkları çalışmalarda, cinsiyet eşitliğinin artmasıyla uluslararası alandaki uyuşmazlıklarda devletlerin şiddete başvurmalarının da azalacağı belirtirler. Kadınların, özellikle siyasi birimlerin, kurumların ve organların karar verme pozisyonlarında yeterli temsil edilmediğini, onlara fırsatlar tanınarak ve kadınların yüksek karar organlarında daha çok yer alması ve temsil edilmesinin önündeki engellerin kaldırılmasını gerektiğini savunurlar (Peterson ve Runyan, 1994).

Diğer bir yaklaşım “Marksist feminizm”dir ve sınıfsız toplumu temel alır ve kadının kamusal üretimden dışlanması ile ezilmeye mahkûm bırakıldıklarını savunur. “Sosyalist feministler” ise, sosyalizmin tüm ezilen insanların sorunlarıyla ilgilendiğini, kadın sorunlarının da bu nedenle önemli olduğunu ve kadınlara verilen üreme sorumluluğu ortadan kalkmadan ulusal ve uluslararası ekonomiler içindeki marjinal konumlarının da devam edeceğini savunurlar. “Radikal feministler” ise, mücadelenin odak noktasının cinsiyet rollerinin değişmesi olduğunu savunurlar.

Diğer yaklaşım ise “Post-modern feminizm”dir. Post-modern feministler hem Radikalleri hem de liberalleri eleştirirler ve onların ortasından konumlanırlar. Liberalleri, kadınları eril bir anlayışa entegre etmek ve toplumsal cinsiyete gereken önemi vermemekle; Radikalleri ise abartılı bir şekilde olaya yaklaşmaları nedeniyle eleştirirler. Post-modern feministler, toplumsal cinsiyetin doğuştan var olmadığını sonradan inşa edildiğini belirtirler. Bunun yanında kadınların birbirinden farklı deneyimlere sahip olduğunu ve bu yüzden de kadın merkezli çerçeve içinde karşıtlık ve benzerliklerin olabileceğinin altını çizerler (Lurie ve diğerleri, 2001). Post-modern Feminizm, Realizmin toplumsal cinsiyete eşitsizliğini vurgulayan söylemini ortadan kaldırmaya çalışır. Örneğin ilk atom bombasına Şişko Adam gibi erkek cinsiyetli isimler verilmişken, bombayı atan uçağa Enola gibi kadın cinsiyetli isimler verilmiştir. Kullanılan silahlar dahi toplumsal cinsiyet vurgusuna sahiptir (Goldstein, 2001). Uluslararası ilişkilerin konusu olan kavramların her birinin toplumsal yapı olduğunu ileri süren bakış açısının oluşturduğu “inşacı feminizm” ise uluslararası ilişkiler analizinde toplumsal yapının göz ardı edilmemesi gerektiğini savunurlar.

Diğer bir yaklaşım olan “post-kolonyal feminizm” ise emperyalizmin kurduğu kolonyal düzendeki kadınların sahip olduğu ikincil konumunu eleştirirler.

Görüldüğü gibi uluslararası ilişkilere yöneltelen feminist eleştiriler çeşitlidir. Ancak 3 ortak noktası özetlenebilir:

1) Günlük hayata hâkim olan maskülen temsil, düşünme tarzı ve değer yargıları uluslararası ilişkiler disiplinine de hakimdir. 2) Kadınlar uluslararası süreçlerde aktif olarak yer alıyor gibi görünse de özünde dışlanmıştır. 3) Kadınların korunmaya muhtaç olarak resmedilmesi, kadınların üzerinden dış politika kararlarının ve söylemlerin maskülen kalmasına neden olur (Eken, t.y.).

Günümüzde çoğu uluslararası sorunun nedeni olarak devletlerin içyapılarının ortaya çıkardığı problemler görülmektedir. Uluslararası ilişkilerde feminist yaklaşım devletlerin içyapılarının ortaya çıkardığı bu problemlerde geleneksel yaklaşımlarının değindiği konulara ek olarak cinsiyet farklılıklarının ve toplumsal cinsiyet yargılarının da etkili olabileceğini vurgulamaktadır. Bu eleştirel tutumu ile disipline daha geniş bir vizyon kazandırmıştır (Tür ve Aydın Koyuncu, 2010).

Türkiye'deki durum incelenecek olursa; Türkiye'de kadınlar 5 Aralık 1934'te seçme ve seçilme haklarını diğer ülkelere kıyasla daha erken bir zamanda kazanmışlardır. Ancak bu kurumsal gelişme toplumsal gelişmeyi de beraberinde getirmemiştir. Özman'ın (2016) belirttiği gibi, cumhuriyetin erken dönemlerinde kadının nesneleştirilmesi süregelmiş ve kadın özerk bir birey olarak değil kadın oluşundan kaynaklanan sorumlulukları belirtilerek vatansever yurttaş, anne, eş olarak resmedilmiştir. Günümüzde dahi kadınlar kurumsal ve yasal hakların kazanmış olsa bile toplumsal olarak erkek ile eşit bir şekilde konumlandırılmamaktadır. Veriler de bu durumu kanıtlar niteliktedir.

2020 yılında Küresel Ekonomik Forumu'nun toplumsal cinsiyet eşitliği endeksinde Türkiye 150 ülke içinden 130. Sırada, G-20 ülkeleri arasında da sonuncu sıradadır. (World Economic Forum, 2020). Türkiye İstatistik Kurumunun 2018 yılında yayınladığı rapora göre kadın büyükelçi oranı 2018 yılı itibariyle %22,1'dir. ABD'de aynı oran üçte bir düzeyindedir.

İç politikaya bakılacak olursa, parlamentoda kadın temsilinde Türkiye 192 ülke arasında 130. Sıradadır. TBMM'de 600 milletvekilinin 104'ü yani %17,4'ü kadındır. Türkiye yalnızca Avrupa ve İskandinav ülkelerinin değil, aynı zamanda birçok Orta doğu ülkesinden de aşağı bir sıradadır. Örneğin Mısır'da aynı oran %27,4, İsrail'de %26,7, Irak'ta %26,4, Suudi Arabistan'da %19,9'dur. Türkiye'de bakanlık makamındaki kadın oranı 11,8'dir ve Türkiye bu oran ile 192 ülke arasında 138. Sıradadır (Parlamentolar Arası Birlik, 2021). Bu veriler Türkiye'de kadınların karar alma mekanizmalarındaki yerinin çok az olduğunu ve güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Böylece hem dış politikada hem de iç politikada daha kapsamlı politikalar üretilebilecektir.

Türk dış politikası feminist uluslararası ilişkiler gözlüğü ile incelemeden önce geleneksel Türk dış politikasına değinmek faydalı olacaktır. Gözen'in (2005) de belirttiği gibi Türk dış politikası geleneksel olarak realist bir tutum sergilemektedir. Uluslararası ilişkiler ve dış politika devlet odaklı bir bakış açısına sahiptir. Ancak 2002 sonrası bu bakış açısında değişiklik yaşanmıştır. Türk dış politikası 2002 sonrasında devlet odaklı yerine insan ve iş birliği odaklı olmaya ve revizyonist bir tutum sergilemeye başlamıştır. Türkiye dış politikada düzen tesis eden ve arabulucu devlet olarak ön plana çıkmaya çalışmış ve dış yardım oranlarını arttırmıştır. Türkiye'nin Suriye politikası da bunun pratik yansımasıdır. Aynı zamanda Türkiye'nin Suriye'ye dair dış politikasında da maskülenlik izleri görülmektedir. Türkiye Suriye'deki "mazlum halk", "yardıma muhtaç kadın ve çocuklar" gibi söylemlere sahiptir. Yardıma muhtaç olarak halk feminize edilerek yardımlara ve müdahalelere meşru bir taban sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin dış politikada insan odaklı tutumuna rağmen, Eken'in belirttiği gibi mevcut Türk dış politikasında maskülen bir tutum devam etmektedir.

Sonuç

Türkiye'de ve dünyanın büyük çoğunluğunda mevcut siyaset ve uluslararası ilişkiler analizlerinde kadının dışlanmışlığı görülmektedir, uluslararası ilişkiler toplumsal cinsiyet kalıplarından etkilenmiştir. Uluslararası ilişkiler, prenslerin ve kralların hakimiyetinde bir alan olarak görülürken kadınlar bu alanda yok sayılmaktadır. Bu da Eker'in belirttiği gibi kadınla özdeşleşmiş değerlerin sadece kadınları değil, toplumun tümünü etkileyen maskülen düşünce biçimiyle ilgilidir (Eker, t.y.).

Uluslararası ilişkilere feminist bir bakış, devletin ve onun işlerinin erkek olarak görülmemesine ve uluslararası sistemin sadece devletlerden oluşmayıp içindeki toplumda kadınların da etkili olduğunun

farkına varılıp; bu farkındalıklar sonucunda da kadınların karar alma mekanizmalarındaki yerinin güçlenmesine olanak sağlayabilir. Devletler içindeki insanlardan ve insanlar da sadece erkeklerden değil kadınlar ve diğer cinsel yönelimlerden meydana gelirler. Kadınların dışlandığı bir dünyaya demokrasinin ve barışın hâkim olmasının imkânı yoktur. Demokratik ve barış içinde yaşanan dünya ideali ancak bu farkındalıkla kurulacaktır.

Kaynakça

- Arı, T. (2002). Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Biter, İ. T. (2017). Uluslararası İlişkilerde Feminist Dış Politika Söylemi Ve İsveç Örneği. *Alternatif Politika*, 9 (3): 495-524.
- Çakır, S. (2007). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi, H. Birsen Öz (der.), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çalış, Ş. ve Özlük, E. (2007). Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, No. 18.
- Eschle, C. ve Maignushca, B. (2007). Rethinking Globalised Resistance: Feminist Activism and Critical Theorising in International Relations, *BJPIR*, Cilt 9, No. 2.
- Goldstein, J. S. (2001). *International Relations*, Longman, New York.
- Gözen, R. (2005). Türk Dış Politikasında Vizyon ve Revizyon, *Demokrasi Platformu*, Sayı 4, Güz, s. 41-58.
- Heywood, A. (2007). *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Ahmet Kemal Bayram vd, Adres Yayınları, Ankara.
- Lurie, S., Chetkovich, A., Gallop, J., Modleski, T. Ve Spillers, H. (2001). Restoring Feminist Politics to Poststructuralist Critique, *Feminist Studies*, 27 (3), ss. 679-707.
- Machiavelli, N. (1994). *Prens*, çev. Nazım Güvenç, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Mingst, K. (1999). *Essentials of International Relations*, New York: W. W. Norton & Company.
- Özman, A. (2016). The Image of Woman in Turkish Political and Social Thought: On the Implications of Social Constructionism and Biological Essentialism, *Turkish Studies*, Cilt 11, Sayı 3, s. 445-464.
- Parlamentolar Arası Birlik, (2021). *National Parliaments ve Women in Politics: 2021*.
<https://www.ipu.org/national-parliaments>
<https://www.ipu.org/resources/publications/infographics/2020-03/women-in-politics-2020> (Erişim Tarihi: 04.03.2021)
- Runyan, A. S. ve Peterson, V. S. (1991). The Radical Future of Realism: Feminist Subversions of IR Theory, *Alternatives*, Cilt 16, No.1.
- Terriff, T. et. al. (1999). *Security Studies Today*, Cambridge, Polity Press, s. 86.
- Tickner, J. A. (1994). *Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post-Cold War Era*, Michael T. Klare (der.), *Peace & World Security Studies-A Curriculum Guide*, Boulder&London, Lynne Rienner Publishers, s. 43..
- Tanrısever, O. F. (1997). *Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması*, Atilla Eralp (der.), *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Terriff, T. et. al. (1999). *Security Studies Today*, Cambridge, Polity Press, s. 86.
- Tickner, J. Ann. (1999). Searching for the Princess? Feminist Perspectives in International Relations, *Harvard International Review*, Cilt 21, Sayı 4, s. 44-48
- Tür, Ö. Ve Aydın Koyuncu, Ç. *Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları*, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 7, Sayı 26 (Yaz 2010), s. 3-24.
- Yöney, S. (1996). *Uluslararası İlişkiler, Feminizm ve Türkiye*, Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, s. 103.
- World Economic Forum, (2020). *Global Report Gap 2020*,
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf (Erişim Tarihi: 04.03.2021)

2050 Avrupa Birliği Büyük Strateji nerisi

yk Tansuğ

Ege Üniversitesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Prusyalı General Carl von Clausewitz Savaş zerine adlı eserinde (Clausewitz, 2003), "Strateji, muhaberenin savaşın amaçlarına hizmet edilebilecek şekilde kullanılmasıdır." (s.148) şeklinde tanımlamıştır. Clausewitz savaşın üç belirgin eğilimi olduğunu ve bunların halk, ordu ve hükümet ile ilişkili olduğundan bahseder (Bilgin, 2015). Bu üç unsurun yanına iradenin eklenmesiyle; çalışmada değerlendirilecek olan büyük stratejinin dört önemli unsuru ortaya çıkmıştır. Büyük strateji, aktörlerin uluslararası düzeyde güvenlik, ekonomi, politika ve sosyal alanlarında çıkarlarına ve amaçlarına uygun olarak belirlenmiş hedefler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği'nin 2050 yılında olası büyük stratejisinin oluşturulması ve değerlendirilmesidir. Çalışmanın ilk bölümünde, büyük stratejinin temel unsurları saptanmıştır. İkinici bölümünde; AB'nin büyük stratejisini anlamak için mevcut durumu ele alınmıştır. Son blmde, AB'nin 2050 yılı büyük strateji nerisi verilecektir.

1. Büyük Stratejinin Unsurları

Bir ülkenin, bölgesel ya da uluslararası bir örgütün büyük stratejisini anlamak için o aktörün gücünü nasıl kullandığını kavramamız gerekmektedir. Bunlardan ilki, sert güç (hard power) devletin iradesini kanıtlaması için önemli bir güçtür. Sert güç iki temel şekilde uygulanabilir: Tehdit veya cezalandırma ve havuç sözü vererek, ödüllendirme ile. Bir aktörün diğer aktörü cezalandırabilmesi

veya ödül verebilmesi için askeri güce ve istikrarlı gelişmiş bir ekonomiye sahip olabilmesi gerekmektedir. Joseph Nye tarafından geliştirilmiş olan yumuşak güç (soft power) ise aktörün elde etmek istediği kazanımları diğer aktörlere siyasi, ekonomik ve kültürel alanda bir örnek teşkil ederek elde edebilmesidir. Sert ve yumuşak gücün tamamlayıcılarından olan irade (management) sahip olunan bu güçlerden aktörlerin en iyi şekilde yararlanabilmesidir (Aydınlı, 2020). Bir aktörün büyük stratejisini yerine getirmesi için sahip olması gereken en önemli güçlerden biri materyal güçtür. Aktörün; nüfusu, üretim gücü, teknolojik ve bilimsel alanlarda desteği, siyasi istikrarı ve endüstriyel kapasitesi materyal gücün önemli bileşenlerindedir (Kadercan, 2017). Dikkat çekilmesi gereken diğer husus ise; büyük stratejinin, toplumun genelinde benimsenmesidir; dolayısıyla, belirlenen bu hedefler aktörün kültürel siyasi ve sosyolojik eğilimleri ile tutarlı olmalıdır. Son olarak, aktörün benimsediği büyük stratejiyi uygulama gücüdür. Aktörün sahip olduğu kapasitesi ile stratejinin hedefleri arasında tutarlılık olmalıdır; yerine getirilemeyen büyük strateji sadece kâğıt üzerinde kalır (Aydınlı, 2020).

2. Büyük Stratejisini Daha İyi Anlamak İçin Avrupa Birliği'nin Kapasitesi

2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, AB'nin küresel bir aktör olarak uluslararası ilişkilerde yer alma ve daha bütünleşik bir AB yaratma gayesini kanıtlayan bir antlaşmadır. Antlaşma, AB'nin gündeminde güvenlik ve savunma alanlarında önemli yenilikler ve değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi; kalıcı yapılandırılmış iş birliği, yeterli kapasiteye sahip ve taahhütlerini yerine getirmiş olan bu alanda birliğe katkı sağlamak isteyen üye devletlerin savunma mekanizmasını çalıştırmak amacıyla bir araya gelmesini sağlayan esnek ve geniş bir yapıdır. Savunma sanayisinin liberalleştirilmesi, savunma alanına yapılan harcamaların bütçelerin ve iş birliğinin daha kurumsal ve etkili bir yolla sağlanması için Avrupa Savunma Ajansı (ASA) yapısı güçlendirilmiştir (Kocamaz, 2010). AB'nin savunma harcamalarına bakıldığında, 2005 yılından günümüze yapılan en yüksek savunma harcamasının yapıldığı yıl 186 Milyar Avro ile 2019 yılına aittir. ASA üye devletleri 2019 yılında savunma yatırımı ise 41.4 Milyar Avro tutarındadır. GSYİH oranı ise %1,4'nü oluşturmaktadır (Agency, 2021). Her ne kadar yıllara göre bir artış sağlansa da diğer NATO üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında son derece yetersiz kalmaktadır. AB'nin kolektif bir askeri güce sahip olmaması, tek taraflı bir askeri müdahalede bulunamaması, çatışmaları Birlik olarak önleyememesi ve savunma harcamalarının yetersizliği nedeniyle; AB'nin uluslararası ilişkilerde sert bir güç olduğunu söylemek yanlış olacaktır.

AB'nin ekonomik yapısında pandeminin etkisiyle günümüzde ve geçmişte krizlere şahit olunmuştur. Fakat, Birlik ekonomik olarak uluslararası ilişkilerde önemli bir konuma sahiptir. G7'nin bir parçası olan AB, dünyanın neredeyse her ülkesiyle ticaret yapmakta ve yatırım sağlamaktadır (European Union External Action, 2016). Sert gücün önemli kriterlerinden biri olan ekonomik faktörü AB, "havuç-ödül" yoluyla yerine getirmektedir. Lizbon Antlaşması ile Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi'nin oluşturulması, AB'nin "ortak bir sesle" uluslararası ilişkilerde varlığını göstermesini sağlamıştır. Birlik sıklıkla ödüllendirme yoluyla komşu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmiş ve gereklilikleri sağlayabilen bazı ülkeler AB'nin parçası olurken bazı ülkelere vize serbestliği sağlanmış veya ortaklık antlaşmaları imzalanarak iş birliği güçlendirilmiştir.

2016 AB Büyük Stratejisi'nde bahsedildiği gibi, AB her zaman yumuşak gücü ile gurur duymuştur (European Union External Action, 2016). AB'nin yumuşak gücü temelde; normatif değerlerini, çıkarlarını ve kültürünü diğer devletlere 'evrensel' bir değer olarak sunmasına dayanmaktadır. AB'ye üye olmak isteyen devletler kendi rıza ve istekleriyle bu değerleri ve normları kabul etmektedirler. AB yumuşak gücünü kamu diplomasisi, sivil toplum kuruluşlarının etkin bir şekilde kullanılması, insani yardım ve genişleme sürecini kullanarak sağlamaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinde, bu değerlerin benimsenini sağlayarak bölgelerde barışı ve istikrarı sağlayabilmiş ve liberal ekonomiye geçişi desteklemiştir. Bölge ülkelerinin yanı sıra, Afrika ve Orta Doğu bölgesinde de yumuşak gücünü; insani yardım, sosyal hizmetlerin desteklenmesi, diyalog ve iş birliği yoluyla desteklemektedir (Akdağ & Ekici, 2017). 2021 yılında bütçesinden 1.4 Milyar Avro insani yardım harcamalarına ayıran AB; 2019 yılına oranla %60 oranında artırarak yumuşak gücünün etkisini kanıtlamaktadır (European Commission, 2021). Sert ve yumuşak güç unsurlarından maksimum fayda ile yararlanabilmesi yönetim kapasitesi/irade gücünü gerektirir. Avrupa vatandaşlarının bir bütün olarak küresel stratejisini desteklemesi gerekse de 27 ulus devleti bünyesinde bulunduran AB'nin bunu başarması uzun vadede mümkün olmayabilir. Örneğin; insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerler AB'nin temel yapısı olarak kabul ediyor olsa da Polonya ve Macaristan'da izlenen anti-demokratik politikalar dikkat çekmektedir (Congar, 2021). Ek olarak, üye devletlerde AB karşıtı popülist parti ve liderlerin etkilerinin artması da AB'nin önündeki büyük sorunlardan biridir (Dizdaroglu, 2017). AB kendine has yönetim gücü ile hem 'ulusüstü' hem de 'hükümetlerarası' yapılanmaya sahip bir örgüttür. Savunma, güvenlik ve dış politika alanlarında; hükümetler arası bir yapıya sahip olan AB, bu alanlarda ortak bir politika izlenmesine engel olmaktadır. Fakat, realist bağlamdan incelendiğinde; 27 farklı ulus devlet kendi çıkarlarını düşünerek, nihai karar alıcılarının kendilerinde olmasını isterler. Sert gücün önemli bir unsuru olan ekonomik alanlarda da genellikle uluslarüstü bir politika izlenmektedir (Sunay, 2006).

3. 2050 Avrupa Birliği Büyük Stratejisi

Küresel bir aktör olabilmek için yumuşak güç tek başına yeterli değildir; her iki gücün birbirine entegre olması gerekir. Kalıcı yapılandırılmış iş birliği mekanizması ve ASA daha etkili bir şekilde kullanılmalıdır. Birlik, çok fazla bölgesel çatışmanın içerisinde kalmış durumdadır. Bu çatışmaların AB'yi doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Suriye'deki iç savaş, düzensiz göçmenlerin artmasına neden olurken, komşu ülkelerde meydana gelen radikalleşme hareketleri, Birlik içinde kendi sorununu yaratmasına sebep olmaktadır. AB içinde güvenliğin ve istikrarın sağlanması için, askeri bir operasyonu birlik adına yönetebilme kapasitesine sahip olmalıdır. NATO, AB'nin güvenlik açısından önemli bir partneri olsa da NATO'dan özerk bir şekilde AB kendi güvenliğinden kendi sorumlu olmalıdır. Çağımızın yeni güvenlik tehditleri olan siber güvenlik ve hibrid savaş teknikleri 2050 yılına kadar daha güçlü bir tehdit olarak gün yüzüne çıkacaktır. Birlik bu tehditlerin varlığını farkında olmalı ve iş birliği platformlarını geliştirmelidir.

AB'nin küresel bir aktör olarak uluslararası ilişkilerde rolünü ve gücünü sağlamlaştırması gereken dış politikaları, 2050 Büyük Strateji için hayati değer taşımaktadır. Transkafkasya ile olan ilişkiler, 'Doğu Ortaklığı' ve 'Avrupa Komşuluk Politikası' çerçevesinde sürdürmeye devam edilmelidir. Ukrayna Krizi'ni, AB 2050 yılına kadar, kurumlar aracılığıyla diyalog ve iş birliği yolunu kullanarak çözümlenmeli

ve bölgedeki istikrarın sağlanması ve insan haklarının demokrasinin uygulanması temel hedefi olmalıdır. AB'nin enerji konusunda tek kaynağa büyük oranda bağımlı kalmamasını sağlamak amacıyla bölgede doğal kaynaklar bakımından zengin olan ülkelerle ekonomik iş birlikleri sağlanmalıdır. AB ve Rusya ilişkileri; Ukrayna Krizi, Güney Osetya ve Rusya'nın insan hakları ve hukukun üstünlüğüne aykırı davranması nedeniyle ilişkilerin gerginleşmesine sebebiyet vermiştir (Kocamaz, 2007). Rusya, AB'nin komşu bölgelerinde önemli bir güçtür dolayısıyla ilişkilerin kopması beklenemez. İki aktör bu karşılıklı bağımlılığın farkında olarak durumlara bu açıdan yaklaşmalıdır.

Çin ile ilişkiler temelde ekonomi üzerine kuruludur. Çin'in yükselen teknolojik ve ekonomik gücü AB faydasına çevrilmelidir ve bu alanda iş birlikleri sıklaştırılmalıdır. AB'nin değerlerinin Çin tarafından yeteri kadar benimsenmediği açıktır. Bu sebeple, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin korunması konularında daha fazla iş birliği sağlanması gerekmektedir. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Asya bölgesinde barış ve güvenliği sağlamak amacı güden önemli bir örgüttür (Hasgüler & Uludağ, 2012). AB örgütün diyalog ortağı olarak, ekonomi, siyasi ve sosyal ilişkilerini bu kurum aracılığıyla geliştirilmelidir. Transatlantik ilişkiler bakımından, AB'nin ABD ile kurduğu ilişkiler ortak değerlere ve ortak tehditler üzerine kurulu güçlü bir iş birliğidir. Güvenilir bir Avrupa için ABD ile ilişkilerin önemi yadsınamazdır. Bu sebeple, ekonomi ve güvenlik alanlarında birlikte düzenlenen kurumlar sayesinde iş birlikleri güçlenerek devam etmelidir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde, istikrarın sağlanması AB için oldukça önemli bir konudur. Bunun bilinci ile, bölgesel örgütlerle iş birliği yapılmalı, bölge ülkelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla sosyal, ekonomik ve insani yardım desteği sağlanmalıdır. Afrika kıtası, AB'nin çok taraflı politikasını güçlendirdiği bölgedir. Bölge ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi, AB'nin ticari yelpazesinin genişlemesi açısından oldukça değerlidir.

Batı Balkanlar genişlemesi kapsamında, AB'nin ayrılmaz bir parçası olan bölgedeki devletlerin bir kısmı aday ülke bir kısmı da potansiyel aday ülkedir. AB, değerlerinin ve normatif gücünün bölge üzerinde etkisini güçlendirmelidir. Fakat, bölgede çözülmeyi bekleyen Sırbistan -Kosova sorununu 2050 yılına kadar AB'nin bir arabulucu rolü üstlenerek diyalog ve iş birliği yoluyla çözüme kavuşturması gerekmektedir. AB üye devletler arasında Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan ülkelerinde, Kosova ile görüşmelere başlanması teşvik edilmelidir. Son olarak, aday ülke olan Türkiye ile ilişkiler ise, Ortadoğu'da var olan çatışmalar, terörizm ve düzensiz mültecilerin AB'ye geçişini kontrol etmek amacıyla önemlidir. Bu doğrultuda, Türkiye AB'nin bölgedeki en önemli partneridir; Türkiye ile üst düzey diplomatik görüşmeler sağlanmalı, ortak çıkarları içeren konularda ortak bir politika izlenmelidir. Türkiye ile olan ilişkilerde doğrudan AB'yi ilgilendiren Kıbrıs Sorunu için, 2050 yılına kadar AB'nin bölgedeki sorunları çözümünde aktif ve kararlı bir politika izlemelidir.

2020 yılında ortaya çıkan ve tüm dünya üzerinde etkilerini sert bir şekilde gösteren pandeminin olumsuz etkilerini, AB kendi içerisinde dayanışma ilkesine bağlılık göstererek üstesinden gelmelidir. Sağlık konusunda Birlik ortak politikalarını güçlendirmeli; öncelikle tüm Avrupa vatandaşlarının, ardından; komşu ülkelerin ve aday ülkelerin aşılması sağlanmalıdır. Bunu yanı sıra, sosyal hizmetlerden mahrum kalan Afrika Kıtası için Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü ile ortak çalışmalar yürütülmeli, adil aşılma konusunda liderlik rolü üstlenmelidir.

AB'nin 2019 yılında Avrupa Komisyonu tarafından duyurulan Avrupa Yeşil Mutabakatı; Avrupa'nın geleceğidir. 2050 yılına kadar iklim-nötr bir Avrupa Kıtası hedefi yerine getirilmeli, üye ülkeleri dijitalleşme konusunda ve iklim değişikliği ile mücadelede yapılan ekonomik harcamalarını desteklenmelidir. Kıta Avrupası'nın iklim-nötr hedefinin yanı sıra yukarıda bahsedilen tüm devletler ile Paris İklim Antlaşması çerçevesinde iş birliği sağlanmalı, destek verilmelidir. 2050 yılına kadar karbon vergilerinin uygulanmalı, AB'nin enerji ihtiyacının büyük çoğunluğunu yenilenebilir enerji üzerinden sağlanmalıdır. AB vatandaşlarının yaşamlarının her alanını Yeşil Mutabakat hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.

AB'nin Büyük Stratejisi'ni gerçekleştirmesi ilk olarak kendi içinde başlamalıdır. Büyük strateji doğrusunda, AB vatandaşları sosyal, ekonomik, eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında desteklenmelidir. Vatandaşların demokrasi ve refah içerisinde bir AB içinde yaşamaları ve güvenliklerinin sağlanması birincil öncelik olmalıdır. Halkın sesi ve iradesi olan Avrupa Parlamentosu, vatandaşların sorunlarının ve önerilerinin dile getireceği ortak platformların güçlendirilmesi ve sıklaştırılması gerekmektedir

Sonuç

2050 AB Büyük Stratejisi için, sürdürülebilir gelişme barış ve ortak değerler AB'nin takip etmesi gereken yol haritasıdır ve büyük stratejisi bu değerler üzerine kurulmalıdır. AB sahip olduğu yumuşak gücünden gurur duysa da yumuşak gücün tek başına yeterli olamayacağını farkında olmalıdır. Küresel bir aktör olarak uluslararası ilişkilerde etkinliğini ve gücünü artırmak için iki güç arasında dengeyi sağlamalıdır. Bu bağlamda, NATO üyesi olmayan ve tarafsız ülke olan üye devletlerinde güvenliğini sağlamak amacı ile; askeri gücünü ve operasyonel kapasitesini 2050 yılına kadar kendini savunabilecek düzeyde artırmalıdır. Çalışmada bahsedilen tüm bu stratejileri bütün olarak uygulayabilmesi için; mevcut kapasitesini güçlendirmeli ve AB vatandaşlarının ve kurumlarının büyük stratejiyi benimsemesi sağlamalıdır. Bu doğrultuda, AB genişlemekten ziyade kendi içerisindeki mevcut sorunlarını çözmeli ve derinleşmeyi sağlamalıdır. Sürdürülebilir barış için, komşu bölgelerinde var olan ve kronikleşmiş sorunlar, AB liderliğinde 2050 yılına kadar çözüme kavuşturulmalıdır. AB'nin değişen dünyada küresel aktör olarak kendisini ispatlaması gereken en iyi yer iklim değişikliğine karşı yapılacak düzenlemelerdir. İklim-nötr, dijitalleşmiş ve tamamen yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı bir AB'nin yaratılması bu alanda lider konumuna gelmesini sağlayacaktır. Bu süreçte, Yeşil Mutabakatta belirtildiği gibi, hiçbir AB üyesinin geride bırakılmaması önemlidir. Ekonomide ise diğer tüm alanlarda olması gerektiği gibi, dayanışma ilkesi içerisinde politika izlenmelidir, üye devletler arasında var olan bloklaşma etkisi giderilmelidir. AB için mümkün olabilecek bir büyük strateji ancak ve ancak bütünleşik ve güçlü bir yapının var olmasıyla yerine getirebilecektir.

Kaynakça

- European Union External Action. (2016). A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. Brüksel: European Union External Action.
- Agency, E. D. (2021). Defence Data 2018-2019 / Key Findings and Analysis. Belçika: European Defence Agency.
- Akdağ, Z., & Ekici, S. (2017). Avrupa Birliği'nin Uluslararası Politikada Etkili Olma Aracı: Yumuşak Güç. Birey ve Toplum, 33-64.
- Aydınlı, E. (2020). Neither Ideological nor Geopolitical: Turkey Needs a 'Growth'-Based Grand Strategy. PERCEPTIONS, 227-252.
- Ayhan, H. (2008). Kosova'nın Bağımsızlığı Sürecinde Uluslararası Güçlerin ve Türkiye'nin Tutumu. T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı- AVRASYA ETÜDLERİ, 113-134.
- Bilgin, K. R. (2015). Clausewitz'in Savaş Teorisi ve Yeni Savaş Çalışmaları. Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi Journal of National Security and Military Sciences, 39-61.
- Congar, K. (2021). Freedom House raporu: Macaristan artık bir demokrasi değil. Euronews: <https://tr.euronews.com/2021/01/03/freedom-house-raporu-macaristan-art-k-bir-demokrasi-degil> (Erişim: 15.02.2021).
- Clausewitz, C. v. (2003). Savaş Üzerine. Eriş Yayınları.
- Dağ, A. E. (2016). Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü (İngilizce-Fransızca-Türkçe). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Dizdaroğlu, C. (2017). Popülizm Rüzgarı ve AB'nin Geleceği. Panorama KHAS, 20-22.
- European Commission. (2021). EU boosts humanitarian aid budget for 2021 as needs rise. European Commission: https://ec.europa.eu/echo/news/eu-boosts-humanitarian-aid-budget-2021-needs-rise_en#:~:text=As%20global%20humanitarian%20needs%20worsen,%E2%82%AC1.4%20billion%20for%202021. (Erişim: 15.02.2021).
- Hasgüler, M., & Uludağ, M. (2012). Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler. İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Kadercan, B. (2017). Güç. A. Balcı , & Ş. Kardeş içinde, Uluslararası İlişkilere Giriş (s. 323-335). İstanbul: Küre Yayınları.
- Kocamaz, S. (2007). Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası Çerçevesinde Transkafkasya Ülkeleri İle İlişkileri. Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları (OAKA), 65-102.
- Kocamaz, S. (2010). Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik Ve Savunma Politikasının Geleceği . Ege Akademik Bakış, 951-980.
- Sunay, R. (2006). Ab Bütünleşmesinin Biçimi Üzerine Farklı Yaklaşımlar: Federal Yaklaşım (II). Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 223-271.

Clinton'dan Biden'a: Kuzey Kore Meselesi

Senanur KÖKSAL

Sabahattin Zaim Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İng) Bölümü

GİRİŞ

Geçtiğimiz ay yayımlanan Birleşmiş Milletler raporuna göre Kuzey Kore 2020'de de tüm uluslararası yaptırımlara rağmen nükleer ve balistik füze programlarına devam etti (Al Jazeera, 2021). Bundan kısa bir süre önce de Kuzey Kore kendisine en ufak bir kışkırtmada bulunan ülkeleri saldırıya geçmekle tehdit etmişti (NK news, 2021). Kuzey Kore'nin sahip olduğu nükleer güç bölgenin güvenliği için bir tehdit olarak görülüyor. Soğuk Savaş'ın bitiminden bu yana "iyi hegemon" rolüne bürünen Amerika Birleşik Devletleri, bölgede güvenliği sağlamak amacı ile Kuzey Kore tehdidini ortadan kaldırmayı, nükleer güçten arınmış bir Kore yarımadası oluşturmayı amaçlıyor. Ancak Bill Clinton'dan bu yana devam eden ABD'nin Kuzey Kore politikası, "başarısız diplomasi" şeklinde adlandırılacak kadar başarısız olmuş (Pritchard, 2007), Kuzey Kore 2021 yılına gelinceye kadar nükleer güçten arındırılmak bir yana, yeni uzun menzilli balistik füzeleriyle nükleer silah kapasitesini geliştirmiştir. Göreve gelen her ABD başkanı kendisinden önceki başkanın Kuzey Kore politikasını kusurlu bulmuş, kendisinin bu sorunu çözeceği vaadini vermiştir. Bu suretle, Clinton, Bush, Obama ve Trump yönetimleri birbirinden farklı politikalar izlemiş ancak bu konuda kayda değer başarılar elde edememişlerdir. Bu yazıda, önce Kuzey Kore'nin nükleer silah programlarının ne zaman ve nasıl başladığını açıklayacak, sonrasında Clinton'dan başlayarak bu dört hükümetin Kuzey Kore'ye yönelik nasıl bir politika izlediğinden bahsedecek ve en sonunda bu politikanın Biden hükümeti ile nasıl şekillenecek oluşuna yönelik bir değerlendirme yapılacaktır.

Kuzey Kore'nin Nükleer silah programları nasıl başladı?

Nükleer silahlar yüksek yıkıcı güce sahip oldukları için aslında kimin elinde olursa olsun endişe vericidirler. Ancak bazı ülkelerin bu güç ile daha sorumlu, bazılarının ise daha sorumsuz davranacağı düşünülür ve bu sebeple ABD gibi ülkelerin bulundurduğu nükleer güçten çok Kuzey Kore gibi ülkelerin sahip olduğu nükleer güçten korkulur çünkü dünya için daha büyük bir tehdit olarak görülürler. Kuzey Kore'yi nükleer silah programlarına başlamasına teşvik eden ilk olayın ABD'nin Hiroşima ve Nagazaki'ye attığı nükleer bombalar olduğu düşünülmektedir. O zamanki Kuzey Kore lideri Kim Il-Sung, sömürgeci Japonya'nın böyle bir güce yenik düşmesinden etkilenmiştir. Bunun yanı sıra, ABD'nin 1950'lerde Kuzey Kore'ye karşı da nükleer silah kullanmayı düşündüğünün ortaya çıkması, Kuzey Kore'yi nükleer silah programlarına başlamaya teşvik etmiştir (Kibaroglu, 2004, s. 156-157).

Kuzey Kore'nin nükleer silah programlarına başlama ve geliştirmesinde Sovyetler Birliği'nin ve Çin'in katkıları olmuştur (Norris ve Kristensen, 2005, s.64). 1950'lerde Kuzey Kore bu alanda Sovyetler

Birliği ve Çin ile işbirliği yapmış, Kuzey Koreli bilim adamları Sovyetler Birliği'nde ve Çin'de eğitilmiştir. Kısa bir süre sonra Kuzey Kore'nin üniversitelerinde nükleer fizik çalışmalarına başlanmıştır. Bundan sonraki süreçte, 1960 ların başında ilki kurulmak üzere, Kuzey Kore'de çeşitli nükleer araştırma tesisleri kurulmuştur (Kibaroğlu, 2004, s.158).

Kuzey Kore 1974'te nükleer silahların barışçıl amaçlarla kullanılmasını amaçlayan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na (UAEA) üye olmuş, bu kapsamda tesislerinin denetlenmesine izin vermişti, ancak zaman içinde denetlemelerde sorun çıkarıyordu. Ekonomik ve teknik açıdan kendi kendine yeterli olmayan ve Sovyetler Birliği ve Çin'in desteği ile çalışmalarını sürdüren Kuzey Kore, bu ülkelerden yardım almaya devam edebilmek için 1980'lerin başında nükleer silahların yayılmasının önlenmesi antlaşması NPT'ye taraf olmuş, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, 1992'de de UAEA'nın nükleer gücün askeri amaçlarla kullanılmayacağına emin olmak için yapmak istediği denetlemelere izin veren bir anlaşmayı imzalamıştır (Kibaroğlu, 2004, s.158-160). 1990 ların başında Sovyet bloğunun çöküşü ile Kuzey Kore'nin mali desteğini yitirmesi, Güney Kore'nin ekonomisini ve ordusunu güçlendirmesi ve Çin'in de kendi ekonomik yükselişine odaklanması Kuzey Kore'yi ABD ile uzlaşmayı düşünmeye sevk etmiştir (Hecker, 2010, s.49).

Clinton'dan Trump'a Amerika'nın Kuzey Kore Politikası

Bill Clinton 1993'te, Soğuk Savaş sona erip ABD tek süper güç olduğunda Amerikan başkanı olarak seçilmişti. Kuzey Kore o dönemlerde çoktan nükleer silah geliştirme programlarına sahipti. Ancak bu sorun ile ilgilenmek, iç politikaya odaklanmaya daha eğilimli olan Clinton yönetimi için zordu. Bununla birlikte bu dönemde önemli bir gelişme olarak, Clinton yönetimi Kuzey Kore ile doğrudan görüşmeler yapmıştı. Kuzey Kore'nin nükleer programlarını önlemek önemliydi çünkü Clinton yönetimi Kuzey Kore'nin nükleer gücü karşısında Güney Kore ve Japonya'nın da kendini güvende hissetmediği için nükleer programlara başlamasından endişe ediyordu. Clinton hükümetinin hedefi ise nükleer silahların dünya genelinde yayılmasını önlemektir. Clinton yönetimi risklerden kaçınmak için yaptırımlarla baskılayıcı bir politika değil, müzakereye dayalı bir politika benimsemeye karar verdi. Ancak Kuzey Kore nükleer tesislerinin denetimini reddederek, NTP'den ayrılma kararını gündeme getirdi. Fakat görüşmeler sonunda bu kararı askıya aldı ve 1994'te iki ülke arasında Kuzey Kore'nin nükleer silah programlarını dondurmaya yönelik bir anlaşmaya varıldı. Bu anlaşma ABD'ye zaman kazandırdı ancak Japonya ve Güney Kore'nin karşı karşıya olduğ u güvenlik tehdidini ortadan kaldırmadı (Kim, 2004). Kore Yarımadasındaki güvenlik sorununa yönelik etkili bir adım atılamamış olması sebebiyle Clinton dönemi Kore politikası başarısız kabul edildi ve bu sorun Bush yönetimine devredildi.

George W. Bush yönetime geçtiğinde, Clinton yönetiminin Kuzey Kore politikasını hatalı bulduğunu söyleyerek daha katı bir politika izlemeye başladı. Başkan Bush Kuzey Kore ile doğrudan müzakereleri reddetti. 11 Eylül terör saldırısı Bush'un katı politikasını hızlandırdı (Kim, 2004) ve Bush, yönetimdeki yeni-muhafazakar görüşlerinde etkisi ile Kuzey Kore'yi ürettikleri kitle imha silahlarına izin verilmeyecek "şer eksen i" ne dahil etti (Jang, 2020). Kısa bir süre sonra da NPR (Nuclear posture review) programının varlığını duyurdu. Bu program gerekli durumlarda Kuzey Kore, Çin, İran gibi ülkelere karşı nükleer silah kullanımına izin veriyordu (Kim, 2004). Bush yönetimin uyguladığı bu katı

politika da olumlu bir sonuç doğurmadı, hatta Pritchard'ın ifadesine göre böylesi katı bir politika ile doğan tehdit sonucu Kuzey Kore'nin kendini güvende hissetmeyip nükleer silah programlarını geliştirmesi rasyoneldir (Pritchard, 2007). Kore yarımadasına baktığımızda, Güney Kore de Bush rejiminin Kuzey Kore politikasından memnun olmadı. 2003 yılına geldiğinde Kuzey Kore NTP'den tam olarak çekildiğini açıkladı (Kim, 2004). Bunun yanı sıra, Bush yönetimi Kuzey Kore'ye karşı bölgedeki diğer ülkelerle işbirliği içinde olmak ve Kuzey Kore ile ikili müzakerelerden kaçınabilmek için altı partili görüşmeler düzenliyordu. Bu görüşmelerde yaptırımların uygulanmasında Çin'in rolünün önemine de özel vurgu yapılıyordu (Niksich, 2005). Ancak sadece üç tur yapılabilmiş olan bu müzakereler de çok fazla getiri sağlayamadı (Norris ve Kristensen, 2005, s.67).

Daha kötü bir hale gelmiş Kuzey Kore sorununu 2009'da başkan olarak seçilmesi ile devralan Obama yönetimi, stratejik sabır (strategic patience) politikası uyguladı, ki bu politika da Kuzey Kore'nin bölgede de facto bir nükleer güç olmasını engelleyemedi (Jang, 2020). Pyongyang uzun menzilli balistik füze ve nükleer testlerine devam ediyordu. Bu testlere tepki olarak BM Güvenlik Konseyi Kuzey Kore'ye ekonomik yaptırım uygulamak için 1874 sayılı kararı kabul etti. Stratejik sabır politikası Kuzey Kore ile nükleerden arınmaya başladığının ilk somut işaretlerini gösterene kadar müzakereye girmemeyi ve altı taraflı görüşmeleri sürdürmeyi içeriyordu. Aynı zamanda Çin'in Kuzey Kore'nin nükleer silahtan arındırılması konusunda daha istekli davranmasını da hedefliyordu (Hyun, 2017, s. 49-50). Çünkü Kuzey Kore gücünü aslında Çin'den alıyor, bu sebeple ABD'nin öncelikle Çin'i ikna etmesi gerekiyordu (Nikolaenko, 2019, s.105). 2012 yılına geldiğinde ABD Kuzey Kore ile ikili görüşmeleri sonucu "artık gün anlaşması" (Leap Day Deal) imzaladı. Anlaşma gereğince Kuzey Kore'nin uzun menzilli füze ve nükleer silah testlerine moratoryum uygulaması, uranyum zenginleştirme faaliyetlerini askıya alması ve UAEA müfettişlerinin tesislerini denetlemesine izin vermesi gerekiyor, karşılığında ABD'nin Kuzey Kore'ye 240.000-ton gıda yardımı yapması gerekiyordu. Ancak Kuzey Kore anlaşmaya uymadı ve gıda yardım planı da iptal edildi. Obama dönemi Kuzey Kore politikası, Kuzey Kore'yi müzakereye çekmek için çok taraflı yaptırımlar uygulanmasıyla devam etti. Kuzey Kore'nin faaliyetlerinin devam etmesi üzerine, Stratejik sabır politikası kapsamında Güney Kore ile caydırıcılık stratejisi uygulanmak üzere "caydırıcılık strateji komitesi" kuruldu. Ancak tüm çabalara rağmen Obama yönetiminde de Kuzey Kore durdurulamamış, bu süreç içinde birçok atış testi gerçekleştirmişti (Hyun, 2017, s. 51-55). Obama yönetimi Soğuk Savaş'tan bu yana Kuzey Kore'nin nükleer silahları sorununa en az ilgi gösteren yönetim olmuştu (Cumings, 2020).

2017'de Donald Trump göreve geldi ve Kuzey Kore'nin devam eden provokasyonlarına karşılık stratejik hesap verebilirlik (strategic accountability) politikasını uyguladı. Bu politika aslında Obama döneminde görülen havuç-sopa diplomasisinin baskı ve zorlamalarla daha şiddetlendirilmiş bir hali gibidir. Politikanın amacı aynıydı: Kore yarımadasının nükleer silahlardan tamamen arındırılması. Trump yönetiminin yaptığı ilk iş özellikle füze üretimleri için gerekli ürünlere yaptırımları güçlendirmek için bir yasa tasarısını imzalamak oldu. Ayrıca Obama döneminde gerçekleşen altı taraflı görüşmeleri yeniden başlatmak amaçlandı. Kuzey Kore'nin testlere devam etmesi, yaptırımların şiddetini artırdı. Yaptırımların etkili olabilmesi, Çin'in ne kadarını uygulayacağına da bağlıydı (Hyun, 2017, s. 58-61). Yaptırımlar çok etkili olamamış olsa da Trump dönemi Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un

ile Singapur ve Hanoi'de yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş olması bakımından önemlidir (Cumings, 2020). Ancak görüşmeler sonrasında yine somut bir anlaşmaya varılamadı (Kim, 2020).

Biden Dönemi

Joe Biden'ın Foreign Affairs dergisinde seçim öncesi yayımlanan metninden anlaşılacağı üzere, Biden diplomasiye büyük önem veriyor, bu sorunu da başarılı bir diplomasi ve daha fazla işbirliği ile çözmeyi planlıyor. Trump yönetimini bu konuda önleyici adım atmamakla, müttefiklerini terk eden tavrıyla suçluyor ve nükleer silahlardan arındırılmış bir Kore yarımadası amacı ile Kuzey Kore ile müzakerelere devam edeceğini ve Çin ve diğer bölge ülkeleriyle ittifakını güçlendireceğini ifade ediyor. ABD'nin sahip olduğu nükleer gücün sebebinin nükleer saldırılara karşı caydırıcılık uygulamak ve böyle bir saldırının gerçekleşmesi durumunda misilleme yapmak olduğunu vurguluyor (Biden, 2020, s. 12-17). Seçim kampanyası boyunca da ABD'nin liberal uluslararası düzenin normlarına uygun geleneksel dış politikaya dönmesi gerektiğini söylüyordu (Chung, 2020, s.2). Dolayısıyla Biden hükümetinin Trump'tan kalan "önce Amerika" anlayışını terk edip, müttefikleri ile hareket edeceği düşünülüyor. Bununla birlikte, Kuzey Kore medyası Biden'ı kendisini yok edecek bir tehdit olarak görüyor. Daha önceden Biden'a karşı Kuzey Kore medyasında kuduz köpek ifadesi kullanılmıştır. Biden yeni ABD başkanı olarak seçilince Kuzey Kore'ye ilişkin Obama döneminde izledikleri stratejik sabır politikasına devam edip etmeyeceği soruları da gündeme geldi. Seul merkezli bir Kuzey Kore akademisyeni Andrei Lankov'a göre artan Çin-ABD rekabetinden ötürü Kuzey Kore meselesi Obama döneminde olduğundan daha farklı bir manzaraya sahip. Bir yandan yaptırım kararları Kuzey Kore'nin ticaret hacminin %95'ini oluşturan Çin olmadan anlamsız, diğer yandan Çin bölgedeki ABD etkisini önlemek için Kuzey Kore'yi desteklemeye motive olabilir (Kim, 2020).

Biden eğer Kuzey Kore nükleer kapasitesini düşürmeye yönelik adım atarsa Kim Jong-Un ile görüşebileceğini söylemişti (Kim, 2020). Ancak Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un ABD'yi "en büyük düşman" olarak tanımladı ve Biden'ın 20 ocaktaki yemin töreninden 5 gün önce Kuzey Kore askeri geçit töreni ile füzelerini sergiledi. Bu hareket Biden hükümetine karşı bir gözdağı verme olarak yorumlandı (Sabah, 2021).

Sonuç

Sonuç olarak Kuzey Kore ABD'nin ve uluslararası toplumun nükleer silahları terk etmesi yönündeki isteklerini yaptırımlara rağmen reddetti ve bu konudaki çalışmalarını sürdürdü. Japonya gibi çevre ülkelerin Kuzey Kore'ye karşı güvenliklerini sağlamak ve nükleer silah programlarına başlamasını önlemek için onlarla ortak müzakereler içinde Kuzey Kore'yi nükleer silahlardan arındırma amacı ile çabalayan Amerika Birleşik Devletleri, 2021 yılına gelindiğinde hala amacını gerçekleştiremedi. Bu başarısızlıkta Çin'in Kuzey Kore'yi önlemekten çok destekleyici bir rol oynamasının da etkisi vardır, ABD ise bugüne kadar Kuzey Kore'ye karşı aldığı yaptırım kararlarını uygulamaya çok istekli olmadı. Son zamanlarda artan Çin-ABD rekabeti de Kuzey Kore meselesinin çözümünü geciktiriyor. Bu sebepten, ABD'nin Kuzey Kore ile olan mücadelesi aslında Çin ile olan mücadelesinin bir parçası olarak görülebilir.

Kuzey Kore'nin yaklaşık 70 yıl önce nükleer silah programlarını başlattığını ve her türlü yaptırıma rağmen istikrarlı bir şekilde geliştirmeye devam ettiğini düşünecek olursak, Bush'un hayalini kurduğu gibi nükleer silahlardan tamamen ve geri dönülemez bir şekilde arındırılmış Kore yarımadası fikri bugün için gerçekleştirilmesi oldukça zor bir fikirdir. Biden döneminde odaklanması gereken, bu gücü kontrolde tutmak ve Çin'i de bu amaç doğrultusunda davranmaya ikna etmenin yollarını bulmak olmalıdır. 1993'te Kuzey Kore'nin Sovyetler Birliği'nin çöküşü üzerine sürekli reddettiği UAEA denetimlerine izin vermesinden de anlaşılacağı gibi, ekonomik açıdan yetersiz olan Kuzey Kore için aldığı destek ABD'ye karşı tavrını büyük oranda değiştiriyor, eğer Çin desteğini yitirirse ABD için sorunun çözümü büyük oranda kolaylaşacaktır. Dahası sorunun uzunca bir süredir çözülmemiş oluşu, bölgedeki ülkelerin ABD'den ümidi kesmesine sebep olabilir. Bunun da yanı sıra, Biden döneminde de Kuzey Kore konusunda endişeleri gideren somut bir anlaşmaya varılmazsa bu ister istemez, "ABD bu sorunu çözmek istemiyor mu" sorusunu gündeme getirecektir. Bu çalışma konuyu Bill Clinton döneminden ele alarak öncesinde nasıl yollar denendiğinin ve nasıl sonuçlarla karşılaşıldığının analizi üzerinden Biden hükümetinin gerçekleştirecek politikasını değerlendirmeyi hedeflemiştir.

Kaynakça

Biden Jr, J. R. (2020). Why American Must Lead Again: Recusing US Foreign Policy after Trump. *Foreign Aff.*, 99, 64.

Biden'in yemin töreni öncesi Kuzey Kore'den gövde gösterisi! Denizaltıdan atılan yeni füzeler tanıtıldı (2021, 15 Ocak). Sabah gazetesi. <https://www.sabah.com.tr/video/yasam/bidenin-yemin-toreni-oncesi-kuzey-koreden-govde-gosterisi-denizaltidan-atilan-yeni-fuzeler-tanitildi-video>

Chung, S. Y. (2020). The North Korea Policy of the Biden Administration and the US-North Korea Relations.

Cumings, B. (2020). Obama, Trump and North Korea. In *The United States in the Indo-Pacific*. Manchester University Press.

Hecker, S. S. (2010). Lessons learned from the North Korean nuclear crises. *Daedalus*, 139(1), 44-56.

Hyun, K. I. M. (2017). Comparing North Korea Policies of The Obama and Trump Administrations. *Nanzan Review Of American Studies*, 39, 45-69.

Jang S.Y. (2020), Why It Takes Both Koreas, America, and China for There to Be Peace in Korea, The National Interest.

Kibaroğlu, M. (2004). Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 154-172.

Kim, I. (2004). A Comparative Analysis of President Clinton and Bush's Handling of the North Korean Nuclear Weapons Program: Power and Strategy. *Pacific Focus*, 19(1), 69-106.

Kim, V. (2020). Trump will leave office foiled by the North Korea nuclear problem. Will Biden fare better? *Los Angeles Times*.

Niksch, L. A. (2005, January). North Korea's nuclear weapons program. LIBRARY OF CONGRESS WASHINGTON DC CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE.

Nikolaenko, A. (2019). Barack Obama'nın başkanlık döneminde ABD dış politikası.

North Korea threatens to 'thoroughly punish' any country that provokes it (2021, 8 şubat). NK News. <https://www.nknews.org/2021/02/north-korea-threatens-to-thoroughly-punish-any-country-that-provokes-it/>

N Korea further developed nuclear weapons programme in 2020: UN (2021, 9 şubat). Al-Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/9/n-korea-developed-nuclear-weapons-programme-in-2020-un-report>

Norris, R. S., & Kristensen, H. M. (2005). North Korea's nuclear program, 2005. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 61(3), 64-67.

Pritchard, C. L. (2007). *Failed diplomacy: The tragic story of how North Korea got the bomb*. Brookings Institution Press.

Çin-ABD-Tayvan: Çözölemeyen Sorun

Sude GÜDEN

Hacettepe Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Tayvan; Doğu Asya'da, Çin'in güneyinde ve sınır komşusu durumunda olan bir ada ülkesidir. Konumu itibariyle bölgede stratejik öneme sahip olan ülke, Çin ve ABD arasındaki ilişkileri biçimlendiren faktörlerden birisidir. Geçmişten bu yana Çin ile bağımsızlık konusunda anlaşmazlıklar yaşayan

Tayvan'ın bölgedeki durumu ABD tarafından dikkatle takip edilmekte ve ABD'nin ülkede varlığı bulunmaktadır. Çin'in Doğu ve Güney Çin Denizi'nde, aynı zamanda bölgede tam hakimiyet sağlaması için Tayvan kritik bir konumdadır. ABD için ise en büyük tehditlerden biri olarak tanımladığı Çin'in, bu bölgedeki egemenliği büyük bir tehdit

Çin-Tayvan Konumunu Gösteren Harita

Kaynak: <https://www.voanews.com/press-freedom/taiwan-credits-surge-foreign-reporters-some-fleeing-china>

oluşturmaktadır. Tayvan sorununun çözümü için farklı senaryolar olsa da ülkenin Çin'e olan ekonomik bağımlılığı, halkın seçimleri ve ABD-Çin tutumu mevcut statükonun devamlılığına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda Çin-ABD ilişkilerini şekillendiren ve iki ülke arasındaki en olası savaş sebebi görölen Tayvan, önemini uzun süredir korumaktadır. Peki, jeostratejik olarak büyük öneme sahip olan Tayvan'ın ABD-Çin ilişkilerinde yeri nerede?

Tayvan Sorunu

Tayvan sorunu olarak adlandırılan, Çin ve Tayvan'ın ülke üzerindeki hak iddialarından ortaya çıkan çatışma, II. Dünya Savaşı sonunda; Japonya'nın Çin topraklarını terk etmesiyle başlamaktadır. 1945'te Japonya'nın yenilmesiyle topraklarından çekildiği Çin'de oluşan otorite boşluğu hem milliyetçiler hem de komünistler için hedef haline gelmiştir. Çin Komünist Partisi (ÇKP) ve Çin Milliyetçi Partisi (Koumintang-KMT) arasındaki çekişme, 1949 yılında ÇKP'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Chiang Kai-Shek liderliğindeki Koumintang üyeleri ise Tayvan'a kaçarak; bunun güç

toplama süreci olduğunu ve anakaraya yeniden döneceklerini ifade etmişlerdir. Böylece Tayvan Milliyetçilerin kontrolüne, Çin anakarası ise komünistlerin kontrolüne geçmiştir. Milliyetçiler, 1912 yılında kurulan Çin Cumhuriyeti'nin devamını açıklayıp başkenti Taipei ilan ederken, anakara Çin, Çin Halk Cumhuriyeti adı altında yeniden birleşme sürecine girmiştir (Kissinger, 2015). ÇKP ve KMT arasındaki ayrılık, KMT'nin kurucu lideri Sun Yat-Sen'in ölümünden sonra Chiang Kai-Shek'in partinin başına geçmesiyle başlamıştır. Bu dönemde Milliyetçiler yönetimi ele geçirmiş, 1928 yılında ABD Milliyetçi hükümeti tanıdığını ilan etmiştir. Bunun üzerine iki grup arasında 1949'a kadar süren bir iç savaş başlamıştır. ABD desteğini Milliyetçilerden yana sürdürse de anakara Çin, komünistlerin kontrolüne geçmiştir (Pekcan, 2019). Çin, 1949'dan beri Tayvan'ı kendine ait bir eyalet olarak kabul etmekte ve ülkeden gelecek herhangi bir bağımsızlık adımına karşı müdahalede bulunacağını belirtmektedir. Çin, barışçıl bir birleşme amacı gütmektedir. Tayvan ise; belirli süreçler içerisinde Çin'e yakınlıkla da günümüzde birleşmeden uzak, bağımsızlık taraftarı bir politika izlemektedir. Çin ve Tayvan'ın yıllardır anlaşmaya varamadığı bu bağımsızlık sorunu ise ABD tarafından yakından izlenmektedir. Tayvan, konumu itibarıyla hem Güney Çin Denizi hem Doğu Çin Denizi için stratejik bir öneme sahiptir. Çin'in bölgede tam hakimiyet kurması, ABD'nin ise Hint-Pasifik bölgesine hâkim bir Çin'i engellemesi için Tayvan kilit nokta haline gelmiştir.

Geçmişten Günümüze Çin-Tayvan İlişkileri

1949 yılında Milliyetçilerin Tayvan'a kaçması ve kendilerini Çin'in temsilcisi ilan etmelerinden sonra anakara Çin, Tayvan'ı "hain bir eyalet" olarak ilan etmiştir (Kissinger, 2015). Çin, Tek Çin Politikası gereği Tayvan'ı anakara Çin'e bağlı bir eyalet olarak saymaktadır. Politika bağlamında Çin; uluslararası alanda Tayvan'ın tanınmasına yönelik baskı oluşturmaktadır. Bu politika Çin'in toprak bütünlüğünün korunması açısından önem arz etmektedir (Keyvan, 2017). Çin'in uluslararası alandaki baskı ve tehditleri sonucu Tayvan 15 ülke tarafından tanınmakta ve BM'de resmi temsil hakkı bulunmamaktadır. Çin, Tayvan sorununu her zaman iç meselesi olarak tanımlamış ve 2005 yılında Tayvan'ın bağımsızlık kazanma ihtimaline karşı bir yasa ilan etmiştir: Anti-Secession Law. Bu yasa, Çin'in bağımsızlık hareketleri kapsamında barışçıl olmayan yöntemler kullanmasını meşru hale getirmektedir (Alaca, 2019). Çin'in Tayvan'ı iç meselesi olarak nitelendirmesi günümüzde devamlılığını sürdürmektedir.

Çin'in 9 Çizgili Hat Haritası

Kaynak: <https://dw.com/>

Çin ve Tayvan arasındaki bir diğer sorun Güney ve Doğu Çin Denizi'nde adalar üzerinden ortaya çıkmıştır. Ticari değeri ve doğal kaynakları ile büyük öneme sahip olan bölge diğer ülkelerin de dikkati dahilindedir. Çin, 9 Çizgili Hat (Nine-dash line map) olarak adlandırıldığı harita üzerinden bölgede hak iddia etmektedir. Buna karşı, Çin-Tayvan arasındaki temsil sorunu Tayvan'ın da haritaya dayanarak bölgede hak iddia etmesine sebep olmaktadır (Shukla, 2020). Harita ilk olarak 1947 yılında Milliyetçi hükümet tarafından "11 Çizgili Hat" olarak sunulmuştur. Bu harita; Güney Çin Denizi'nde egemenliğin Çin'e ait olduğunu tarihi gerçeklere dayandırmaktadır. Daha sonra Vietnam bölgesinde iki bölümün kaldırılmasıyla "9 Çizgili Hat" olarak yeniden tasarlanmıştır. Çin'in bölgedeki hak iddiaları başta ABD olmak üzere bölgedeki ülkelerde endişe uyandırmaktadır. Tayvan'ın da tarihsel sürece dayanarak bölgedeki hak iddiası Çin-Tayvan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen başka bir faktördür. Çin, ABD ve İngiltere'nin "9 Çizgili Hat" haritasını kabulettiklerini ve bölgedeki egemenlik haklarını çiğnemediklerini savunmaktadır ("Dokuz çizgili hat: Çin'in Güney Çin Denizi egemenliğinin tarihi kanıtı", 2016). Çin ayrıca bölgede oluşturduğu yapay adalarla adaları birbirine ekleyerek bölgede hakimiyet oluşturmaya çalışmaktadır. Yapay adalar üzerinde oluşturduğu uçak pistleri ve bölgedeki askeri faaliyetleri ABD-Çin arasındaki gerilimi artırmaktadır.

Çin ile birleşme konusunda Milliyetçi parti olumlu bir tavır izlemiştir. 1987 yılına kadar sıkı yönetimin kaldırılmadığı Tayvan'da demokratikleşme adımları 1990'lı yıllarda atılmaya başlamıştır. 1988 yılında seçilen Başkan Lee Teng-Hui 2000 yılına kadar liberal demokrasiden yana bir yönetim izlemiştir.

Başkan Lee döneminde Çin-Tayvan ilişkileri açısından gerçekleşen en önemli gelişme 1992 yılında ortaya koyulan "92 Konsensüsü" olmuştur. Buna göre üç aşamalı bir birleşme planlanmıştır. 2000 yılında 1986'da kurulan Demokratik İlerleme Partisi (DİP) seçimleri kazanmıştır. DİP, Milliyetçi Parti'den farklı olarak bağımsızlık söylemleri barındırmaktadır. Günümüzde ve 2000-2008 yıllarında iktidarda olan DİP, 92 Konsensüsü'nü kendilerini temsil etmedikleri gerekçesiyle kabul etmemektedir.

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ve Tayvan Devlet Başkanı Tsai Ing-wen

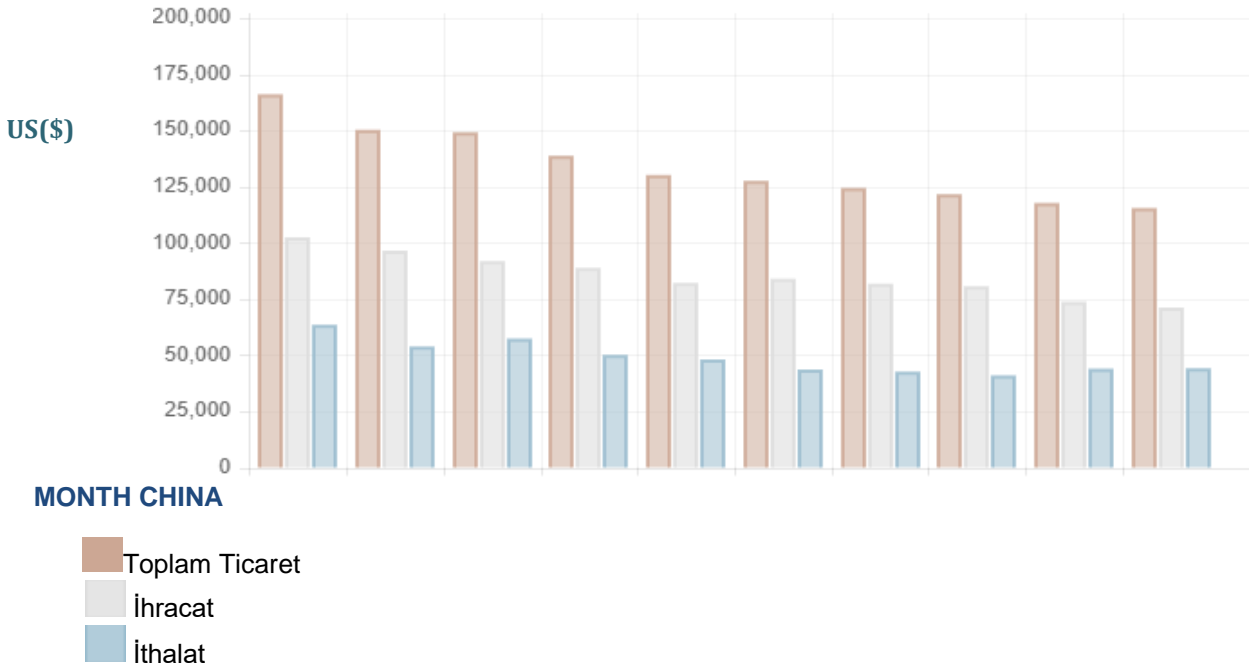
Ülke ekonomisinin kötüye gitmesi

2008 yılı seçimlerinde KMT'li Ma Ying-jeou'nun iktidara gelmesiyle sonuçlanmıştır. Ma, Çin'e yakın bir tavır sergileyerek 2009 yılında Tayvan-Çin arasında gerçekleşen ilk diplomatik gelişmeye sebep olmuştur. Çin ile ilişkilerin gelişmesine karşılık halk tepki göstermiş ve 2016 yılında DİP üyesi Tsai Ing-wen iktidara gelmiştir ve günümüzde başkanlık görevini sürdürmektedir. Birleşme karşıtı başkan, Çin tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Tsai Hükümeti, ABD ile yakın ilişkiler sürdürmektedir. Tayvan Başkanı 2019 yılında Pekin'in öne sürdüğü "bir ülke, iki sistem" anlayışının kabul edilemez olduğunu

Kaynak: <https://www.express.co.uk/>

dile getirmiştir(Albert, 2020). Çin devlet başkanı Xi Jinping ise aynı yıl yaptığı konuşmada Çin'in adaya yapılan dış müdahaleleri önlemek amacıyla güç kullanabileceğini belirtmiştir.

Çin'in Tayvan üzerinde kullandığı diğer propaganda aracı ise medyadır. "Hibrit Savaş" olarak adlandırılan stratejinin temel amacı kamuoyu üzerinde etki oluşturmaktır. Özellikle, yapılan haberlerle halkı manipüle etmek ve Çin ordusunun gücü ön plana çıkartılarak olası bir savaşta Tayvan'ın kaybedeceği düşüncesini halka kabul ettirmek amaçlanmaktadır (Alaca, 2019).

Çin-Tayvan Ticaret İlişkilerini Gösteren Tablo

Kaynak: <https://cuswebo.trade.gov.tw/FSCE030F/btnChart>

Tayvan'ın Çin'e olan ticari bağımlılığı ise Çin'in ülke üzerindeki baskın rolünü artırmaktadır. Çin, Tayvan'ın temel yatırım merkezidir. Tayvan'ın en büyük ithalat ortağı ve en büyük ihracat pazarı konumundadır ("Cross-Straits Economic Relations", 2020). Bu durum Tayvan'ın Çin'den bağımsız hareket etmesini engellemektedir. Anakara Çin ise ekonomik alanda Tayvan'ı yalnız bırakarak kendine bağlı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Ekonomideki gücünü siyasal amaçlar için kullanmak isteyen Çin'in, Tayvan'ın bağımsız olması durumunda ekonomik yaptırım uygulayacağı öngörülmektedir. Ekonomik yaptırımlarla aynı zamanda ülke içinde politik değişimler hedeflenmektedir. Tayvanlı güçlü iş adamlarının yatırımları doğrudan Çin ile bağlantılıdır. Böylece iş adamlarının Milliyetçi Parti'ye destek vermesi ve Çin'e bağlı kalması hedeflenmektedir. 2003 yılında, 20'den fazla Tayvanlı iş adamı Çin tarafından casusluk gerekçesiyle tutuklanmıştır. Bu sayede iş adamları üzerinde korku ve baskı oluşturulmaktadır (Alaca, 2019). Çin "Tek Çin Politikası" gereğince Tayvan'ın bağımsızlığını kabul

etmeyecektir. Tayvan'la savaş yerine barışçıl birleşme isteğindeki Çin'in, Tayvan'a yönelik manipülasyon, baskı ve propaganda politikalarına devam edeceği öngörülebilir. Çin-Tayvan ilişkilerinin ekonomik bağımlılık sebebiyle tamamen kesilmesi olası gözükmemektedir.

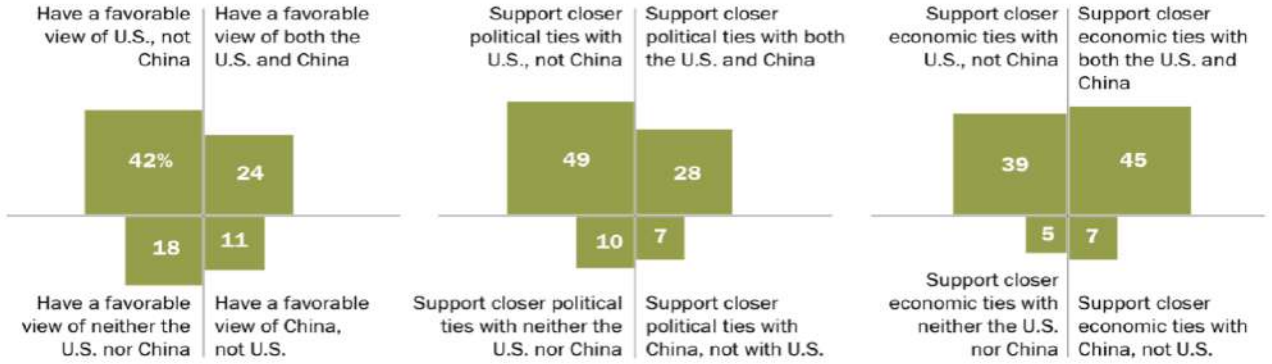
Tayvan-ABD İlişkilerive Bu Kapsamda Gelişen ABD-Çin İlişkileri

ABD, Tayvan'ın bölgedeki konumu sebebiyle ülkenin en önemli destekçilerindendir. 1949 yılında Çin-Tayvan ayrımından sonra ABD'nin desteğiyle Tayvan-Çin Cumhuriyeti- Birleşmiş Milletler'de Çin'i temsil etmeye devam etmiştir. ABD'nin Milliyetçilere destek vermesinin en önemli nedenlerinden biri dönemin ÇKP lideri Mao Zedong'un Sovyetler Birliği'ne olan yakınlığıdır. Bu dönemde ABD-Çin Halk Cumhuriyeti arasında ilişki kurulmasını engelleyen diğer sebep ise Mao'nun benimsediği "tek bir tarafa yaslanma" politikasıdır. Bu politikaya göre bizden olmayan bize karşıdır ilkesi benimsenmiştir. Bu sayede bir tarafa emperyalizm diğer tarafa komünizm konulmuştur. Mao'nun bu politikayla bir diğer hedefi; kendini Sovyetler Birliği'ne taraf göstererek olası Amerika tehdidine karşı konumunu güçlendirmektir. Çin'in Sovyetler Birliği'ne olan yakınlığının yanı sıraKore Savaşı iki ülke arasındaki ilişkileri daha da olumsuz bir yöne çekmiştir. Çin'in Kuzey Kore'nin yanında yer alması ABD açısından tehdit oluşturmuştur. Bunun üzerine olası bir saldırı tehdidine karşı ABD Tayvan Boğazı'na 7. Filo'yu göndermiştir (Pekcan,2019). I. Tayvan Krizi sonucunda, 1954 yılında, ABD-Tayvan arasında olası bir saldırıya karşı "Karşılıklı Savunma Anlaşması" imzalanmıştır.

Çin'in giderek büyüyen bir güç haline gelmesi ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin bozulmasının ardından ABD ile yakınlaşmalar gerçekleşmeye başlamıştır. Bunun sonucunda 1971'de Tayvan BM üyeliğinden çıkartılmış ve Çin Halk Cumhuriyeti BM'de üye devlet olarak bulunmaya başlamıştır. 1972 yılında iki ülke arasında "Ortak Bildiri" imzalanmıştır. Bu bildiride ABD Tayvan'ı Çin'in bir parçası olarak kabul etmiştir. Bu bildiriye rağmen 1954 yılında imzalanan Karşılıklı Savunma Anlaşması'nı iptal etmemiştir. ABD hem Çin'in "Tek Çin" politikasını tanımakta hem de Tayvan ile ilişkilerine de devam etmektedir. 1978 yılında "Tayvan İlişkiler Yasası" kabul edilmiştir. İlerleyen yıllarda ise ABD "Altı Güvence" (SixAssurances) adlı Tayvan'a askeri ve siyasi destek veren maddeleri açıklamıştır (Alaca, 2019).

More in Taiwan see U.S., but not mainland China, in favorable terms

% who ...

Note: Respondents who offered no opinion about one or both countries not shown. Respondents asked about "mainland China."
Source: Survey of adults in Taiwan conducted Oct. 16-Nov. 30, 2019.

PEW RESEARCH CENTER

Tayvan'da ABD ve Çin İlişkileri İçin Halkın Görüşleri

Kaynak: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/06/10/in-taiwan-and-across-the-region-many-support-closer-economic-ties-with-both-u-s-and-mainland-china/>

Çin'in modern ve gelişmiş askeri kapasitesine karşın Tayvan silah teminatının çoğunluğu ABD tarafından sağlanmaktadır. ABD Tayvan'a askeri eğitim anlamında destek de vererek ülkenin kendi savunmasını güçlendirmek istemektedir. ABD'nin Tayvan'la olan silah ticaretinde en yüksek oran Başkan Obama döneminde görülmüştür. Donald Trump döneminde ise en önemli adımlardan biri atılmış ve Trump Başkan Tsai Ing-Wen'le telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. 1979'dan beri ilk kez bir ABD başkanı Tayvan başkanı ile direkt iletişime geçmiştir. Bu önemli gelişmenin yanı sıra Trump, Tayvan'a F-16 satışı gerçekleştireceğini açıklamıştır (Maizland, 2019). Yeni Başkan Joe Biden yönetimi ise Trump'ın Çin'e yönelik politikalarını doğru bulduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Çin'e karşı sert politikaların devam edeceği öngörülebilir. Tayvan'a desteğini belirten Biden'ın adaya yönelik politikalarda da aynı çizgide ilerleyeceği söylenebilir (İleri, 2021).

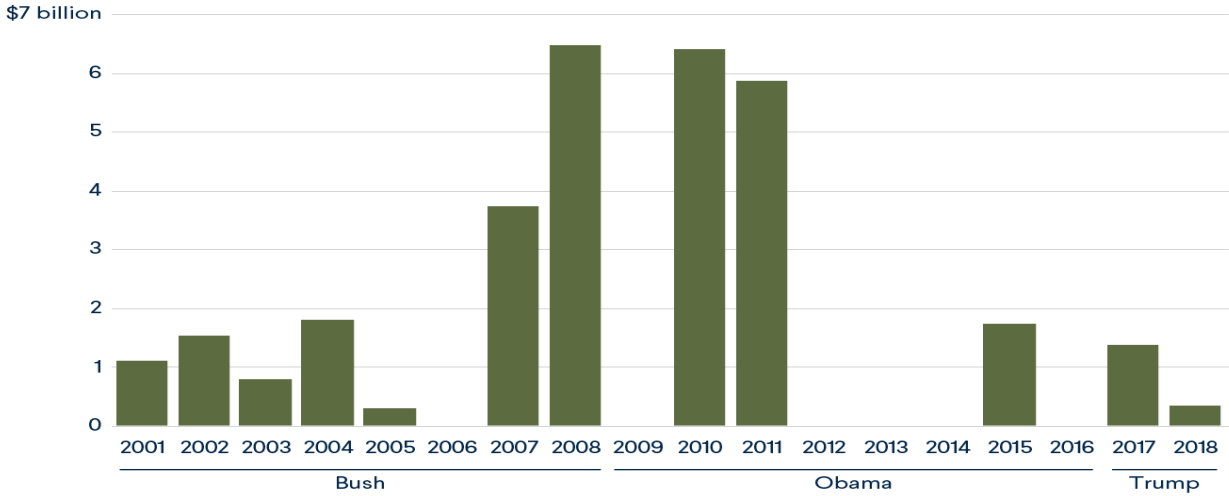
ABD bölgedeki Çin hakimiyetini engellemek adına Tayvan-Çin birleşmesine karşı çıkmaktadır. Aynı zamanda bölgede bağımsız bir Tayvan dengeleri bozacağı için Tayvan'ın bağımsızlığına destek vermemektedir. ABD'nin lehine olacak durum mevcut statükoyu korumaktır. ABD'nin Çin-Tayvan ilişkileri üzerinden izlediği politikalarda bu gözlemlenmektedir.

Barışçıl Bir Birleşme Mümkün Müdür?

Çin Tayvan ile birleşmede Hong Kong ve Macau'da olduğu gibi barışçıl bir yol izlemek istemektedir. Tayvan'da ise iktidarda olan DİP'nin bağımsızlık yönündeki politikası gelecekte birleşme olasılığını göstermemektedir. Tayvan'la birleşmede bir diğer önemli faktör ise halkın düşünceleridir. 2019'da Tayvan'da yapılan araştırmada halk ekonomik alanda Çin ile ilişkileri desteklese de siyasal ilişkiler anlamında Çin'le olan bağları desteklememektedir. Araştırma, Çin ve ABD ilişkileri üzerinden

yürütülmüş olup sonuçlar bazında Tayvan halkının politik alanda ABD ile ilişki kurulmasını tercih ettiği görülmektedir.

U.S. Arms Sales to Taiwan

Note: Includes sales of defense equipment of \$14 million or more, defense articles or services of \$50 million or more, and design and construction services of \$200 million or more.

Sources: Congressional Research Service; Defense Security Cooperation Agency.

COUNCIL on FOREIGN RELATIONS

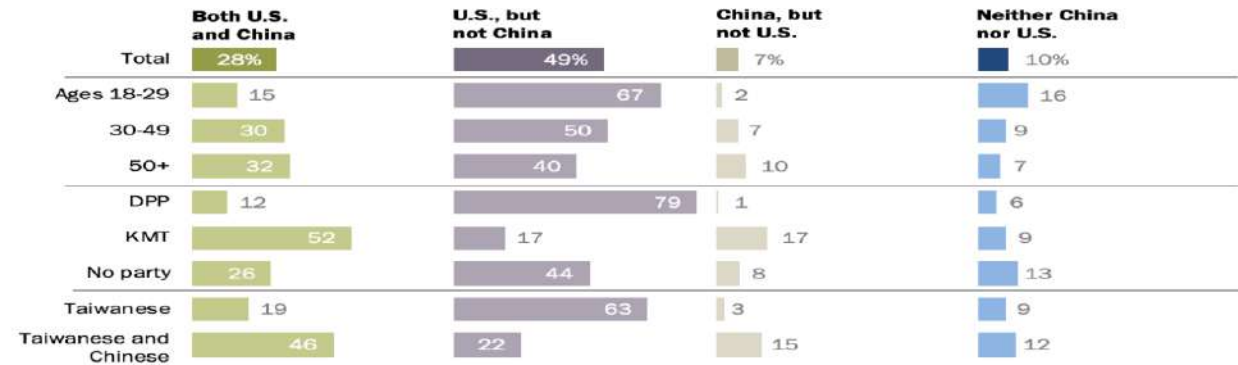
2001-2018 Arası ABD-Tayvan Silah Ticareti

Kaynak: <https://www.cfr.org/in-brief/us-military-support-taiwan-whats-changed-under-trump>

Aynı araştırmada sunulan, yaş ve desteklenen parti verilerine göre; Tayvan'daki gençlerin çoğu Çin ile siyasal ilişkilere olumlu bakmamakta ve DİP destekçisi oldukları görülmektedir (Kat Devlin, Laura Silver and Christine Huang, 2020).

Few in Taiwan support closer political ties with just mainland China

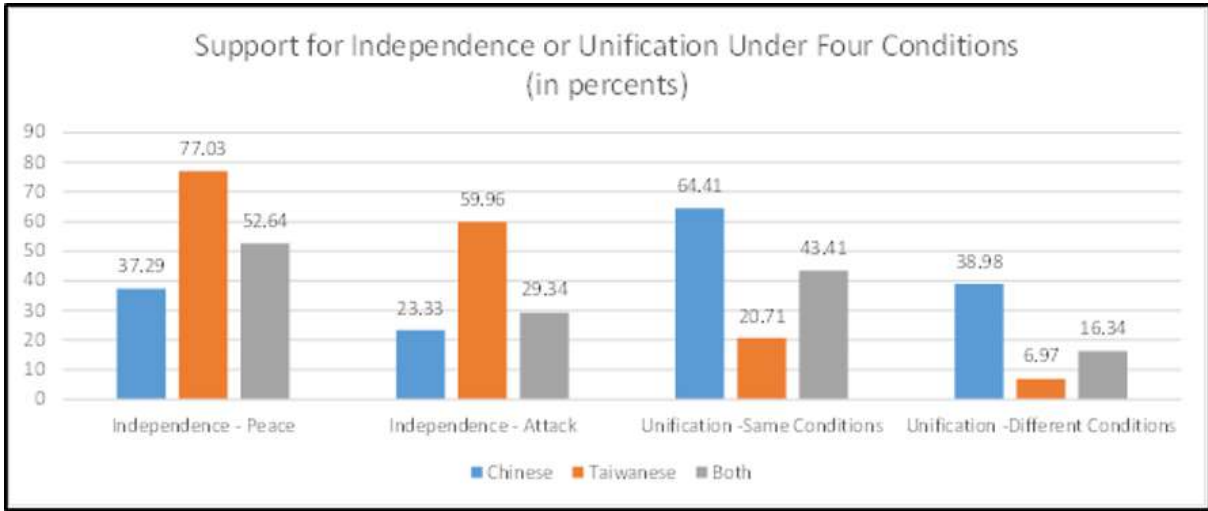
% who support closer political relations with ...

Note: Respondents who offered no opinion about one or both countries not shown. Respondents asked about "mainland China."
Source: Survey of adults in Taiwan conducted Oct. 16-Nov. 30, 2019.

PEW RESEARCH CENTER

Tayvan'daki gençlerin Çin ile politik ilişkilere sıcak bakmaması birleşmeye taraf olmadıklarının göstergesidir. Bunun sebeplerinden biri Tayvan'ın demokratik bir yapı geliştirmesi olarak görülebilir. Çin'in kendi halkı üzerinde uyguladığı internet denetimi, sosyal kredi sistemi gibi durumlar Tayvan'ın özgür yapısıyla uyumsuzdur.

Kaynak: <https://jamestown.org/program/taiwan-opinion-polling-on-unification-with-china/>

Bir diğer sorun ise Tayvan'ın kendi içinde oluşturduğu "Tayvanlı" kimliğidir. Kendini Tayvanlı olarak tanımlayan kesimin tercihinin bağımsızlıktan yana olduğu görülmektedir. Özellikle ülkenin gençleri arasında destek bulan Tayvan kimliği, kendilerini anakara Çin'den farklı olarak tanımladıklarını göstermektedir. Bu durumun olası bir barışçıl birleşmede olumsuz etki yaratacağı söylenebilir (Alaca, 2019).

Çin'in Uygurlara yönelik politikaları da Tayvan içinde yaşayan 17 farklı yerli halkın olumsuz düşünmesine sebep olmaktadır. Birleşme durumunda yerli halkın, kendilerine karşı izlenecek olan politikalar hakkında endişe duyması olasıdır. Tüm bu etkenler olası bir barışçıl birleşmenin Tayvan halkı tarafından desteklenmeyeceğinin göstergesidir.

Sonuç

Tayvan konumu dolayısıyla stratejik bir öneme sahiptir. Geleceğin süper gücü olarak görülen Çin'in ise Güney ve Doğu Çin Denizi'nde hakimiyet sağlaması ve Tek Çin Politikası gereği Tayvan üzerindeki hak iddiası 1949'dan beri devam etmektedir. Tayvan'ın barışçıl yollarla birleşmesini sağlamak amacıyla ülke üzerindeki baskılarını sürdüren Çin, Tayvan'ın uluslararası alandaki konumu için tehlike oluşturmaktadır. ABD ise bölgede tamamen hâkim bir Çin istememesi sebebiyle mevcut statükoyu korumaktadır. Tayvan sorunu geçmişte iki ülke arasında nükleer savaş tehdidine sebep olmuş, günümüzde ise ABD-Çin arasında çıkacak olan olası savaş sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Çin'in bölgedeki askeri faaliyetlerine karşı ABD'nin askeri varlık göstermesi iki ülke arasında gerginliğe yol açmaktadır.

1949'dan beri çözümsüzlüğünü sürdüren sorunun birkaç şekilde çözüme kavuşabileceği söylenebilir: Tayvan'ın Çin ile birleşmeyi kabul etmesi durumunda ve ABD müdahalesi gerçekleştirilmesi sonucunda sorun barışçıl bir biçimde çözülebilir. Çin'in Tayvan'a saldırması durumunda ise iki farklı senaryo gerçekleşebilir: ABD'nin savaşa karışması muhtemel bir uluslararası savaşa yol açacaktır. Bir diğer durum ise ABD'nin müdahale etmemesi ve Çin-Tayvan arasında gerçekleşecek olan savaştır. Günümüzde ise uluslararası alanda itibarını korumak isteyen Çin'in Tayvan'a savaş açmayacağı öngörülmektedir. Yine de olası bir bağımsızlık adımında askeri müdahalede bulunacağını da belirten Çin, Tayvan'da gerçekleşen gelişmelere göre savaş ilan edebilir.

Çin-ABD arasındaki ilişkileri belirleyen kilit noktalardan olan Tayvan, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerde etkisini sürdüreceği öngörülebilmektedir. 70 yıldır çözüme kavuşamayan ve hala önemini koruyan Tayvan sorunu gelecek yıllarda da önemini korumaya devam edecektir.

Kaynakça

Alaca, A. İ. (2019). Tayvan'ın Ulusal Güvenliği ve Tehdit Algılamaları. P. D. DÜNDAR içinde, *Türkiye'de Tayvan Çalışmaları - II (Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)* (s. 105-131). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No: 657 Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM Yayınları: 5.

Albert, E. (2020, 01 22). *China-Taiwan Relations*. Council on foreign Relations: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-taiwan-relations> adresinden alındı (Erişim: 06.03.2021)

Cross-Straits Economic Relations. (2020, 05 12). Ministry of Economic Affairs Bureau of foreign Trade: https://www.trade.gov.tw/english/Pages/Detail.aspx?nodeID=2910&pid=652155&dl_DateRange=all&txt_SD=&txt_ED=&txt_Keyword=&Pageid=1 adresinden alındı (Erişim: 07.03.2021)

Dokuz çizgili hat: Çin'in Güney Çin Denizi egemenliğinin tarihi kanıtı. (2016, 07 05). CRI Online Türkçe: <http://turkish.cri.cn/781/2016/07/05/1s177122.htm> adresinden alındı (Erişim: 06.03.2021)

İleri, K. (2021, 02 09). *Blinken: Başkan Trump'a karşı adil olmak gerekirse, Çin'e yönelik sert yaklaşımı doğrudur*. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/blinken-baskan-trumpa-karsi-adil-olmak-gerekirse-cine-yonelik-sert-yaklasimi-dogrudydu/2138179> adresinden alındı (Erişim: 05.03.2021)

Kat Devlin, Laura Silver and Christine Huang. (2020, 06 10). *In Taiwan and across the region, many support closer economic ties with both U.S. and mainland China*. Pew Research Center: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/06/10/in-taiwan-and-across-the-region-many-support-closer-economic-ties-with-both-u-s-and-mainland-china/> adresinden alındı (Erişim: 06.03.2021)

Keyvan, Ö. Z. (2017, 03 06). *Çin'in Tek Çin politikası ve ABD*. ANKASAM-Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi: <https://www.ankasam.org/cinin-tek-cin-politikasi-ve-abd/> adresinden alındı (Erişim: 05.03.2021)

Kissinger, H. (2015). *Çin Dünden Bugüne Yeni Çin*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Maizland, L. (2019, 04 03). *U.S. Military Support for Taiwan: What's Changed Under Trump?* Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/in-brief/us-military-support-taiwan-whats-changed-under-trump> adresinden alındı (Erişim: 06.03.2021)

Pekcan, C. (2019). *Çin Dış Politikası ve ABD ile İlişkiler*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Shukla, S. (2020, 07 28). *What is nine-dash line? The basis of China's claim to sovereignty over South China Sea*. The Print: <https://theprint.in/theprint-essential/what-is-nine-dash-line-the-basis-of-chinas-claim-to-sovereignty-over-south-china-sea/469403/> adresinden alındı (Erişim: 06.03.2021)

Navalny Protestoları ve Rusya-AB İlişkileri

Göksu ÇAKIROĞLU

İstanbul Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Giriş

Rusya-AB ilişkileri her zaman çalkantılı olmuştur. Kimi zaman beklendiğinin aksine iki taraf birbirine fazla yakınlaşırken kimi zaman da taraflar ilişkileri koparabilecek sert açıklamalarda bulunmuşlardır. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle Rusya daha Batı'ya yönelik politikalar geliştirirken Avrupa Birliği de genişleme politikası uygulayarak yeni taktiksel ortaklıklar kurmaya çabalamış, sonucunda Rusya ile Avrupa Birliği arasında yakınlaşmalar başlamıştır. Fakat hiçbir zaman Rusya ve Avrupa Birliği arasında daimî bir stratejik ortaklıktan bahsedemeyiz. Çünkü her iki taraf temelde farklı değerlere ve altyapılara sahiptir. Bununla birlikte her iki tarafın da birbirlerine mecbur oldukları alanlar bu ilişkilerin tam anlamıyla kopmasını engellemektedir.

Bu çalışma genelinde Sovyetler Birliği'nden bu yana AB-Rusya ilişkileri incelenecek daha sonra muhalif lider Navalny protestoları ile Rusya ve AB ilişkilerinin son dönemdeki seyrine, taktiksel stratejilerinin bu ilişkileri hangi yönde şekillendirdiğine ve gelecekteki Rusya-AB ilişkilerine odaklanılacaktır.

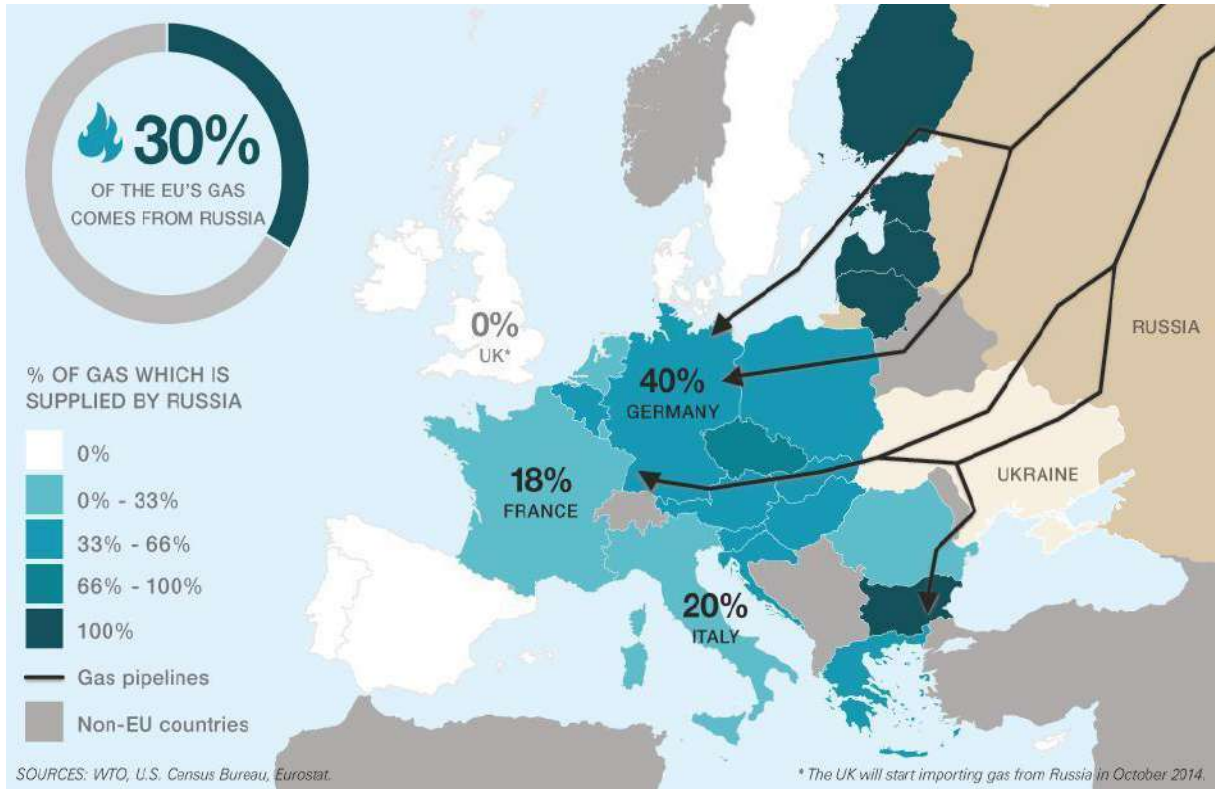

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20161014STO47354/europe-s-strategy-towards-russia-how-parliament-sees-the-way-forward>

Rusya- AB İlişkilerine Genel Bir Bakış

Rusya ve AB ilişkilerini dönemlere ayırıp incelersek Sovyetler dönemi önemlidir. Fakat Soğuk Savaş yıllarında Avrupa Topluluğu (AT) ile etkileşimlerden bahsedemeyiz. Çünkü Sovyetler Birliği Avrupa Topluluğu'nu batı ittifakı olarak görürken, AT ise komünist Sovyetlerle tamamen zıt değerlerde olduğundan yaklaşmayı tercih etmemiştir. Fakat SSCB dağılmadan önce de AT'ye üye olan devletlerle ikili anlaşmalarda bulunmuştur. Sovyetlerin, Batı politikası Rusya tarafından hala bu şekildedir. AB-Rusya arasında söylemler sertleşirken, AB ülkeleri ile ikili anlaşmalara uyum sürmektedir. Örneğin, 15 Şubat 2021 tarihinde Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama şu şekildedir; "Avrupa'dan hiçbir yere gitmiyoruz, orada çok dostumuz var." ("Lavrov: Avrupa", 2021). Vurgulanan mesaj, AB ile istikrarsız ilişkilerin Avrupa ülkeleriyle karıştırılmamasıdır.

Peki Rusya-Avrupa Birliği'ni yakınlaştıran nedir? İlk olarak; SSCB yıkılınca dünyaya hâkim iki kutupluluk da yıkılmış, başat güç Amerika kalmıştır. Bu durumda dünyada değişiklikler oluşturmuştur. SSCB'den ayrılan Doğu Avrupa ülkeleri, AB'ye yakınlaşırken, Rusya AB'ye mesafeli kalmıştır fakat birliğe oluşan mesafe Avrupa ülkeleri ile taktiksel ortaklığı etkilememiş AB'ye "biz buradayız" sinyalleri gönderilmiştir.

kaynak: <http://edition.cnn.com/2014/06/16/business/eu-gas-russia/index.html>

AB için ise Rusya daima dengelenmesi gereken, sorunlu “şımarık çocuk” olarak görülmüştür. Onları yakınlaştıran şey ise enerjidir. AB bu nedenle Rusya ile çalkantılı ilişkilerinde asimetrik karşılıklı bağımlılık’tan dolayı ılımlıdır. 26 Eylül 2014’te yapılan açıklamada Avrupa Enerji Güvenliği Forumu direktörü Hans-Josef Fell de AB’nin Rus doğalgazına bağımlı olduğuna dikkat çekmiştir. “Avrupa’da son 10 yılda enerji ithalatına bağımlılık büyük oranda artmış olup Avrupa’nın enerji ihtiyacının yüzde 60’ı başka ülkelerden karşılanmaktadır. Doğalgazın yüzde 38’i, petrolün yüzde 35’i ve kömürün yüzde 25’i Rusya’dan gelmektedir. Bu aşırı bağımlılık Avrupa’nın Rusya’ya yönelik yaptırım kararı alamamasına yol açmaktadır. Çünkü bu enerji sektörünü etkileyecektir (“Avrupa Enerji Güvenliği”, 2014). AB asimetrik bağımlılık dolayısıyla enerji alanında alternatiflere yönelmekte, bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır. Son yıllarda artan bir şekilde yenilenebilir kaynaklara başvurmasının nedenlerinden birisini de Rusya’ya bağımlılığını azaltmak istemesiyle açıklayabiliriz.

Taraflar Arası Bağlantılar

Rusya Federasyonu-AB ilişkileri, görüşmelerine 1992’de başlanan, 1994’te imzalanıp 1 Aralık 1997’de yürürlüğe giren “Ortaklık ve İş Birliği Antlaşması” ile başlamıştır (Akgün, 2019). Anlaşmanın daha erken tarihte yürürlüğe girmesindeki engel Rusya-Çeçenistan krizidir. Kısaca bahsederek SSCB çöküşü sonrası birçok etnik yapıya karmaşık bölgeler özerklik talebinde bulunmuştur. Bu, Rusya Federasyonu için büyük sorun oluşturmuş kendilerinin de ağır kayıplar verdikleri iki Çeçen savaşı yaşanmıştır. Gerginlikler ancak Ağustos 2009’da sona erebilmiş savaştaki can kaybı rakamları ise netleşmemiştir. Ancak resmi olmayan tahminler çoğunluğu sivil olmak üzere 25 bin ile 50 bin Çeçen’in öldüğüne ya da kaybolduğuna işaret etmektedir. Öte yandan Rusların resmi rakamlara göre kaybı 5 bin 200 iken Asker Anneleri Komitesi bu sayının 11 bin olduğunu görüşündedir (“Çeçenistan sorunu”, Mart 2010).

Bu anlaşma AB’nin Rusya’ya karşı ılımlı bir tutumunun göstergesidir. Rusya’nın, AB üyeliği konusunda açık kapı oluşturulmuştur denilemez fakat ilişkilerin geliştirilmesi konusunda AB’nin istekli olduğu açıktır. “Bununla birlikte, ortaklık ilişkisinin devamı, Anlaşmanın yükümlülüklerinin gerçekleşmesi koşuluna bağlanmıştır.

(<https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2115/04/05/cecen-sorunu-ve-rusyanin-tutumunalintidir/>)

Bu, Rusya’daki insan haklarının ve demokrasinin gözlenmesine direkt referans kaynağı oluşturmaktadır. Aynı şekilde birliğin yardım programları da farklılaşmıştır. 1989’da Polonya ve Macaristan için başlatılan PHARE yardım programı Baltık ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilirken, Rusya ve BDT ülkeleri için TACIS adı verilen serbest pazar ekonomisine ve istikrarlı siyasi sisteme geçişi destekleyecek teknik yardım programı başlatılmıştır (Korkmaz, 2007). Ortaklık

ve İş Birliği Anlaşması, taraflar arasında siyasi ve ekonomik işbirliğini geliştirmek için oluşturulan hukuki bir zemindir. Özetle; ticaret ve ekonomi, adalet ve içişleri, bilim ve teknoloji, enerji, çevre, ulaştırma ve uzay araştırmaları konularında işbirliğini öngörülmektedir. Ayrıca, uluslararası konularda, insan hakları ve demokrasi ilkelerinin gözetiminde işbirliğini içeren siyasi diyalogu kapsamaktadır (Korkmaz, 2007). En önemli kısım ilişkilerin kurumsallaşmasıdır.

AB'nin Rusya Politikası

AB, Çeçenistan gerginliklerin den sonra yapılan bu anlaşmaların, ilişkilerin oluşmasında tek yol haritası olamayacağını farkına vararak uzun vadeli stratejilere yönelmiştir. Uluslararası ilişkilerde devletlerin birbirlerinden neler bekledikleri, hangi noktalarda buluşabileceklerinin açıklanması ilişkilerin sağlığı için şarttır. Bu yönde tekrar adım atılarak 4 Haziran 1999 tarihinde AB, Rusya'ya yönelik dört yıllık stratejisini oluşturan "Ortak Strateji Belgesi'ni" yayımlamıştır. Rusya'nın geleceğinin kıtanın geleceğinin temel unsuru olduğu anlayışıyla Ortak Strateji belgesinde, Rusya'yla federal, bölgesel ve yerel düzeylerde çalışabilmek için Rusya'daki politik ve ekonomik dönüşümün desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. AB, Rusya'dan beklentilerini dört ana başlıkta sıralamıştır: Rusya'da demokrasinin, hukukun üstünlüğünün ve kamu kurumlarının konsolidasyonu; ortak bir Avrupa ekonomik ve sosyal alanına Rusya'nın da entegre edilmesi; Avrupa ve civarında istikrarın ve güvenliğin tesisi; Avrupa kıtasındaki ortak sorunlar (Akgün, 2019). Yayınlanan bu belge ile de Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'ndan sonra ilişkilerin olumlu seyri için samimi bir politika izleneceği AB tarafından aktarılmıştır. Fakat, teoride gördüklerimizin uygulamaya geçtiğini söyleyemeyiz.

AB, 1990'lı yıllarda Rusya'ya karşı politikaları hakkında birçok defa açıklamalar yapmış, belgeler yayımlamış olmasına rağmen Rusya'nın yaşadığı radikal değişimler olmamıştır. Hala Putin'in açıklamalarından görebileceğimiz gibi bir yandan Sovyetler Birliği'nin "görmekli gücünden" bahsedilirken diğer yandan Avrupa'ya olumlu mesajlar sunulmuştur. Sonuç olarak AB, Rusya'yı beklentilerinde açıkladığı gibi Avrupa'ya entegre edememiş, bunun için somut adımlar atmamıştır.

<https://www.russiamatters.org/analysis/damage-assessment-eu-russia-relations-crisis>

Rusya'nın Büyük Önemi

Enerji alanındaki Rusya'ya bağımlılığın yanı sıra Rusya'yı AB için tek bir alana sıkıştırıp bütün ilişkileri onun üzerinden kuramayız. AB ekonomik ve siyasi bir örgütlenmedir. Sınırları genişledikçe sadece iç politikasını değil dış politikasını da çizmek zorunda kalmıştır. Dış politikada geliştireceği stratejiler ilk yakın komşularını içermiştir. Mart 1997'de Fransa, AB'nin önem verdiği coğrafi alanlar için ortak stratejiler oluşturulması ve karar alma merciinin Avrupa Konseyi belirlenerek Zirve'nin güçlendirilmesini önermiştir. Amsterdam Antlaşması, Avrupa Zirvesi'ne üye devletlerin ortak çıkarlarının bulunduğu alanlarda ortak stratejilerin uygulanmasına karar vereceğini hükme bağlamıştır (Korkmaz, 2007). Rusya hem bu yakın komşulardan biri hem de coğrafi olarak başlı başına başat güçtür bu nedenlere dayanarak ilk Ortak Strateji Rusya'ya karşı hazırlanmıştır. Almanya'nın da bu stratejik planın oluşturulmasında görevi büyüktür. Tarihten gerekli derslerini alan Almanya, özellikle doğudaki komşularıyla ilişkilerini yapıcı bir şekilde tutmaya çabalamış ve Rusya ile bir ortaklık kurulması yönünde AB'nin yolunu açmıştır.

Putin Sonrası İlişkiler

Vladimir Putin 26 Mart 2000 tarihinde iktidara gelmiş, hali hazırda en uzun süre iktidarda bulunan liderlerden biridir. 2020 Temmuz'daki referandumla da kendisini 2036'ya kadar iktidarda tutabilecek anayasa değişikliği kabul edilmiştir. Putin, AB'yi her zaman dış politikasında öncelikli görmüştür. Çeçenistan krizinden sonra AB'nin uyguladığı bazı yaptırımlar Putin'in devlet başkanlığının ilk aylarında Moskova'nın duruşuyla Birliğin politika değiştirmesinde etkili olmuştur. Rusya'nın dış politikasında AB'ye verdiği önem ve Rusya'nın AB'yle stratejik ortaklığı devam ettirmedeki kararlılığı, az sayıdaki yaptırımın da tamamen kaldırılması sonucunu doğurmuştur (Korkmaz, 2007).

(<https://moderndiplomacy.eu/2019/12/07/russia-eu-relations-in-2020-opportunities-limitations-and-possible-trends/>)

Rusya Gözünden AB

Putin'in iktidarıyla Rusya sistemli olarak AB'ye yönelik Orta Dönem Strateji Planı'nı açıklamıştır. Bu plan 2000-2010 arasını kapsamaktadır. Strateji'nin çok kutuplu bir dünya yaratma ihtiyacından, tarafların ortak geçmişlerinden, Avrupa kıtasına olan sorumluluklarından ve ekonomilerinin tamamlayıcılığından kaynaklandığı ifade edilmektedir (Korkmaz, 2007).

Rusya, uluslararası prestijini arttırmak ve aralarındaki taktiksel ortaklığı güçlendirmek için bu hamlede bulunmuştur. Bu planda da Rusya'nın AB'ye girmek gibi bir amacı olmadığını görebiliriz. Putin defalarca açıklamalarında Rusya'nın özgünlüğünü korumak istediğinden, içişlerine herhangi bir müdahaleye izin verilmeyeceğinden ve bu bağlamda herhangi yabancı bir modelin taklit edilemeyeceğinden bahsetmiştir (Musaoğlu & Göker, 2008). Rusya için önemli olan NATO ve ABD'yi dışarıda tutmadan Avrupa'da bir güvenlik alanı oluşturmaktır.

Derin İlişkilerden Krizlere

Rusya ve AB arasında gerçekleştirilen zirvelerden St. Petersburg Zirvesi'nde (31 Mayıs 2003), iki ülke arasındaki yasal ilişkilerin zeminini oluşturan Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'nın hükümlerine bağlı kalınarak iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla, uzun vadeli uygulama alanlarını kapsayan dört ana başlıkta ortak alanlar **oluşturulmuştur. "Dört Ortak Alan" olarak** tanımlanan bu alanlar şunlardır: Ortak ekonomik alan, özgürlük, güvenlik ve adalet ortak alanı, dış güvenlik ortak alanı, araştırma, eğitim ve kültür ortak alanı. 2003 St. Petersburg Zirvesi'nde kararlaştırılan "Dört Ortak Alana" ilişkin yol haritası ise 2005 Moskova Zirvesi'nde belirlenmiştir (Akgün, 2019). Ancak 2007'de ilişkilerde bir gerilim görülür. Krizin başlıca nedeni Rusya'nın sert bir tutum sergilemesidir. Diğerleri; "NATO ve AB'nin eşzamanlı genişlemesi, Rus-Amerikan ilişkilerinde ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında yükselen tansiyon ve Anayasasının reddi nedeniyle AB projesinin geleceğine yönelik belirsizlik gibi olgulardır. Soğuk Savaş retoriğinin geri dönmesine yol açmıştır (Musaoğlu & Göker, 2008).

AB'nin Rusya'ya Yaptırım Kararları

Rusya'nın 2008 Gürcistan çıkarması ilişkilerde farklı bir dönemi başlatmıştır. "Bu döneme kadar ekonomi, enerji, iklim değişikliği, eğitim, kültür, terörle mücadele, nükleer silahların azaltılması ve Ortadoğu'daki terör başlıkları konularında işbirliği yapılmış ve AB, 2012'de Rusya'nın DTÖ'ye katılımını desteklemiştir. Ancak Mart 2014'te, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Ukrayna'nın doğusundaki savaşçılara destek vermesi gerekçesiyle, Rusya ile ikili ilişkilerini gözden geçirme kararı alınmıştır" ("Navalny Zehirlenmesi", Kasım 2020). Sonuç olarak, iki ülke arasında vize diyalogları kesilmiş, düzenli yapılan zirveler ve yeni anlaşmalar durdurulmuş, 33 Rus yetkilinin varlıklarını dondurma kararı alınmış, seyahat yasağı getirilmiştir. Ayrıca, Kırım ve Sivastopol üretimli mallara yasak getirilip ekonomik yaptırım paketi imzalanmıştır ("Navalny Zehirlenmesi", Kasım 2020).

Muhafif Lider Navalny Krizi

Alexei Navalny, Rus milliyetçisidir. Kırım'ın Rusya işgalini meşrulaştıran birçok açıklaması bulunur. Fakat Rusya'da sistemli muhalefet yaratabilen ve üstünden protestoların yürüdüğü bir isim olmuştur. Rusya'daki protestolar da onun tutuklanmasıyla başlamıştır. Görünürde Navalny 'in tutuklanıp muhalefetin susturulması kaynaklı yaşanan protestoların derinine indiğimizde ekonominin de etkisini görürüz. Yaşanan salgın Rusya'da fazlasıyla ekonomik sıkıntılar yaratmıştır. Demokrasilerde temel haklardan birisi olan protesto hakkını kullanan insanlara Rus polisi sert müdahaleler uygulamış ve Rusya AB tarafından otoriterleşmekle suçlanmıştır. İlişkiler bu noktada bir kez daha gerilmiştir.

<https://www.tamgaturk.com/haber/muhalif-lider-navalnyden-rus-hakime-sert-sozler-kendinizi-kucuk-dusurmekten-vazgecin-24384.html>

Alexei Navalny adını, 2008 yılında Rus siyasetindeki ve kamu şirketlerindeki yolsuzluk ve görevi kötüye kullanma uygulamalarını ifşa eden blog yazılarıyla duyurmuştur. Asıl mesleği avukatlıktır, bu dönemde büyük petrol şirketleri ve bankalara ait ufak hisseler satın alarak şirket içindeki ve kamu harcamalarındaki boşlukları tespit ederek takipçilerine duyurmaya başlamıştır. Süreç içinde iktidardaki Birleşik Rusya Partisi'nin muhalif seslerinden birine dönüşmüş ve yürüttüğü yolsuzluk karşıtı kampanyalarla o dönemdeki parti lideri Vladimir Putin'in en keskin eleştirmenlerinden biri haline gelmiştir ("Rus muhalif siyasetçi", 2021). Putin 2012'de tekrar başkanlık seçimlerini kazanınca Navalny hakkında yolsuzluk soruşturmasını başlatmıştır. Navalny hukuki sürece rağmen 2013'te Moskova belediye başkanlığı seçimine girebilmiştir. Seçimi kazanamamıştır fakat medya tarafından büyük sansür gördüğü için aldığı oy oranı büyük bir başarı hikayesi kabul edilmiştir. Navalny de bu başarısından cesaretlenerak 2018 yılında Putin'e karşı devlet başkanlığı yarışında yer almak istemiştir. Bütün çabalarına karşılık seçime girilmesine izin verilmemiş o da halka seçimin boykot edilmesi yönünde çağrılar yapmıştır.

20 Ağustos 2020 tarihi ise olaylar açısından dönüm noktasıdır. Moskova'ya giden bir uçakta zehirlenme belirtileri gösteren Navalny olaydan 2 gün sonra özel bir uçakla Berlin'deki Charite Hastanesine nakledilmiştir ("Almanya: Navalny", 2021). Almanya, bu zehirlemeden Putin'i suçlarken, Rusya Dışişleri'nden yapılan açıklamalar gerekli bilgilerin kendileri ile paylaşılmadığı yönündedir. Tedavisi tamamlanınca ise 17 Ocak 2021 tarihinde ülkesine döner dönmez gözaltına alınarak tutuklanmıştır. Bu tarihten itibaren de Navalny'nin serbest bırakılması için protestolar ülke genelinde devam etmektedir. En son 14 Şubat'ta göstericiler "Aşk korkudan daha güçlüdür" sloganıyla büyük bir

eylem düzenlemişlerdir ("Navalny'nin eşi", 2021).

Protestolarda binlerce kişi gözaltına alınmış ayrıca Rus yönetiminin bu protestolara katıldıkları iddiasıyla Almanya, Polonya ve İsveçli üç diplomatı sınır dışı etme kararı AB'de tepkiyle karşılanmıştır. Rusya'nın adımına karşı Almanya, Polonya ve İsveç de misillemeye bulunmuş üç ülkenin her birinde bir Rus diplomatı "istenmeyen kişi" ilan edilmiştir ("Rusya'ya Yeni Yaptırımlar", 2021).

(<https://tr.euronews.com/2021/02/14/rus-kad-nlardan-sevgililer-gunu-nde-navalny-nin-esine-destek-gosterisi-ask-korkudan-guclud>)

<https://www.arabnews.com/node/1797071/world>

Sonuç

AB-Rusya ilişkilerinin gergin seyretmesinde iki tarafın da birbirlerine karşı duydukları genel güvensizlik vardır. Her iki taraf da birbirlerine karşılıklı bağımlı oldukları için ilişkilerin uzun vadede kopabileceği söylenemez. AB'nin Rusya'ya enerji alanından dolayı asimetrik bağımlılığı, yaptırım söylemlerine rağmen bunun uygulamaya girmesini zorlaştırmaktadır. Rusya da bunun farkında olduğu için söylemlerinde daha kolay gözdağı verebilmektedir. Çünkü Rusya için önemli olan Avrupa ülkeleriyle imzaladığı ikili anlaşmalardır. Navalny protestoları üzerinden de Rusya'ya karşı yaptırım kararı alabileceklerini beyan eden AB bunu faaliyete geçirmekte tekrar isteksiz görülmektedir. Bu analizlerle gerginliklerin devam edebileceğini ancak iki tarafın da ilişkileri taktiksel ortaklıklarından dolayı koparamayacağını söyleyebiliriz.

Kaynakça

Akgün, P. D. (2019). Rusya-AB İlişkileri. *Circassian Center*: <http://circassiancenter.com/tr/rusya-ab-iliskileri/>

Alexei Navalny Zehirlenmesi ve AB-Rusya İlişkileri. *TASAM*: <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/58726/alexi-navalny-zehirlenmesi-ve-ab-rusya-iliskileri> (19.11.2020).

Almanya: Navalny ile ilgili tüm dosya hazır, Kremlin ivedi bir şekilde soruşturma açmalı. *euronews*: <https://tr.euronews.com/2021/01/16/almanya-navalny-ile-igili-tum-dosya-haz-r-kremlin-ivedi-bir-sekilde-sorusturma-acmal> (16.01.2021).

Avrupa Enerji Güvenliği Rus doğalgazına alternatif arıyor. *DW*: <https://www.dw.com/tr/ab-rus-do%C4%9Falgaz%C4%B1na-alternatif-ar%C4%B1yor/a-17957155> (26.09.2014).

Borrel: Rusya'ya Yeni Yaptırımlar Gelebilir. *amerikaninsesi*: <https://www.amerikaninsesi.com/a/borrell-avrupa-birligi-rusya-putin-navalny-yaptirim-merhametsiz-kriz/5771573.html> (09.02.2021)

Korkmaz, D. (2007). *Rusya Federasyonu-Avrupa Birliği İlişkilerinin Üç Temel Belge Çerçevesinde İncelenmesi*. s. 7.

Lavrov: Avrupa'dan hiçbir yere gitmiyoruz. *Sputnik*: <https://tr.sputniknews.com/rusya/202102151043815373-lavrov-avrupadan-hicbir-yere-gitmiyoruz-orada-cok-dostumuz-var/> (15.02.2021).

MUSAOĞLU, N., & ÖZGÖKER, U. (2008), *Rusya - AB İlişkilerinde Stratejik Ortaklıktan Stratejik Depresyona*, Syf. 77-78.

Navalny'nin eşine destek gösterisi, *euronews*: <https://tr.euronews.com/2021/02/14/rus-kad-nlardan-sevgililer-gunu-nde-navalny-nin-esine-destek-gosterisi-ask-korkudan-guclud> (14.02.2021).

Rus muhalif siyasetçi Navalny kimdir? , *euronews*.: <https://tr.euronews.com/2021/01/31/rus-muhafif-siyasetci-aleksey-navalny-kimdir> (31.01.2021).

Türkiye ve Suudi Arabistan Arasındaki Boykot Krizi

Beyza Nur ŞAHİN

Bülent Ecevit Üniversitesi
Uluslararası Ticaret İşletmeciliği Bölümü

GİRİŞ

Arap Yarımadasında 1921'de kurulan Necid Krallığı 1926 yılında Mekke ve Medine'yi de topraklarına katarak Hicaz krallığı ve Necid civarı Sultanlığı adını almış ve aynı yılda Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmıştır. 1929 yılında iki ülke arasında dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanmış ve diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti 1932 yılında adı Suudi Arabistan olarak değiştirilen krallığı ilk tanıyan ülkelerden olmuş ve bu ülke ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Başından beri Batı müttefiki olan Suudi Arabistan ile Batıcı bir dış politika izleyen ve 1952 yılında NATO'ya katılan Türkiye arasındaki ilişkilerde 2013 yılında Mısır'da yaşanan darbeye kadar ciddi bir problem yaşanmamıştır.

Tarihsel döngülerin olay ve olgulara bu uzun süreçte olumlu etkileri olmuştur. İlk olay Soğuk Savaş sırasında iki ülkenin Batı kampında yer almaları ile komünizm ile mücadeleyi dış politikalarında benimsemeleri ile iki ülke arasında bir olumlu etki bırakmıştır. Diğer bir önemli mesele ise Nasır öncülüğünde Arap milliyetçiliğinin her iki ülke arasında ülke çıkarlarına farklı etkiler yaratacağını düşünerek işbirliği zeminini güçlendirmiştir. Nasır, Arap milliyetçiliğinin sağladığı yumuşak güç aracılığı ile tüm Arap dünyası üzerinde bir hegemonya kurmaya yönelmiştir. Bu durum hem Suudi Arabistan'ın hem Türkiye'nin bölgesel çıkarlarını ciddi biçimde sınırlama potansiyeline sahip olmuştur.

Türkiye ve Suudi Arabistan bölgesel düzlemde iki önemli ülkedir. Her iki ülke de ekonomik teşvikler, kamu diplomasisi, İslam ya da demokrasi gibi değerlerin temsilciliği gibi unsurları, farklı şekillerde de olsa, kullanarak bölgede etkili olmaya çalışmaktadır. Bu çalışma Suudi Arabistan – Türkiye ilişkilerinin tarihsel süreçteki seyrini reel politik kaygılar, ekonomik ve siyasi işbirliği, rekabet, düşünsel ve normatif unsurları göz önünde bulundurarak açıklamayı amaçlamaktadır.

Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri

Türkiye Suudi Arabistan'ı ilk tanıyan ve kabul eden ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan Krallığı ile arasındaki diplomatik ilişkiler 1932'de kurulmasına karşın, 1960'lı yıllara kadar iki ülke birbirleriyle pek etkileşim içinde olmamışlardır. Türkiye o

dönemde Batı'yla daha yakın stratejik, ekonomik ve siyasi ilişkiler kurmak istiyordu. Buna karşın ise Arabistan ve diğer Arap ülkeleri de İsrail ile yakın ilişki içindelerdi.

Türkiye 60'lı ve 70'li yıllarda Suudi Arabistan'la daha yakın siyasi ilişkiler kurmaya başladılar. Bu yakın siyaset ilişkisi her iki ülkenin de çıkarlarını olumlu yönde etkileyecek türden gelişmelerdi. Bu düzlemde iki ülkenin ticaretinin artmasına neden olan iki önemli olay oldu. Bunlardan birincisi Türkiye'nin 1969 yılında, Suudi Arabistan'da bulunan ve "Müslüman dünyasının ortak sesi" olmayı amaçlayan İslam Devletleri Örgütü'nün (İslam İşbirliği Teşkilâtı) kuruluşuna Türkiye de dahil oldu. İkincisi ise Türkiye, 1975 yılında, İsrail'deki Filistin topraklarının işgaline son vermeyi amaçlayan Filistin Kurtuluş Örgütü İle diplomatik ilişkiler kurulması idi. Daha sıcak ilişkiler ise; Türkiye de yapılan 2002 seçimlerinde AKP iktidarının seçilmesiyle birlikte iki ülke arasında on yıl boyunca sürecek siyasi ilişkinin zemini güçlenmesi etkisi idi. AKP iktidarının başkanı Erdoğan, Arap ve Müslüman komşularıyla daha güçlü ilişkiler kurmaya büyük önem atfetti. ABD'nin 2003'te Irak'ı işgal etmesi ve bölgedeki güç dengesinde yaşanan değişim, Türkiye ile Suudi Arabistan'ı birbirlerine daha fazla yaklaştırdı. Her iki ülke de işgalin bir sonucu olarak askeri ve siyasi nüfusları arttıkça, ortak rakipleri olan İran'ın eline düşen Irak'la ilgili endişeler taşıyordu. Bunun dışında, İran'ın Suriye ve Lübnan'daki etkisini de kontrol altına almak istediler. Bu yakın ilişkilerin sonucu olarak, 2006 yılının Ağustos ayında Türkiye'yi ziyaret eden Kral Abdullah sonraki yıllarda da Türkiye'ye ziyaretlerde bulundu. Bunun karşılığında, Başbakan Erdoğan 2009'dan 2011'e kadar Suudi Arabistan'ı dört defa ziyaret etti.

Yakın ilişkiler hem ekonomi yönünde hem de diplomatik açıdan daha üst seviyelere ulaştı. Suudi Arabistan'a Türk malı olarak tekstil, metal ve diğer ürünlerin ihracat düzeyi 2000 yılında 397 milyon ABD doları iken 2012 yılında 3.6 milyar ABD dolarına yükseldi. 11 Eylül'ün ardından ABD ve Avrupa'da iyi karşılanmayan Suudi iş adamları, Türkiye'yi çekici bir istikamet olarak gördü (Muharrem Hilmi Özev,2016).

İKİ ÜLKE ARASINDA YAŞANAN KRİZLER

2011 yılın da Tunus, Mısır ve Libya'daki hükümetlerin devrilmesiyle sonuçlanan Arap Baharı isyanlarından itibaren ilişkilerde keskin bir dönüş yaşandı. Siyasal İslamın savunucusu olan Erdoğan, yaşanan devrimleri ve kurulan yeni hükümeti hoşnutlukla karşıladı. Buna karşın, Suudi hükümeti ise isyanları istikrarsızlaştırıcı bir etken olarak algılıyordu. Yaşanan anlaşmazlıklar ise 2012 yılında Muhammed Mursi'nin Mısır'da düzenlenen ilk seçimleri kazanmasıyla en üst seviyeye çıktı. Erdoğan ise zıt bir tavır sergiledi. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi diğer Körfez ülkelerinin karşı çıktığı Mursi ve Müslüman Kardeşlerin iktidara gelişini Erdoğan destekledi. Türkiye ve Suudi Arabistan arasındaki anlaşmazlık Mursi'nin askeri darbe ile devrilmesiyle şiddetlendi. Suudi Arabistan'ın tutumu bu askeri darbeye mali yardımlarda bulundu ve Erdoğan bu yardımları şiddetle kınadı. Suudi Arabistan, 2014 yılında Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyesi olma talebini aktif biçimde baltaladığında ilişkiler yeni bir darbe daha aldı.

Suudi Arabistan ve Türkiye, daha yakın bir tarihte, Haziran 2017'de Katar krizi nedeniyle bir kez daha karşı karşıya geldi. Suudi Arabistan, Bahreyn, BAE ve Mısır, Müslüman Kardeşler ve diğer İslamcı gruplara verdiği destek nedeniyle Katar'la olan tüm ilişkilerini kopardı ve ekonomik bir abluka uygulamaya çalıştı. Bunun dışında, Katar'ın İran'la olan ilişkilerini bitirmeyi reddetmesi nedeniyle de öfkeliydiler (Stephen Harris, 2021). Türkiye, Katar ile olan ilişkilerini genişletip, ekonomik yardım ve bu ülkedeki küçük askeri üssüne daha fazla asker göndermeyi önererek yanıt verdi. Hâl böyleyken, Türkiye için Katar'a yapılan gıda sevkiyatları, ablukaya dayanması noktasında oldukça mühim bir rol oynadı.

Suudi Arabistanlı gazeteci Cemal Kaşıkçının 2 Ekim 2018'de ülkesinin İstanbul Başkonsolosluğu'nda öldürülmesinin ardından, Türkiye'nin bu suikastten sorumlu olanların yargılanması yönünde net bir tutum sergilemesi ve söz konusu kişilerin ABD istihbaratının doğrudan sorumlu tuttuğu Suudi Arabistan Veliiaht Prensi Muhammed bin Selman'a yakın bir grup olması iki ülke arasındaki gerilimi daha da artırdı.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında yaşanan halk ayaklanmaları ve "Arap Baharı" adı verilen süreçte Suudi Arabistan ve müttefiki BAE ile Türkiye ve Katar arasında birçok köklü anlaşmazlık ortaya çıktı. Ankara ve Doha bu devrimlere destek verirken, Riyad ve Abu Dabi ise Arap ülkelerindeki barışçıl devrimler yoluyla değişim hareketlerine yönelik "karşı devrim" yürüttü (İhsan El Fakih,2020).

İKİ ÜLKE ARASINDAKİ BOYKOT KRİZİ

Suudi Arabistan tüm yaşanan bu olaylardan dolayı Türkiye'ye karşı boykot ilan etti. Suudi Arabistan 1 Ekim'den itibaren Türk mallarına ambargo uygulamaya başladı. Suudi Arabistan bu ilan ettiği boykot aslında geçtiğimiz haftalarda ortaya çıkmadı. Ancak Suudi Arabistan Ticaret Odaları Konseyi Başkanı Aclan bin Abdülaziz el-Aclan'ın "boykot" çağrısı ve Kraliyet çevresine yakın kimselerin katılımıyla sosyal medya üzerinden yapılan "Türk ürünlerine boykot" kampanyalarıyla bu durum daha belirgin hale geldi. Aynı zamanda Riyad Ticaret Odası Başkanı da olan Aclan, 3 Ekim'de sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımında, "Türkiye'ye ithalat, yatırım ve turizm alanlarında boykot" çağrısında bulunmuş ve bunun tüm Suudi Arabistan vatandaşlarının "görevi" olduğunu ileri sürmüştü (İhsan El Fakih,2020). Yapılan tüm bu açıklamalar ile iki ülke arasındaki ticaret trafiği durağan olmaya başladı. Fakat şunu belirtmek gerekir ki; iki ülkenin yaptıkları ticaret hacmi epey yüksektir. Türkiye Dışişleri Bakanlığına göre, iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2015'te 5,59 milyar dolarken 2016'da bu rakam 5 milyar dolara, 2017'de ise 4,84 milyar dolara geriledi. Suudi Arabistan-Türkiye ticaret hacmi 2018'de 4,95 milyar dolar, 2019'da ise 5,1 milyar dolar oldu. İki ülke arasındaki ticaret dengesi Türkiye'nin lehine geliyor idi. Öyle ki 2015-2016 yıllarında Türkiye'nin ihracatı Suudi ithalatını yaklaşık 1,3 milyar dolar aştı. İki ülke arasındaki siyasi anlaşmazlıkların zirveye ulaştığı 2018'de ise Türk ihracatındaki gerilemenin bir göstergesi olarak fark yaklaşık 300 milyon dolara indi. Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracat farkı 2019'da yine 1,3 milyar dolarlık normal seviyesine yükseldi (İhsan El Fakih,2020).

Türkiye Ticaret Bakanlığı'nın internet sitesinde yer alan son rakamlara göre, Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracatı geçen yıl ocak-ağustos aylarında 2,3 milyar dolarken, bu yıl aynı dönemde 400 milyon dolar azalarak 1,9 milyar dolar oldu. Riyad'ın Türk ürünlerini boykot etmesinin, ticari faaliyetlerinde Suud piyasasını önceleyen iş adamları, yatırımcılar ve şirketlere etki etme ihtimali bulunmakla beraber, Türkiye ekonomisine büyük bir yansımalarının olması beklenmiyor. Suudi Arabistan'ın Türkiye'ye ihracatı geçen yıl ocak-ağustos aylarında 1,44 milyar dolarken, bu yıl aynı dönemde 350 milyon dolar azalarak 1,1 milyar dolar oldu. Son yapılan açıklamalara göre ise; Suudi Arabistan'ın Türkiye menşeli ürün ithalatı aralık ayında son bir yılın en düşük seviyesine geriledi. Suudi Arabistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalat aralık ayında 50,6 milyon riyal, yaklaşık olarak 13,5 milyon dolar olarak kaydedildi. Kasım ayında bu rakam 48,6 milyon dolar seviyesindeydi (İhsan El Fakih,2020). Eylül ayında ülkede Türk mallarına karşı boykot çağrıları yapılmaya başlanmış ardından Suudi Arabistan Ticaret Odası Başkanı Ajlan al-Ajlan 'ın açıklamalarıyla resmiyet kazanmıştı. Suudi Arabistan, Türkiye'den daha çok son kullanıcıya dönük yatırım ve tüketim malları ithal ediyor. Ancak Türkiye, Suudi Arabistan'dan üretimi yakından ilgilendiren ara mal ithalatı yapıyor. Ticaret Bakanlığı'nın verilerine göre Suudi Arabistan'a yapılan ihracat geçen yıl 2,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti. Bu rakam 2019 yılında 3,2 milyar dolardı (İhsan El Fakih,2020).

Suudilerin boykotundan en çok etkilenen sektörlerin başında hazır giyim ve konfeksiyon sektörü geliyor. Bu sektörün kasımda ihracatı geçen yılın aynı ayına göre yüzde 71,6 düşüşle 20,1 milyon dolardan 5,7 milyon dolara gerilemişti. Tekstil ve hammadde sektörünün ihracatı da aynı dönemde yüzde 36 azalışla 5,3 milyon dolardan 3,4 milyon dolara düşmüştü (İhsan El Fakih,2020). Muadil ürünlere göre daha düşük fiyatlı ve daha kaliteli Türk ürünleri, Suudi Arabistan vatandaşlarının günlük tüketiminde önemli bir alanı kapsıyor. Dolayısıyla bu boykot Suud tüketicisi için de ek bir yük anlamına geliyor.

Bu boykotun her ülke için olumsuz etkilediği yadsınamaz ama bu yapılan boykot Suudi Arabistan ve Türkiye nasıl etkilenir;

- Suudi Arabistan geçen yıl Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı 13. ülkeydi. Bu yıl ise 15. sırada.
- 2019'un ilk 9 ayında 2,4 milyar dolar ihracat yapılırken bu sayı 2020'nin ilk 9 ayı için 2 milyar dolar oldu.
- Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre 2019'da Suudi Arabistan'a ihracat gerçekleştiren 7 bin 643 şirket bulunuyordu.
- Konu hakkında BBC Türkçeye bilgi veren TİM, bu şirketlerin büyük bir kısmının ihracatının düşüşte olduğunu belirtti.
- Türk ürünleri boykot kampanyasından önce de Suudi Arabistan gümrüklerinde sorunlar yaşıyor, bazen uzun süreler bekletiliyordu.
- TİM, bu yıl içinde Ağustos'a kadar Suudi Arabistan'a yönelik ihracatın diğer ülkelere olan ihracata paralel bir seyir izlediğini fakat Eylül'den itibaren diğer ülkelere negatif olarak ayrıştığını belirtiyor.

- Türkiye'nin Eylül ayındaki ihracatı önceki yılın aynı ayına göre yüzde 6,5 artarken Suudi Arabistan'a ihracat yüzde 15 azalmıştı.
- 1 Ocak-30 Eylül tarihleri arasında Türkiye'nin ihracatı yüzde 10,4 azalırken Suudi Arabistan'a ihracat yüzde 16,1 azalmıştı.
- Bu süreçte en büyük düşüş, yüzde 50 ile kimyevi maddeler sektöründe yaşandı.

TİM verilerine göre Suudi Arabistan'a en çok ihracat yapan iller İstanbul (887 milyon \$) Gaziantep (233 milyon dolar) ve Bursa (126 milyon dolar) (Onur Erem, 2020).

SONUÇ

Ortadoğu ve İslam coğrafyasının iki önemli ülkesi olan Türkiye ve Suudi Arabistan'ın uzun yıllar boyunca iyi ilişkiler sürdürdüğü ilişkileri son yıllarda zorlu olaylar ile iki ülke karşı karşıya kaldı. Riyad'ın özellikle 2015 sonrasında sergilediği, olumsuz yaklaşımların ve zaman zaman da düşmanca olabilen yaklaşımlar ikili ilişkileri ciddi ölçüde yaraladı. Fakat bu gerginliğin uzun vadeli bir kazanını olmayacağını ve iki ülke arasında işbirliği alanlarının yeniden tesisinin hem taraflara hem de bölgeye kazanç sağlayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye ve Suudi Arabistan ilişkilerinin kısa vadede eski haline dönmesi zor görünse de son aylarda yaşanan gelişmeler olumlu bir hava oluşturmuşa benziyor. Bu noktada her iki yönetimin de yapıcı adımlar atmaya ihtiyacı olmakla birlikte, Suudi yönetiminin her şeyden önce iki ülke arasındaki yaşanan krizleri yumuşatması gerekiyor. Kral Selman ve Veliaht Prens Muhammed bin Selman liderliğindeki Suudi dış politikasının yeniden revize edilip yapıcı politikalar benimsemesi iki ülke arasındaki buzların erimesini sağlayabilir. Öte yandan Türkiye ile ilişkilerin olumlu seyri her iki taraf için de ekonomik ve siyasi olarak pek çok fırsatın kapısını aralayabilir. Fakat iki ülke arasında çözülmesi oldukça zor olan bir dizi konu bulunduğu da unutmamalı. Cemal Kaşıkçı cinayetinde sorumlulara ilişkin Suudi Arabistan'daki soruşturma ve cezalandırma sürecinin şeffaf bir şekilde yürütülmemiş olması bu hususların başında geliyor. Veliaht prensin bu cinayetteki sorumluluğu biliniyor; fakat bu kapsamda şeffaf bir neticeye ulaşılması pek mümkün görünmüyor. Türkiye ise bu konuda insani duruşundan vazgeçmeyecek ve bunu bir siyasi pazarlık malzemesi haline getirmeyecektir.

Kaynakça

Alarabiya. 'Saudi Arabia and Turkey Announce Defense Cooperation', 23 May 2013, <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2013/05/22/Saudi-Arabia-and-Turkey-announceddefense-cooperation.html> (Erişim Tarihi:19.09.2014)

Elif S. (2020, Eylöl). Türk ve Suudi uzmanlar yorumladı: Boykot krizi hangi tarafı daha çok etkiler?

Keskin B. (2021, şubat). Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerinde yeni bir sayfa açılabilir mi? <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-suudi-arabistan-iliskilerinde-yeni-bir-sayfa-acilabilir-mi/2150249> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)

Özev M.H. "SİYASİ EKONOMİK ÇIKARLAR VE KİMLİK POLİTİKALARI ÇERÇEVESİNDE 1929-2015 ARASI TÜRKİYE-SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ" *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2016, Yıl:2, Cilt:2, Sayı:2

T.C. Riyad Büyükelçiliği, "Türkiye- Suudi Arabistan ikili ilişkileri- Siyasi ve Kültürel", 14.09.2008 <http://riyad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121158>, (Erişim Tarihi: 14.05.2016)

Veysel A. "Geçmişten Geleceğe Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri", *Ortadoğu Analiz*, Kasım 2010, Cilt 2 Sayı 23, ss. 25-35.

Trump'ın Sağ Kanat Popülizminin Kaynaklarına Paleo-Muhafazakâr ve Neo-Muhafazakâr Çerçeveslerden Bir Bakış

Aslı Sipahi

İstanbul Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Donald Trump'ın 2016 ABD Başkanlık Seçimleri'nde galip gelmesinin ardından başlayan çalkantılı dönem, ABD siyasetinin yapısını derinden etkilemiştir. Geçmişten günümüze çeşitli ideolojilerin hakimiyetinde bir işlerlik gösteren ABD siyaseti, Trump'ın politikaları ile yeni bir düzene evrilmiştir denebilir. Trump'ın popülist bir lider olarak ön plana çıktığı bu dönemde; ABD'de gelenek ve kültürel değerlere geri dönüş amaçlanırken bu amaca ulaşma yolunda ırkçılık, yabancı düşmanlığı, kadın düşmanlığı, şiddet unsurlarının etkili olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmada; öncelikle ABD siyasetinde popülist partilerin ve liderlerin yükselişine zemin hazırlayan etkenler incelenecektir. Ardından ABD siyasetine fazlasıyla hakim olan muhafazakar ideolojinin yansımaları, neo-muhafazakar ve paleo-muhafazakar ideoloji ayrımı üzerinden Trump'ın politikalarıyla irdelenecektir. Popülist bir lider olan Trump'ın politikalarının kaynakları ve destekçilerini bu politikalar etrafında bir araya getirmesi de yine neo-muhafazakar ve paleo-muhafazakar ideoloji ayrımı üzerinden açıklanacaktır.

Popülist Partilerin ve Liderlerin ABD'de Ortaya Çıkmasına Zemin Hazırlayan Unsurlar

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde, ulusal güvenliğin sağlandığı yerlerde bireylerde yeni fikirlere ve farklı gruplara yönelik açık görüşlü tutumlar gözlenirken güvensizliğin hakim olduğu bölgelerde bunun tam tersi bir durum gözlenmiştir (Inglehart & Norris, 2017). Bireyler kendilerini güvende hissettikleri ortamlarda özgürlüğe, cinsiyet eşitliğine, çevrenin korunmasına ve azınlık gruplara karşı daha ilgili yaklaşırken güvensiz ortamlarda bulunan bireyler daha dışa kapalı bir yaşam tarzına uyum sağlamışlardır. Güçlü bir liderin hakimiyetinde bir araya gelen insanlar, dışarıdan gelenlere kapalı bir hayat sürmüş ve böyle bir ortamda otoriter yönetimlerin yükselebileceği uygun bir zemin doğmuştur.

Yeni fikirlere yönelik hoşgörünün arttığı ortamlarda kültürel değişiklik, bu durumu kendi geleneksel değerlerine yönelik bir tehdit olarak algılayan eski kuşaklar tarafından sorun haline gelmiştir. Inglehart, bu durumun zenofobik popülist partilerin ortaya çıkmasına elverişli koşullar yarattığını da belirtmiştir (Inglehart & Norris, 2017). Popülist partilerin yükselişine bakıldığı zaman, insanları bu partileri desteklemeye yönlendiren etkenlerin neler olduğu incelenmelidir. Kültürel değişime karşı bir duruş sergileyerek kimliklerini korumak, popülist parti destekçilerinin temel kaygısıdır. Bu değişikliğe neden olacak göç gibi olaylara karşı en başından karşıt bir tutum sergilenir.

Ekonomik kaygılar ise, popülist partilerin destekçileri için daha geri planda kalmaktadır. Trump'ın destekçilerinin göçmen karşıtı politikaları destekliyor oluşu da bu bağlamda ele alındığında bir tesadüften ibaret değildir. Trump'ın "Make America Great Again" söyleminin, özellikle yaşlı kuşak tarafından kuvvetli bir şekilde benimsenmesi de kültürel değişimlere karşı bir tutumun göstergesi niteliğindedir (Inglehart & Norris, 2017). Popülist parti destekçileri, karakteristik yönleri ile ele alınacak olursa; ağırlıklı olarak yaşlı kuşaklardan gelen, az eğitilmiş, dindar ve geleneklerine bağlı bir erkek birey modeli gözümüze çarpar. ABD'deki 2016 Başkanlık Seçimleri'nde seçmenlerin arasındaki kutuplaşmanın, sınıfsal bir kutuplaşmadan çıkarak değer odaklı bir kutuplaşmaya evrilmesi de önemli bir değişimdir (Inglehart & Norris, 2017).

ABD'de Neo-Muhafazakarlık ve Paleo- Muhafazakarlık

ABD dış politikasında neo-muhafazakar yaklaşımlar önceden kullanılıyor olsa da, asıl ön plana çıktıkları zaman 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra olmuştur. Bush yönetimi boyunca kullanılan neo-muhafazakar politikaların, Clinton döneminden beri gelişmekte olduğu söylenebilir. Doksanlı yıllarda ortaya çıkan yeni neo-muhafazakarlar, uluslararası sistemin artık tek kutubun ABD olduğu yeni bir düzene evrildiğini savunmuşlardır. Bundan dolayı, ABD dış politikasının da müdahaleci olması gerektiğini belirtmişlerdir (Ryan, 2010). 2009'da Barack Obama'nın iktidara gelmesi ile Demokrat Parti'nin yönlendirdiği bir dış politika anlayışı benimsenmiştir. Ancak neo-muhafazakarların dış politika anlayışı, Amerikan geleneği içerisindeki yerini de korumuştur. 2017'de Trump'ın başkan olması ile beraber gündeme gelenler ise paleo muhafazakarlar olmuştur. Neo-muhafazakar politikaların sonu olarak algılanan bu seçim sonucu ile, bazı neo-muhafazakarlar tepkilerini "Never Trump" hareketi ile göstermiştir (Heilbrunn, The Neocons Strike Back, 2020).

Ronald Reagan dönemindeki neo-muhafazakar rejim, sendikaların işlerliğini zayıflatarak siyasetteki önemini de azaltmıştır. Sendikalar, işçilerin düzenli bir şekilde bir araya gelebilmesini sağlaması bakımından büyük önem taşımaktaydı. Muhafazakarlar, ekonomi büyüdüğü sürece eşitsizliğin artmasının bir sorun olmadığını savunmaktadırlar.

Sağ kanat politikalar, radikal muhafazakar ideolojinin kapsamını genişleterek etkilerinin de yoğunlaşmasını sağlamıştır. Amerikan paleo-muhafazakarlığı, düzen karşıtı bir radikal muhafazakarlık türü olarak ele alınabilir (Drolet & Williams, 2020). Paleo-muhafazakarlıkta ön plana çıkan nokta, düzen karşıtı bir isyanın bu ideolojiyi benimseyen liderler tarafından teşvik edilmiş oluşudur. ABD'de bu durum, 2016'dan itibaren oldukça belirgin bir hâle gelmiştir. Paleo-muhafazakarlık, 1980'lerde neo-muhafazakarlığa yönelik eleştirilerden doğmuştur denebilir. Bu durum beraberinde liberal teoriye yönelik eleştirileri de getirmiştir. Neo- milliyetçilik de paleo-muhafazakarlar tarafından yoğun bir şekilde savunulmaktadır ve günümüz dünyasına hakim olan neoliberal düzeni açıklamak için de kullanılmaktadır.

Radikal muhafazakarlığı, geleneksel muhafazakarlıktan ayıran nokta; yeni kurumların oluşturulmasına yönelik ısrarcı tutumlarıdır. Geleneksel muhafazakarlar ise onların aksine halihazırda bulunan kurumlar çerçevesinde istikrarlı ve yavaş bir değişimden yanadırlar. Paleo-muhafazakarlık, 1980'lerden itibaren şiddetli bir şekilde komünizm karşıtı bir muhafazakar grup için kullanılmaya başlanmış bir tanımlama olarak karşımıza çıkar. ABD'deki neo-muhafazakarlar, ulusun evrenselliğini

vurgularken paleo-muhafazakarlar ise Amerikan değerlerinin, ırksal ve etnik yapının özelliklerini vurgulamaktadır (Drolet & Williams, 2020). Paleo-muhafazakarlar, benimsedikleri izolasyoncu ve popülist politikalar bakımından Eski Sağ ile benzeşse de; Eski Sağ'ın muhafaza etmeye çalıştığı politikaların geçmişte kaldığını savunmaktadırlar ve bu yönleriyle onlardan ayrılmaktadırlar.

Trump ve paleo-muhafazakarlık beraber ele alındığında, birbirlerini tamamladıkları görülebilir. Paleo-muhafazakarlığın ABD'de başkanlık düzeyinde popülist bir zemin hazırlamaya elverişli olması, bu durumun temel sebebidir. Özellikle göç ve göçmenlikle ilgili konularda paleo-muhafazakarlığın etkisi oldukça belirgindir. Göç gibi konuların gerek ekonomik, gerek çevresel ve gerek kültürel alanlar açısından bir tehdit unsuru olarak görülmesi ve bu fikrin devamlı olarak vurgulanması; paleo-muhafazakarların sıkça yararlandığı bir söylemdir. Paleo-muhafazakarların kullandıkları söylemlerin temelinde popülist bir milliyetçilik ideolojisi bulunmaktadır (Drolet & Williams, 2020). Özetlenecek olursa, paleo-muhafazakarların arzuladıkları siyasal yapı; sağ görüşün ulusal kimlik ve kültürel değerleri muhafaza etmesinin, sol görüşün ekonomik çıkarlara olan yaklaşımı ile harmanlandığı ideolojik bir yapıdır, denebilir (Drolet & Williams, 2020).

Neo-muhafazakarlar, realizmi; ulusal çıkarları onların evrensel boyutlarını göz ardı ederek maddi boyuta indirgemelerinden dolayı eleştirir. Öyle ki bu durum realizmin doğrudan reddedilmesine kadar ilerlemiştir. Onlara göre realizm, ABD dış politikasının kültürel ve kimliksel boyutunu vurgulamakta yetersiz kalmaktadır. "Paleo-muhafazakarlar, popülist bir izolasyonizm biçimini harekete geçirmeye çalışmaktadırlar." (Drolet & Williams, 2020, s.14) .

Paleo-muhafazakarlık, kapitalizm ve refah devleti arasındaki ekonomik temelli bir ayırmadan ziyade gelenekleri korumak ve reform yapmak arasındaki bir ayırım üzerinden şekillenmektedir. Bu ayrımı öne çıkararak geleneklerden yana bir tutum izlenirken zemin olarak popülizmden yararlanılmaktadır. Küreselleşmeyi de kültürel değerlere yönelik bir tehdit olarak kabul eder. Buna bağlı olarak karşıt kültürlerin ortadan kaldırılması paleo-muhafazakarlar açısından oldukça önemlidir. İzolasyoncu yaklaşımlarını da bu çerçevede açıklamak mümkündür. ABD'de Trump'ın politikalarına bakacak olursak, Müslüman yasağı ve Meksika sınırı boyunca duvar inşa edilmesi gibi projeler, paleo-muhafazakar ideolojinin ürünleri olarak değerlendirilebilir.

Trump'ın Sağ Kanat Popülist Siyaset Anlayışı

Trump'ın siyaset anlayışı, ana akım ABD siyasetinden oldukça farklı bir yol izlemiştir. "Trumpizm" olarak adlandırılan bu yeni aşırı sağcı hareketin temelinde popülizm, "güçlü adam" liderliği ve kimlikçilik bulunmaktadır ve bu anlayış aynı zamanda şiddet, tehdit, korku, nefret gibi duygusal etmenlerden de beslenmiştir (Saramo, 2017). Bu durum aynı zamanda popülist anlayışın kuvvetlenmesine de yol açmıştır. Trump'ın söylemlerinde doğrudan veya dolaylı olarak sıklıkla yer verdiği şiddet teması, şiddetin bir anlamda normal karşılanmaya başlanmasına kapı aralamıştır. Trumpizm, kimlikçilikten de yararlanarak ABD sınırları içerisinde Amerikalı Hıristiyanlar ve "diğerleri" şeklinde bir ayırımın kuvvetlenmesine neden olmuştur. Bu türden ayrımcılıkların artması ve şiddetin normalleştirilmesi, toplumsal yaşamda da izler bırakmaya başlamıştır. "Jane Caplan, 'ulusal kimlik ve güvenliğin sistematik krizleri'nin manipüle edilmesini de Trump'ın yükselişi ve İtalyan ve Alman diğer faşist liderlerin yükselişi arasında bir paralellik olarak görür." (Saramo, 2017, s.3).

Caplan'ın tespit ettiği bu benzerlik, yukarıda ele alınan paleo-muhafazakarlığın da bir yansıması gibidir. Krizlerin ve tehditlerin ulusal kimlik ve güvenliğe yönelik algılanması ve alınması gereken önlemlerin de bu bağlamda değerlendirilmesi paleo-muhafazakarların anlayışının bir parçasıdır.

2016 Seçimleri öncesinde ABD'de bulunan çoğu seçmen, onları özledikleri değerlere döndürecek radikal bir değişimin arayışı içerisindeydi. Bundan dolayı Trump gibi bir liderin ortaya çıkışı, büyük bir destek ile karşılanmıştı. Trump'ın iş hayatından dolayı sahip olduğu tanınırlık da, onun "güçlü adam liderliği" açısından olumlu bir etken olmuştu. Söylemleriyle ABD'yi geleneksel değerlerin korunduğu eski güzel günlerine geri döndüreceğini vurgulayan Trump, bu şekilde paleo-muhafazakar destekçilerinin de en büyük arzusunu dile getirmiş oluyordu. Trump'ın kimlikçilik vurgusu aslında kadın düşmanlığını da tetikliyor ve öncelikli olanların beyaz Hıristiyan heteroseksüeller olduğunu belirtmeye çalışıyordu (Saramo, 2017). Bu çerçevede ABD'deki Amerikalı olmayan vatandaşların dışlanması ve giderek artan bir yabancı düşmanlığı da göze çarpmaktaydı. Yabancı uyruklu vatandaşlar, ABD'nin bozulmasına neden olan ve geleneklere zarar veren unsurlar olarak yansıtılıyordu. Daha da kötüsü, Trump bu doğrultuda şiddeti destekleyen söylemleri aracılığıyla destekçilerini fiziksel şiddete teşvik etmiş oluyordu. Aynı zamanda, destekçilerinin güvensiz olduğu konulardan yararlanan Trump, bu güvensizlikleri kendi söylemleriyle yönlendirerek lehine kullanıyordu. Trump'ın popülist yönetim anlayışı etrafında birleşen destekçileri, onu başkan seçerek siyaset ile ilgili tüm konuları onun denetimine bırakmışlardır (Margulies, 2020).

Trump paleo-muhafazakar politikaları, paleo-muhafazakar destekçilerini yönlendirmek için bir araç olarak kullanmıştır ve bu sayede liderliğe gelmiştir. Ancak bundan dolayı Trump'ın salt paleo-muhafazakar bir lider olduğunu söylemek doğru olmaz. Paleo-muhafazakarlığın en belirgin özelliklerinden izolasyonculuk hatırlanacak olursa, Trump'ın bu ideolojiden zamanla uzaklaştığı ve neo-muhafazakar adımlar attığı söylenebilir. 3 Ocak 2020'de Irak'ın başkenti Bağdat'ta yapılan drone saldırısı ile Kudüs Gücü komutanı Kasım Süleymani'nin öldürülmesi bu adımlardan biridir. Dış politikada bu tür müdahaleci bir yaklaşımın benimsenmesi, Trump'ın paleo-muhafazakar taraftarları tarafından da eleştirilerle karşılanmıştır. Neo-muhafazakar politikaların, paleo-muhafazakar ideallerle başa gelen bir hükümete rağmen varlığını devam ettirebiliyor oluşu, neo-muhafazakarların gücünü de sorgulatmaktadır. Neo-muhafazakarlığın; siyasal kurumlar aracılığıyla ABD siyasetinde oldukça önemli bir zemin oluşturduğu doğrudur. Trump'ın Yüksek Mahkeme'ye atadığı yargıçlarla, mahkemedeki muhafazakar yargıç sayısını arttırması da bu örneklerden biridir. Cumhuriyetçi Parti çevresinde neo-muhafazakar ideolojinin fazla alternatifinin olmaması da, neo-muhafazakarlığın kendi konumunu güçlendirmesine olanak tanımıştır (Heilbrunn, The Neocons Strike Back, 2020).

Sonuç

Trump'ın popülizmi ve paleo-muhafazakar ideolojiyi; yitirilen geleneklere ve ABD değerlerine dönüş vaadiyle kullanması ve destekçilerini de bu amaç etrafında birleştirmesi ABD siyaseti açısından oldukça tehlikeli sonuçlar doğurmuştur. Şiddetin hem söylemsel hem de fiziksel düzeyde doğrudan veya dolaylı teşviki, ABD'nin bozulma sebebi olarak yabancıların gösterilmesi ve buna bağlı olarak da yabancı düşmanlığının teşvik edilmesi; ABD içerisindeki demokratik ve toplumsal yaşamı derinden zedelemiştir. ABD tarihi boyunca toplum içerisinde dışlanan kesimler her daim var olmuştur, toplum

liderlerin belli amaçları doğrultusunda devamlı olarak yönlendirilmiştir. Ancak bu durum Trump döneminde zirveye ulaşmıştır. Bunun sebebi de, her türlü şiddetin ve ayrımcılığın normalleştirilerek sıradan bir hale getirilmesi ve dolayısıyla meşrulaştırılmış olmasıdır. Paleo-muhafazakar vaatlerle gücü elinde toplayan Trump, kendi politikalarını uygulayabilmek adına ihtiyaç duyduğunda neo-muhafazakar politikaları da kullanmaktan kaçınmamıştır. Popülistliği, durumun gerektirdiği ideolojik yaklaşım ile harmanlayarak kendi şahsına münhasır bir politika izleyen Trump'ın zarar verdiği tek şey ABD siyasi yapısı değildir. Toplum içerisindeki kutuplaşmayı, kendi ayrıştırıcı politikaları ile destekleyen Trump, Cumhuriyetçi Parti destekçilerinin büyük kısmını da aslında fazlasıyla radikalleştirmiştir. Dolayısıyla 2020 ABD Başkanlık Seçimleri'nde galip gelen Joe Biden; sadece Trump'ın arkasında bıraktığı enkazı onarmaya çalışmakla kalmayacak, ayrıca toplum içerisindeki giderek kutuplaşmış yapıyla ve radikalleşen muhafazakarların tepkileriyle de baş etmek durumunda olacaktır. Trumpizm'in toplumsal hayatta yarattığı yıkıcı etkilerin silinebilmesi için tüm ABD halkını kapsayıcı bir ideolojinin çatısı altında birleştirmek fikri, kulağa en uygun çözüm gibi gelse de bu oldukça iyimser bir yaklaşım olacaktır. Toplumsal ayrışmanın ne derecede ortadan kaldırılabileceği konusunda Biden yönetiminin politikaları belirleyici olacaktır.

Kaynakça

Connolly, W. E. (2017). *Aspirational Fascism The Struggle for Multifaceted Democracy under Trumpism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Drolet, J. F., & Williams, M. C. (2020). America first: paleoconservatism and the ideological struggle for the American right. *Journal of Political Ideologies*, 25(1), s. 28-50.

Heilbrunn, J. (2004). *The Neoconservative Journey*. P. Berkowitz içinde, *Varieties of Conservatism in America* (s. 105-128). New York: Hoover Institution Press Publication.

Heilbrunn, J. (2020, 01 23). *The Neocons Strike Back*. 03 2021 tarihinde *The New Republic*: <https://newrepublic.com/article/156266/neocons-strike-back> adresinden alındı

Inglehart, R. F., & Norris, P. (2016). *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash*. Harvard Kennedy School.

Inglehart, R., & Norris, P. (2017, 06). *Trump and the Populist Authoritarian Parties: The Silent Revolution in Reverse*. *Perspectives on Politics*, 15(2), 443-454.

Kurtbağ, Ö. (2020). ABD'de Yükselen Popülist Dalga ve Trumpizm: Neoliberal Küreselleşme, Ekonomik Kriz, Siyasetin İşlevsizleşmesi ve Elitizme Karşı Bir Geri Tepki mi ? . *Gazi Akademik Bakış*, 13(26), 135-164.

Margulies, B. (2020). *Trump's Style of Populism May Be the Reason Most of His Supporters Aren't Taking to the Streets*. LSE US Centre: <https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2020/12/03/trumps-style-of-populism-may-be-the-reason-most-of-his-supporters-arent-taking-to-the-streets/#Author> (03.2021).

Matthews, D. (2016). *Paleoconservatism, the movement that explains Donald Trump, explained*. Vox: <https://www.vox.com/2016/5/6/11592604/donald-trump-paleoconservative-buchanan> (03.2021).

Ryan, M. (2010). *Neoconservatism and the New American Century*. New York: Palgrave Macmillan.

Saramo, S. (2017). *The Meta-violence of Trumpism*. *European Journal of American Studies*(12-2), article.

İsrail Dış Politikasında Değişimin Parametreleri: Bir Small State Örneği Olarak İsrail ve Öğrenme Teorisi

Ertuğrul Çelik

İstanbul Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

ABD Başkanı Joe Biden'ın göreve gelmesi ve kendi çalışma kadrosunu açıklaması ile birlikte yeni dönem Amerikan dış politikasının nasıl bir seyir göstereceği ve ABD dış politika önceliklerinin neler olacağı merak ve araştırma konusu olmaya başladı. Şüphesiz ki Ortadoğu dünya üzerinde büyük devletlerin politikalarından en çok etkilenen bölgelerin başında gelmektedir. İkinci Dünya Savaşından beri ABD'nin bölgede etkin güç olmasını göz önüne alırsak Amerikan dış politikasının bölge devletlerinin dış politikasını da değişime uğratması kaçınılmazdır. Bu çalışmada kurulduğu günden beri Amerika ile çok yakın ilişkiler içerisinde bulunan İsrail'in, Trump döneminden sonra Biden yönetimi döneminde nasıl bir dış politika izleyeceği konusu "small state" kavramının ve öğrenme teorisinin dış politika tercihleri üzerinden İsrail modeline uygulanmasıyla açıklamaya çalışılacaktır.

Uluslararası İlişkilerde Küçük Devlet Kavramı

Küçük devlet kavramının kullanımı özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası ilişkiler araştırmalarında yaygınlaşmıştır. Küçük devletler tanımları ve davranışları itibariyle birçok uluslararası ilişkiler kuramı tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Literatürde bu konuda çeşitli eserlerin varlığından dolayı bu çalışmada detaylı tanımlamalara girilmeyecek, sadece İsrail'in dış politika davranışı için gerekli karşılaştırmalar kullanılacaktır. Küçük devlet kavramı ilk olarak realizm ve neorealizm kuramları tarafından yoğun olarak kullanılsa da zamanla küçük devletlerin dış politikasına olan ilgi azalmıştır. Sosyal inşacılık teorilerinin yükselişe geçmesiyle paralel olarak küçük devlet kavramının da tekrar araştırmalara konu olduğunu söyleyebiliriz (Tür & Salık, 2017).

Küçük devlet kavramının genel kabul gören bir tanımdan yoksunluğu yanlış anlaşılmalara sebep olabilmektedir. Realist kuramın küçük devletleri yalnızca askeri güç ve nüfus kapasitesi açısından değerlendirmesi bu kavrama normatif ve olumsuz bir değer yüklemektedir. Ancak küçük devlet kavramı yalnızca askeri ve ekonomik güç kapasiteleriyle değerlendirilmemelidir. Küçük devlet kavramı davranışsal olarak incelendiğinde bir politika inşa tarzı olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle inşacılık kuramı devletlerin söylemlerine odaklanarak kendilerini ifade ediş tarzlarından bazı devletlerin small state tanımına girdiğini söylemektedir (Tür & Salık, 2017). Devletleri yalnızca askeri, ekonomik ve nüfus gibi kriterler bağlamında değerlendirmek artık soğuk savaş döneminin

koşullarında kalmıştır. Örneğin İsrail nüfus ve coğrafya olarak büyük devlet tanımına uymasa da askeri güç ve ekonomik güç bakımından küçük denemeyecek kadar etkili bir bölgesel güçtür. Dolayısıyla salt askeri güce odaklanan realist yaklaşımlarla günümüz uluslararası ilişkiler disiplininde birçok dengeyi ve kavramı anlamanın yetersiz olacağı gayet açıktır.

Küçük devletlerin dış politika davranışlarını inceleyen birçok araştırmacı küçük devletlerin çok sayıda çeşitli ittifak kurmaya yatkın oldukları sonucuna varmıştır (Tür & Salık, 2017). İsrail gibi bölgede sonradan kolonyal tarzda kurulan ve doğal olarak birçok rakibi olan bir devletin revizyonist politikalara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Küçük devletlerin revizyonist politikaları çerçevesinde kendi ulusal çıkarlarını korumak ve güvenliklerini sağlamak için gerek büyük güçler bazında gerek bölgesel güçler bazında farklı ittifak alternatifleri araması gerekmektedir. Kurulduğu günden beri Amerika Birleşik Devletleri ile çok derin ve sıkı ilişkilere sahip olan İsrail gerek siyasi gerekse ekonomik ve askeri anlamda her zaman ABD'nin desteğine sahip olmuştur. Ancak Soğuk Savaş'ın bitiminden beri uluslararası sistemde yaşanmakta olan değişimler artık ABD'nin tek dominant güç olmadığını ve ABD'nin de birçok nedenden dolayı bunu sürdürmeyeceğini göstermektedir (Kantarıcı, 2021). Çin'in devasa bir ekonomik güç olarak yükseldiği ve Rusya'nın da Ortadoğu'da baskın bir güç olduğu bir sistemde İsrail'in artık sadece ABD'ye yaslanarak kendi ulusal çıkarlarını devam ettiremeyeceği açıktır.

Küçük devletlerin çok sayıda ittifak kurma eğiliminde olduklarından yukarıda bahsetmiştik. Rothstein'e göre küçük devletlerin iki çeşit ittifak kurma seçeneği bulunmaktadır: Ya büyük bir güçlü devletle ikili ittifak kuracaktır ya da etrafındaki küçük devletler de olmak üzere çok daha karmaşık ve çok boyutlu ittifaklar kuracaktır (Tür & Salık, 2017). Makale boyunca İsrail'in tercihlerinin birinciden ikinciye kaydığını göreceğiz. İsrail'in kurulduğu günden beri süper güç ABD ile çok yakın ikili ilişkiler kurması bölgede düşmanlarıyla çevrili olmasına rağmen hayatta kalmasına ve çıkarlarını yavaş yavaş kabul ettirebilmesine yardımcı oluyordu. Mısır ve Suriye gibi komşusu iki büyük Arap devletiyle tarihinde iki kere savaşmış olan İsrail'in artık Mısır'ı bir tehdit olarak görmemesi ve hatta ekonomik antlaşmalar başta olmak üzere çeşitli işbirliklerine girmesi ABD sayesinde. Ancak uluslararası sistemde yaşanan değişimler ve güç kaymaları artık ABD'nin de Ortadoğu devletleriyle işbirliği içinde olmasını gerektirmiştir. ABD İsrail yanlısı olup onu destekledikçe bölgedeki Arap devleti de başta Rusya olmak üzere Çin ile ilişkiler geliştirmekte ve özellikle İran'ın bölgede nüfuzu artmaktadır. Bölge enerji kaynakları açısından zenginliği ve stratejik önemi dolayısıyla ABD tarafından kaybedilemeyecek kadar önemlidir ve ABD'nin de bölgede kalıcı olmaya devam etmek için kendi çıkarlarını koruması gerekmektedir.

Öğrenme Teorisi ve İsrail Siyasi Hafızası

Küçük devletlerin diğer devletlere nazaran çok daha fazla ittifak kurmaya meyilli olmaları güvenlik ihtiyaçları ve harici etkilerle açıklanmaya yatkındır. Ancak klasik yorumların yetersiz olduğunu düşünen bazı yazarlar devletlerin dış politikalarını etkileyen iç faktörlerin de ele alınması gerektiğini düşünmektedirler. Dan Reiter öğrenme teorisini karar alıcıların ortak hafızasında yer alan tecrübelerin dış politikayı etkilemesi şeklinde uluslararası ilişkiler disiplinine uyarlamıştır (Reiter,1994). İsrail'in siyasi geçmişi gelecekte dış politikasını etkileyebilir mi sorusu üzerinden

çıkıtığım yolda öğrenme teorisinin İsrail'in dış politika davranışlarını anlamlandırmada yol gösterici olduğunu düşünüyorum.

Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour tarafından yayınlanan Balfour Deklarasyonu, Fransa-ABD ve İtalya gibi devletler tarafından kabul görmüştür ve İngiltere koruması altında Filistin'de Yahudiler için bir vatan temin edileceği yönünde uluslararası bir belge niteliği taşımaktadır (Kasalak, 2016). Ancak ilerleyen süreçte İngiltere Mandası yönetimi altında Arap-Yahudi çatışmaları İngiltere'nin işini zora sokmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendi ülkesinde giderek artan sosyalizm yanlısı hareketlerle ve ekonomik sorunlarla uğraşan İngiltere, 1933 Olayları gibi isyanlar devam ettikçe Filistin'de istediği şekilde bir kontrol kuramayacağını anladı. Özellikle 1936-1939 arasında üç yıl süren büyük isyan sonrasında İngiltere bölgeye Kraliyet Komisyonu gönderdi. Komisyonun önerisi Filistin'de bir Arap ve Yahudi Devleti kurulması ve Kudüs'ün ise uluslararası bir yönetime bırakılmasıydı (Kasalak, 2016). Bu çözüm her iki tarafı da memnun etmedi ve Yahudi siyasal elitleri İngilizlerin kendilerine artık savaş yıllarındaki kadar yakın olmadıklarını düşündü. Bağımsız bir İsrail olacaksa bunun tek yolunun İngiltere'ye karşı mücadele vererek bağımsız İsrail Devletini kurmak olduğunu düşünenler vardı. Bu görüş daha sonra radikal bir grup olan revizyonist Yahudiler tarafından şiddetle savunuldu ve İrgun örgütü kuruldu. Bu örgüt başta King David olmak üzere birçok terör olayına karışarak İngiliz Manda Yönetimine karşı mücadele etmiştir. Manda yönetiminin İngilizler'den alınıp ABD'ye verilmesi yönünde siyonist gruplardan talepler ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2008).

İsrail İngiltere'ye rağmen bağımsızlığını elde ettikten sonra giderek yeni süper güç olan ABD ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. ABD ile olan yakın ilişkiler uzun süre İsrail'in çıkana olmuştur ve halen de iki devlet arasında başta kurumsal ve toplumsal bir yakınlık vardır. Ancak son birkaç yıldır olan gelişmeler İsrail'in artık bir şeyleri öğrenmesini sağlamıştır desek yanılmış olmayız. İsrail'i en çok destekleyen Trump döneminde bile İsrail kendi çıkarlarını ve isteklerini elde etmekte tatmin olamamıştır. Kudüs'ün başkent olarak kabul edilmesi ABD desteğine rağmen dünyada taraf bulmamış ve BM oylamasında kabul görmemişti. Artık ABD'nin küresel liderliğinin zayıflamakta olduğunu ve ABD'nin de yeri geldiğinde kendi çıkarlarını korumayı tercih edeceğini gören İsrail artık bu konuda tek bir güce dayanamayacağını anlamış bulunmakta. Önce İngilizlerin vaatlerini yerine getirmemesi ve tabiri caizse Yahudilere ihanet etmesi, daha sonra da ABD'nin liderliğinin ve ittifakının sorgulanması İsrail'i yeni dış politika arayışlarına itecektir.

Trump Döneminden Sonra İsrail Çıkarlarının Geleceği

İsrail ile Amerika arasındaki stratejik ortaklık tarihsel olarak Trump döneminde doruk noktasına varmıştı denebilir. Trump Amerikan başkanları içerisinde İsrail'in tezlerine en çok destek veren başkandı (Deveci, 2019). İsrail- Filistin arasındaki sorunlarda genelde arabulucu rolünde oynayan ABD, Trump döneminde açık bir şekilde İsrail'den taraf olmuştu. İsrail'in BM antlaşmasına zıt olarak Filistin'e ait bölgeleri işgal etmesi ve yerleşimcileri desteklemesi Trump tarafından destek gördü. İsrail'in Golan Tepeleri üzerindeki genişlemesine Trump tarafından ses çıkartılmadı (Deveci, 2019). Trump Gazze'ye yönelik ABD yardımlarını iptal ederek ABD-Filistin ilişkilerini çıkmazsa soktu ve ABD'deki FKÖ ofisini de kapattı (Gökkus, 2018). Ayrıca Hamas ve Hizbullahı destekleyerek bölgede

İsrail için en büyük güvenlik tehdidi oluşturan İran'a karşı Trump tamamen saldırgan bir politika izledi. Obama dönemindeki nükleer antlaşmayı askıya alıp İran'a ekonomik yaptırımlar uygulaması tamamen İsrail'in çıkarlarına olan politikalardı.

Ancak Biden yönetiminin göreve geldiğinden beri İsrail'in yeni mevcut düzenden memnun olmadığını söyleyebiliriz. Biden göreve gelir gelmez Gazze için ekonomik yardımları tekrar başlatacağını açıkladı (Çopur, 2021). Trump döneminde kapatılan FKÖ ofisinin ise geri açılması muhtemel. Trump döneminin aksine Biden yönetiminin İran konusunda daha soğukkanlı ve dengeli bir politika izleyeceğini düşünebiliriz. Obama dönemindeki nükleer antlaşmaya geri dönmek istediğini söyleyen Biden yönetimi İran'ın bölgedeki nüfuzunu kırmak istese de İsrail'in her istediğini yapacak bir izlenim vermiyorlar.

İsrail İçin Yeni Seçenekler

İsrail ABD ile sahip olduğu değerli ilişkiden vazgeçemeyecektir ancak artık alternatif müttefiklere sahip olmanın gerekliliğinin kendi çıkarları açısından hayati olduğunu anlamış durumdadır. İsrail dış politikasında son yıllarda yaşanan tüm gelişmeler İsrail dış politikasının yeni açılımlar içerisinde olduğuna işaret etmektedir. ABD'nin tüm ısrar ve tehditlerine rağmen İsrail yönetiminin Hayfa Limanının işletmesini Çinli özel şirketlere vermesi, artık yükselen güç Çin'in ABD'ye rakip olduğu gerçeğinin İsrail tarafından da kabul edildiğini göstermektedir.* Ayrıca diğer önemli bir gelişme ise gittikçe yakınlaşan Hindistan-İsrail ilişkileridir. Kurulduğu günden beri Hindistan-İsrail ilişkileri birçok nedenden dolayı sorunluymuştu. Hindistan'ın Arap dünyasıyla yakın ilişkisi ve emperyalizm karşıtı politikaları bu nedenler arasında başlıca örnek olarak verilebilir. Ancak son birkaç yıldır İsrail-Hindistan ilişkilerinde bir ivme yakalanmıştır. İsrail Hindistan'ın en büyük silah tedarikçilerinden birisi haline gelmiştir ve ikili ilişkiler gelişmeye devam etmektedir (Bayram, 2019).

Bölgesel diplomatik gelişmelere baktığımızda İsrail'in geçmişte açık şekilde düşmanı olan Arap devletleri bugün kültürel ve ekonomik ikili ilişkileri geliştirmek için politik açılımlar yapmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Suudi Arabistan, Bahreyn, Mısır bugün İsrail ile yakın ilişkiler içerisinde olan bölge devletleridir. "BAE ve Bahreyn'in öncülüğünü yaptığı bu süreç İsrail'in Arap yönetimleri için bir müttefik olabilmesinin de önünü açmıştır." (Rakipoğlu & Telci, 2020). Bölgesel diğer bir ittifak ise Doğu Akdeniz'de Mısır-Güney Kıbrıs-İsrail ittifakıdır. Türkiye'nin bölgedeki tezleri karşısında çıkarlarını korumak isteyen üç bölge devleti de beraber hareket eder hale gelmişlerdir. Bu üç devletin ortak hareket etmesine literatürde yarı-ittifak da denilmektedir (Tziarras, 2016).

Sonuç

ABD gibi güçlü bir müttefike sahip olan İsrail neden askeri ve ekonomik olarak etkin bir güç olmayan devletlerle ilişkilerini geliştirmekte ve bir nevi ittifak içine girmektedir? Bu sorudan yola çıkarak İsrail dış politikasında yaşanmakta olan değişimlere tarihsel bir bakışın da desteğiyle açıklama

* ABD tarafından İsrail'e Çin konusunda yapılan baskı haberleri için:

<https://www.indyurk.com/node/234296/dünya/abd-çin-ile-iliskilerini-soğutması-için-israile-baskı-yapıyor-iddiası> Erişim Tarihi: 04.03.2021

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-senatosundan-israil-e-haifa-limani-uyarisi/1505357> Erişim Tarihi: 04.03.2021

getirmeye çalışıldı. Küçük devlet olarak ele alınabilen İsrail, gelişmekte olan uluslararası sisteme etki edebilecek büyük bir güç değildir. Ancak değişen şartlara göre kendisini adapte eden revizyonist bir devlettir. Küçük devletlerin ittifak kurmaya olan yatkınlıkları bu devletlere birçok avantaj sağlamaktadır. İsrail'in bölgesindeki küçük devletlerle kurduğu sıkı ilişkiler ve yarı ittifaklar gelecekte İsrail'in bölgesel tezlerini savunacak destekçileri olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca Çin ve Hindistan gibi iki büyük güçle de ekonomik ve askeri ilişkilerini geliştiren **İsrail tamamen ABD'ye bağımlı olmak istememekte ve alternatif ilişki kanallarını açık tutmak istemektedir. Zira İsrail artık yalnızca ABD ile sıkı ilişkiler içerisinde olarak isteklerini elde edemeyeceğinin farkındadır.**

Kaynakça

Bayram, D. Ç. (18.06.2019). Hindistan-İsrail İlişkilerinin Anatomisi. Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: <https://gasam.org.tr/hindistan-israil-iliskilerinin-anatomisi/> adresinden alındı (Erişim Tarihi 03.03.2021).

Bozkurt Celil, Türk Kamuoyunda Filistin Problemi, İlk Arap-Yahudi Çatışmaları (1920-1939), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s.84

Çopur, H. (26.02.2021). Biden Yönetimi, Trump Döneminde Askıya Alınan Filistin'e Yardımları Yeniden Başlatıyor. Anadolu Ajansı:

<https://www.Aa.Com.Tr/Tr/Dunya/Biden-Yonetimi-Trump-Doneminde-Askıya-Alinan-Filistine-Yardimlari-Yeniden-Baslatiyor/2123729> adresinden alındı. (Erişim Tarihi 04.03.2021).

Deveci, M. (19.11.2019). Trump Yönetimi İsrail Ne İstediyse Yaptı. Anadolu Ajansı:

<https://Www.Aa.Com.Tr/Tr/Dunya/Trump-Yonetimi-İsrail-Ne-İstediyse-Yapti-/1649500>

adresinden alındı. (Erişim Tarihi 02.03.2021).

Gökkus, B. (25.08.2018). Abd Filistin'e 200 Milyon Dolarlık Yardımı Kesti. Euro News:

<https://Tr.Euronews.Com/2018/08/25/Abd-Filistin-E-200-Milyon-Dolarlik-Yardimi-Kesti>

adresinden alındı. (Erişim Tarihi 03.03.2021).

Independent Türkiye. (27.08.2020). "ABD, Çin ile İlişkilerini Soğutması İçin İsrail'e Baskı Yapıyor" iddiası.

<https://Www.İndyturk.Com/Node/234296/Dünya/Abd-Çin-İle-İlişkilerini-Soğutması-İçin-İsraile-Baskı-Yapıyor-İddiası> adresinden alındı. (Erişim Tarihi 04.03.2021).

Kantarçı, Ş. (2021). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi Mi?" Güvenlik Stratejileri, Sayı 16, s.47-85.

Kasalak, K. (2016). İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 3, Sayı 25, s.65-78.

Rakipoğlu, Mehmet, & Telci, İsmail Numan (2020). Körfez'in İsrail Açılımı. Orsam – Analiz No: 263, s.15

Reiter D. (1994). Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past. World Politics, Sayı 46, Cilt 4, s.490-526

Rothstein, R. L. (1966). Alignment, Nonalignment, and Small Powers: 1945-1965. International Organization, Cilt 3, Sayı 20, s.397-418.

Tür, Ö. & Sahik, N. (2017). Uluslararası İlişkilerde "Küçük Devletler": Gelişimi, Tanımı, Dış Politika ve İttifak Davranışları. Uluslararası İlişkiler, Cilt 14, Sayı 53, s.3-22.

Tziarras, Z. (2016). Israel-Cyprus-Greece: A 'Comfortable' Quasi-Alliance. Mediterranean Politics, Cilt 3, Sayı 21, s.407-427.

Avrupalı popülistlerin Rusya ile ilişkileri: İş birliği mi, komplo mu?

Enes Özcan

Bahçeşehir Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde vuku bulan popülist kalkışma Avrupa Birliği'ne büyük ve ciddi bir tehdit oluştururken Rusya'nın da bu popülist kalkışmayı destekleyici davranışlarını gözlemlemek mümkün. Rusya'nın popülistlere kimi zaman siyasi kimi zaman da mali desteğiyle beraber Avrupa'daki popülistlerin de stratejik olarak Rusya'ya yakınlaşması ve Ruslardan destek almaya çalışması gibi olgular özellikle son on yılda dikkat çekmeye başladı. Avrupa Birliği'nin liberal değerler temelinde sıkıştırmaya ve engel olmaya çalıştığı popülistlerin yine Avrupa Birliği tarafından yaptırımlara maruz kalan Rusya ile geliştirdikleri ilişkilerin büyük kısmı üstü kapalı olarak gerçekleşiyor. Buna rağmen, bu ilişkilerin bariz sebeplerini ve somut göstergelerini gözlemlemek zor değil. Bir yanda kendi ülkelerinde otoriter yönetimler kurarak liberal değerleri es geçmeyi hedefleyen popülistlerin Avrupa Birliği tarafından baskılanmaya çalışılırken, Rusya gibi otoriter yönetimleri ve aşırı sağ muhafazakâr değerleri savunan ve destekleyen bir ülkeye yanaşmaları kulağa gayet anlamlı geliyor. Öte yandan, Rusya'nın da Avrupa şüpheli popülistleri destekleyerek ve iktidara gelmelerini sağlayarak hem kendi lehinde dış siyaset güdecek aktörleri Avrupa'da egemen kılmayı hem de Birleşik Avrupa idealinin altını oyarak kendisi aleyhinde birleşik bir transatlantik ittifakının oluşmasını engellemeye çalıştığı görülüyor. Bu makalede Avrupa'da gerek iktidardaki gerekse muhalefetteki popülist siyasetçilerin Rusya ile kurdukları ilişkiler, Rusya'nın Avrupa'daki popülist akımı destekleyici girişimleri ve bu gibi ilişkilerin Avrupa'da ne gibi sonuçlar doğurabileceği tartışılacaktır.

Avrupalı popülistler ve Rusya'yla ilişkileri

Popülizm, Avrupa Birliği'nin özellikle son on yılda en büyük sorunlarından biri haline geldi. Popülizm, aslen 'seçkin karşıtı', 'düzen karşıtı', ve toplumdaki 'saf halk ve yozlaşmış seçkinler' düşmanlığı üzerine kurulmuş bir zayıf ideoloji, düşünce biçimidir (Mudde, 2004). Avrupa dahil olmak üzere dünyanın pek çok yerinde görülmeye başlayan ve halktan çok ciddi destek toplamayı başaran popülizmin ve popülist siyasetçilerin Avrupa Birliği'nde ne gibi değişikliklere sebebiyet verebileceği de önemli bir tartışma konusu. Günümüzde popülizmin Avrupa Birliği'nin korkulu rüyası haline gelmesinin en belirgin sebepleri popülizmin genellikle ağır Avrupa şüpheli, düzen karşıtı düşünce yapısından kaynaklanıyor. Popülist siyasetçilerin büyük çoğunluğu geniş halk kitlelerine hitap etmeleri ve milliyetçi duruşları sebebiyle Avrupa Birliği gibi ulus üstü kurumların ulusal siyaseti kontrol etmelerine karşı çıkıyorlar. Bu durum da Avrupa Birliği'nin birleşme ve bütünleşme hayalleriyle tamamen çelişiyor. Bununla birlikte popülistler, özellikle dış siyasette ulusal egemenliği

ve bağımsızlığı birer yapıtaşı olarak almanın yanında insan hakları, toplumsal hak ve özgürlükler gibi liberal değerleri görmezden geliyorlar.

Popülizm, günümüzde Macaristan, Polonya, Avusturya, İtalya gibi AB ülkelerinde iktidarda bulunacak kadar güçlü. Fransa ve Almanya'da ise güncel siyaseti ciddi anlamda etkileyecek ve belki yakın zamanda hükümete de dahil olabilecek kadar güçlüler. Bununla beraber, AB'nin birinci derecede yakın ve stratejik öneme haiz komşularında da popülizm oldukça yaygın. Birleşik Krallık'ta popülizmin ciddiyetinin en önemli göstergesi Brexit'ti. Türkiye'de ise popülizm halihazırda iktidarda. Bu kadar geniş ölçekte halk kitleleri tarafından tutulmuş bir düşünce yapısının yalnızca iç siyaseti ilgilendiren değil, dış siyaseti de etkileyen karşılıklarını görmek mümkün. Bunların belki de en önemlilerinden biri gerek iktidardaki gerekse muhalefetteki popülist siyasetçilerin Rusya ile kurdukları ilişkilerdir. Bu ilişkiler büyük oranda birbirlerini mali ya da siyasi olarak desteklemek şeklinde görülse de muhakkak ki Rusya'nın bu ilişkilerle hedeflediği temel kazanç, Avrupa Birliği ve NATO gibi uluslararası kurumları kendi içlerinden zayıflatarak kendisine karşı birleşik bir transatlantik ittifakının oluşmasını engellemektir. Dolayısıyla Rusya'nın popülistlerle olan bu ilişkileri çift taraflı kazanç olmaktan ziyade uluslararası düzende büyük oranda Rusya'nın lehine işleyen bir durum olarak görülüyor. Bu araştırmada ise, bu ilişkilerin türü, boyutu ve olası neticeleri tartışılacaktır.

Avrupa'daki popülistlerin Rusya ile kurdukları açık ya da üstü kapalı ilişkilerden bazı örnekleri incelememiz mümkün. AB içinde popülist iktidarıyla en çok dikkati üzerine çeken Orbán, pek çok araştırmacının gözünde Rusya taraftarı bir siyasetçi olarak görülüyor. Orbán'ın Rusya taraftarı siyasi görüşlerinin maddi dayanakları da var. Örneğin, Rosatom'la yapılan nükleer enerji santrali anlaşması ve Rusya'nın Macaristan'a yaptırdığı boru hatları Macaristan'ı enerji açısından iyice Rusya'ya bağımlı hâle getiriyor (Klasa vd., 2019; Rosenberger ve Morley, 2019; Than ve Komuves, 2021). Bu enerji bağımlılığının Orbán'ın dış siyasetine yansiyacağını kestirmek de pek zor değil. Orbán, Rusya'ya karşı yaptırımlara sesli bir şekilde karşı çıkarken, bir NATO üyesi olarak da NATO-Ukrayna Komisyonu'nun çalışmasını sekteye uğratarak NATO içinde bir çatlak oluşturmuştu (Klasa vd., 2019). Son olarak, kendisini iç siyasette tehdit altında görmesi ve karantinadan dolayı ekonominin de git gide zora girmesi gibi sebepler de dahil olmak üzere Rus Covid-19 aşısı Sputnik V'i Avrupa İlaç Ajansı'nın (EMA) onayı henüz olmadan hızlıca satın alıp kullanmaya başladı (Than ve Komuves, 2021; Global Europe Brief: New frontiers of vaccine diplomacy, 2021; Dunai, 2020). Böylece Macaristan, AB içinde Rus aşısını alan ilk ülke oldu. Elbette, onun peşinden Slovakya da Rus aşılarını almayı kabul etti; şimdi Çekya ve Avusturya da Rus aşılarını almak konusunda istekliler (Ellyatt, 2021). Avrupa İlaç Ajansı ise Sputnik V'i ön değerlendirmeye almış olsa da henüz onaylamış değil. Fakat görüldüğü üzere Rusya'ya karşı yaptırımlara rağmen AB'nin Rus aşısına onay vermek zorunda kalması pek muhtemel (Cenuşa, 2021).

Popülizmle gündeme gelen bir diğer AB ülkesi ise Avusturya. Avusturya'da 2019 Mayıs sonuna kadar popülist aşırı sağcı parti FPÖ hükümet ortağıydı. Fakat gün yüzüne çıkan bir skandalla bu hükümet düşmüştü. 2019'da ortaya çıkan bilgiler 2017'deki seçimlerden iki hafta öncesinde FPÖ lideri Heinz-Christian Strache ve bir Rus oligarkının yeğeni arasında geçen gizli görüşmeyle ilgiliydi (Klasa vd., 2019). Bu bilgilere göre Strache hükümet sözleşmelerini Ruslar için kolaylaştırma vaadi karşılığında siyasi destek talep ediyordu (Klasa vd., 2019). Tabi bu skandal FPÖ'nün koalisyon ortağı

olduğu birinci Kurz hükümetinin düşmesiyle sonuçlandı. Strache'nin partisi çok öncesinde, 2016'da, Putin'in Birleşik Rusya Partisi'yle on yıllık bir iş birliği anlaşması imzalamıştı; devamlı olarak da Rusya'ya karşı yaptırımların aleyhinde söylemlere sahip oldu (Klasa vd., 2019).

Diğer bir vaka ise Fransa'daki Marine Le Pen ve partisi Ulusal Cephe. Ulusal Cephe açık bir şekilde Rusya'dan mali destek alan bir parti. Parti, ırkçılık ve antisemitizm gibi gerekçelerle Avrupalı bankalar tarafından reddedilmesine rağmen Rusya'dan sıcak bir destek almayı başarmıştı. 2014'te Ulusal Cephe Rusya'dan on bir milyon avro değerinde mali destek almıştı (Klasa vd., 2019). Marine Le Pen ise, 2017'de cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi Rusya'da Putin'le bir görüşme gerçekleştirmiş ve bu görüşmede Rusya'nın Kırım'ı ilhakını destekleyen açıklamalarla beraber seçimlerden galip çıkması durumunda Rusya'ya karşı yaptırımları da kaldıracağını söylemişti (Gatehouse, 2017). Almanya'daki aşırı sağcı popülist parti AfD'nin ise her ne kadar Rusya'dan mali destek aldığına dair bir kanıt bulunmasa da önde gelen AfD siyasetçileri Rusya'ya, Kırım'a ve Doğu Ukrayna'ya çeşitli siyasi ziyaretler gerçekleştirmiş ve Rusya'ya uygulanan yaptırımlara da karşı çıkmışlardır (Klasa vd., 2019).

İtalya'nın adından bahsettiren aşırı sağcı popülist siyasetçisi, Lega'nın lideri, Salvini'nin de Rusya ile temasları gündeme gelmişti. 2017'de Putin'in Birleşik Rusya Partisi'yle bir iş birliği anlaşması yapmalarına müteakiben bu partinin yetkilileriyle de zaman zaman görüşmeler gerçekleştirdiler (Klasa vd., 2019; Cerulli, 2019). Salvini ayrıca İtalyan ihracatçılara zarar verdiği gerekçesiyle Rusya'ya karşı yaptırımların da son bulması gerektiğini savunuyor (Klasa vd., 2019). Salvini'nin partisinin açık Rusya taraftarı görüşlerine ek olarak partinin Rusya'dan mali destek aldığına dair Milano Savcılığı'nın soruşturma başlatmasına sebep olan iddialar ortaya atılmıştı (Cerulli, 2019; Koyuncu, 2019). Bu iddiaların kaynağı ise Salvini'nin danışmanlarından Savoini ve Rus 'iş insanları' arasında geçen bir görüşmeyi içeren teyp kayıtlarıydı (Cerulli, 2019). Kayıtlarda İtalyan ve Rus şirketler arasında bir buçuk milyar doları bulan bir petrol anlaşmasıyla partinin kasasına 65 milyon dolar para gireceği belirtiliyordu. Kayıtlarda adı geçen Savoini ise görüşmelerin siyasi bir boyutu olmadığını, kendisinin yalnızca iş insanları ile görüştüğünü iddia etmişti (Koyuncu, 2019).

Avrupa'daki çeşitli aşırı sağcı popülist siyasetçilerin Rusya ile aşikâr ya da üstü kapalı bu kadar sıkı ilişkilere girmeleri bu durumun nedenlerini de sorguluyor. Bu aşırı sağcı popülistler, düşünce yapıları gereği, AB kurumlarını yozlaşmış seçkin sınıf tarafından ulus devletler üzerine dayatılan ve devletlerin ulusal egemenlik ve çıkarlarının aleyhinde çalışan kurumlar olarak görüyorlar (Özcan vd., 2019). Ulusal egemenlik kaygılarını ön plana çıkarırken iç siyasetlerinde de otoriter ve azınlık karşıtı politikalar benimsiyorlar. Bunun yanında Batı'nın öncülük ettiği küreselleşmeye karşı tutumları da aşikâr. Popülistler küreselleşmenin yalnızca ekonomik ve siyasi seçkin grupların çıkarına bir olgu olup kendi halklarının aleyhinde bir gelişme olduğunu savunuyorlar (Cooley ve Nexon, 2020). Bu gibi durumlar AB ve popülistler arasında çok keskin bir düşmanlık meydana getiriyor. Popülistlerin genel olarak liberal dünyanın başını çeken ABD-AB eksenine, transatlantik ittifaka, karşı tutumları onları doğal olarak denklemin diğer tarafına itiyor; bu da Çin-Rusya eksenini oluşturan. Bununla birlikte popülistler tek ya da çift kutuplu bir uluslararası düzen yerine çok kutuplu bir dünya tasavvur ediyorlar (Cooley ve Nexon, 2020). Bunun sebebi ise biri diğerine karşı alternatif olarak kullanılacak ilişkiler geliştirerek ulusal çıkarları uluslararası alanda en iyi şekilde savunabilme ve uygulayabilme düşünceleri oluyor (Cooley ve Nexon, 2020). Bunun yanında, popülistler Batı

hegemonyasının dayatmaya çalıştığı toplumsal hak ve özgürlükler gibi liberal değerlerin de kendilerine karşı uygulanan bir baskı aracı olmasından usanmış durumdadır (Cooley ve Nexon, 2020). Bu gibi liberal değerler, elbette, onların kendi ülkelerinde otoriter ve baskıcı rejimler kurmalarının önünde engel teşkil ediyor. Bunun yanında, önde gelen AB ülkelerinin ve ABD'nin yeri geldiğinde kendi ulusal çıkarları uğruna bazı otoriter rejimleri desteklemeleri de popülistlerin ABD ve AB'ye karşı düşmanlığını meşrulaştırıyor (Cooley ve Nexon, 2020). Buna karşılık, Rusya'dan alacakları mali ve siyasi destekler onlara kendi ulusal otoritelerini zayıflatma konusunda bir baskı oluşturmuyor (Cooley ve Nexon, 2020). Hatta tam tersine Rusya bu tür otoriter rejimlerin Avrupa'da egemen olmasına kendi açısından olumlu bakıyor. Çünkü her biri kendi ulusal çıkarlarını ön plana alan ayırık Avrupalı ulus devletler, Birleşik Avrupa hayalinin önünde çok ciddi bir engel oluşturacak ve böyle bir bloktan Rusya'ya karşı uygulanabilecek siyasi ve ekonomik baskıyı da en aza indirecektir (Cooley ve Nexon, 2020).

Bunlara ek olarak, Kovid-19 salgınının da ciddi anlamda popülistlerin ve tabii Rusya'nın lehine gelişmelere sebep olduğu söylenebilir. Salgının oluşturduğu kriz durumunun popülistlerin ulusal çıkarları toplumsal hak ve özgürlüklerin önüne almasını meşrulaştırdığı görülüyor (Cooley ve Nexon, 2020). Bununla beraber, gerek salgının ilk zamanlarında Çin'in maske diplomasisi gerekse daha yakın zamanlarda Çin ve Rusya'nın yürüttüğü aşı diplomasisi Avrupa'da ve çevre ülkelerde Rusya ve Çin nüfuzunu ciddi anlamda artırıyor (Cooley ve Nexon, 2020). AB'nin salgın ve aşı konularında yetersizliği ve karar alma mekanizmasının yavaşlığı, önde gelen AB ülkelerinin aşı milliyetçiliği politikalarıyla beraber popülistlerin AB karşıtı tavırlarını halkın nezdinde daha fazla meşrulaştırır durumda (Cooley ve Nexon, 2020).

Öte yandan, Rusya ve popülistler arasındaki ilişkiler yalnızca popülistlerin ihtiyacı ve talebiyle gelişmiyor, Rusya da Avrupa'daki popülist kalkışmayı körüklemek ve kamuoyunu kendi siyasi çıkarları yönünde etkilemek için çeşitli yöntemlere başvuruyor. Bu yöntemlerin önemli bir kısmının faili Rus oligarklardan Rusya Demiryolları eski başkanı Vladimir Yakunin. Yakunin'in onursal başkanı ve finansmanı olduğu Fransız-Rus Diyalog Derneği ve eski Duma milletvekili Natalya Naroçnitskaya'nın liderlik ettiği Demokrasi ve İş Birliği Enstitüsü gibi kuruluşlar Fransa'da Rus taraftarı siyasi fikirlerin yayılması ve Avrupa'daki popülist hareketin ve düşüncenin desteklenmesi için faaliyet gösteriyorlar (Rosenberger ve Morley, 2019). Yine Yakunin ve eşinin liderlik ettiği İsviçre merkezli İlk Çağırılan Aziz Andreas Vakfı da muhafazakâr aşırı sağ fikirlerin ve Rus taraftarı görüşlerin Avrupa'da yayılması için çalışan kuruluşlardan birisi (Rosenberger ve Morley, 2019). Vakıf ile aşırı sağ Katoliklerin LGBT+ karşıtı 'La Manif pour Tous' hareketindeki ortaklıkları buna örnek olarak gösterilebilir (Rosenberger ve Morley, 2019). Şahıs olarak Yakunin'in yanı sıra Gazprom ve Rosatom gibi dev Rus şirketlerinin İtalya ve Macaristan'da yaptıkları ortaklıklar da bu ülkelerdeki Rus taraftarı faaliyetlerin mali olarak desteklenmesi için baskı oluşturuyor (Klasa vd., 2019; Rosenberger ve Morley, 2019; Cerulli, 2019). Son olarak, Rus istihbaratının Avrupa'da yürüttüğü siber saldırılar ve WikiLeaks gibi siteler üzerinden yürütülen dezenformasyon çalışmaları da bölgede Rusya taraftarı görüşlerin ve aşırı sağ fikirlerin yayılması için kullanılan diğer stratejik araçlar arasında bulunuyor (Rosenberger ve Morley, 2019).

Sonuç

Avrupalı popülistler ve Rusya arasında gelişen ve gittikçe sıkılaştan siyasi ve mali ilişkiler, popülistlerin Avrupa'da bir nevi Rusya'nın sesi olan Avrupalılar haline gelmesine yol açıyor. Somut olarak Macaristan örneğinde görüldüğü gibi popülistlerin iktidarda olduğu bir Avrupa Rusya için çok daha faydalı olacaktır. Avrupa'daki popülistlerin Avrupa ya da Amerika kurumlarından destek alabilmesi pek mümkün değil. Bu durum da onları Rusya'ya daha fazla muhtaç hâle getiriyor. Bu maddi ihtiyacın dış siyasetteki karşılığını görmek de çok olasıdır. Rusya'dan destek alan ve Rus oligarklara muhtaç hâle gelen popülistler Avrupa'da Rusya taraftarı bir siyaset gütmek durumunda kalıyorlar. Bu durum başlıca Rusya'nın lehine olmakla beraber, popülistlerin geleneksel AB ve ABD karşıtlığı da Rusya'nın elini daha fazla güçlendirecek biçimde seyrediyor. Rusya için en büyük tehdidi teşkil eden olası bir transatlantik ittifakı ya da Birleşik Avrupa ideali, Avrupa'daki popülistlerin de siyasi savaş yürüttüğü fikirlerden. Bu gelişmelere karşılık Avrupa Birliği, aşı konusunda da görüldüğü gibi çok sorunlu ikilemlerle boğuşmak durumunda kalıyor.

Rusya'nın Avrupa'daki popülizme desteği bariz bir şekilde Avrupa Birliği'nin aleyhine olurken, bu durumun popülist siyasetçilerin de aleyhine işleyebileceğini kestirmek mümkün. Rusya ve Çin gibi ülkelerden yüksek miktarda destek alacak olurlarsa, popülistlerin iktidara gelseler dahi bağımsız bir ulusal diplomasi yürütmeleri epey zor olacaktır. Nihayetinde Rusya ve Çin'in popülist ülkeler üzerinde AB ve ABD'ye kıyasla dış siyaset alanında daha fazla baskı yapacak olması öngörülebilir (Cooley ve Nexon, 2020). Bunun karşılığında ise popülist liderler kendi iç siyasetlerinde otoriterleşme ve baskıcı politikalar güderek iktidarlarını koruma altına alma konusunda serbest kalacaklardır (Cooley ve Nexon, 2020). Popülistlerin kendi dış siyasetlerindeki bağımsızlıklarını feda ederek iç siyasette iktidarı ellerinde tutmak uğruna Rusya ve Çin gibi ülkelerle siyasi ve ekonomik ortaklıklara devam edip etmeyeceklerini zamanla göreceğiz. Bununla birlikte popülistlerin pragmatik, kişisel çıkarlarını savunmaya meyilli ve kendi iç otoritelerini ön plana çıkaran türden siyasetçiler olduklarını unutmamak gerekir.

En nihayetinde Avrupa Birliği'nin artan Rusya ve Çin nüfuzuna ve popülist kalkışmaya karşı nasıl bir tepki göstereceği de önümüzdeki dönemde nelere şahit olacağımızı belirleyecek önemli bir tartışma konusu. Doğal şartlar Avrupa Birliği aleyhinde gelişmekle beraber Avrupa Birliği'nin sergileyeceği herhangi bir karşı saldırının da ters tepme ihtimali oldukça yüksek. Bu yüzden ki Avrupa Birliği'nin bu olgulara daha temkinli bir yaklaşım benimsemeye çalıştığı gözlemlenebilir.

Kaynakça

- Cenuşa, D. (2021). The EU's vaccine 'non-diplomacy'. *International Politics and Society*. <https://www.ips-journal.eu/topics/international-relations/the-eu-fails-at-vaccine-diplomacy-4933/>
- Cerulli, R. (2019). Russia's Involvement in Far-Right European Politics. *American Security Project*. <https://www.americansecurityproject.org/russias-involvement-in-far-right-european-politics/>
- Cooley, A. ve Nexon, D. (2020). Why Populists Want a Multipolar World. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2020/04/25/populists-multipolar-world-russia-china/>
- Dunai, M. (2020). Hungarian opposition unites to challenge PM Orban in 2022. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-hungary-politics-idUSKCN25A0ZY>
- Elyatt, H. (2021). Russia's coronavirus vaccine is alluring for Eastern Europe, creating a headache for the EU. *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2021/03/02/russias-sputnik-vaccine-is-luring-eastern-europe-worrying-the-eu.html>
- Gatehouse, Gabriel. (2017). Marine Le Pen: Who's funding France's far right?. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-39478066>
- Global Europe Brief: New frontiers of vaccine diplomacy. (2021). *Euractiv.com*. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/global-europe-brief-new-frontiers-of-vaccine-diplomacy/>
- Klasa, A. Hopkins, V. Chazan, G. Foy, H. ve Johnson, M. (2019). Russia's long arm reaches to the right in Europe. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/48c4bfa6-7ca2-11e9-81d2-f785092ab560>
- Koyuncu, H. (2019). Salvini'nin partisi ile Rusya arasındaki 'rüşvet görüşmesi' iddialarına soruşturma. *Euronews Türkçe*. <https://tr.euronews.com/2019/07/11/salvininin-partisi-ile-rusya-arasindaki-rusvet-gorusmesi-iddialarina-sorusturma>
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541-563. doi:10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x
- Özcan, E. Yapar, H. ve Loureiro, J. R. (2019). How do the foreign policies of populist leaders differentiate?. *Sciences Po Lille*.
- Rosenberger, L. ve Morley, T. (2019). Russia's Promotion of Illiberal Populism: Tools, Tactics, Networks. *Alliance for Securing Democracy: Policy Brief, No. 042*. <https://securingdemocracy.gmfus.org/russias-promotion-of-illiberal-populism-tools-tactics-networks/>
- Safi, M. (2021). Vaccine diplomacy: west falling behind in race for influence. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2021/feb/19/coronavirus-vaccine-diplomacy-west-falling-behind-russia-china-race-influence>
- Than, K. ve Komuves A. (2021). Hungary buys Russia's Sputnik V vaccine, first in EU, minister says. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-hungary-russia-idUSKBN29R0WB>

Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ ve Yeni Toplumsal Hareketler ile İlişkisi

Zehra Gökçe Şenol

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Aşırı sağın Avrupa içerisindeki yükselişi, ulusal siyasetten küresele, siyaset geleneğinden toplumsal yaşama kadar pek çok alanda belirli değişimleri doğurmasıyla son dönem Avrupa'sının önemli gelişmelerinden biri olmaya devam etmektedir. Benzer fikirlere sahip söylemler ve hareketler yeni olmasa da 1990'lardan itibaren kurumsallaşmaya başlayan (Yıldırım, 2017: 59) aşırı sağ Avrupa içerisinde daha göz önünde olmaya başlamış, etkinliğini geçtiğimiz yıllar içerisinde arttırmaya devam etmiştir. Aşırı sağın artan bu etkinliği, siyasi partilerle olduğu kadar bağımsız örgütlenmeler ya da halk arasındaki söylemlerle de varlığını devam ettirmektedir. Aşırı sağın varlığı ile ilişkilendirilerek incelenebilecek yeni toplumsal hareketlerde de Avrupa'nın içinde olduğu dönüşüme paralel olarak bazı değişiklikler yaşandığını görmek mümkündür. Toplumun görüşlerinin ve taleplerinin dışa vurumu olan toplumsal hareketler, aşırı sağın varlığının Avrupa'nın toplumsal yapısını nasıl etkilediğini gözlemleyebilmek açısından önemlidir. Aşırı sağın yükselişi, Avrupa içerisindeki siyasi ve toplumsal tavırları etkilemekte, toplumsal hareketlerin üzerinde yoğunlaştığı konularda ve yöntemlerinde değişikliklere sebep olmaktadır.

Aşırı Sağın Avrupa'da Yükselişi

Avrupa'da yaşanan krizlerin ve yarattıkları güvensizlik ortamının etrafında şekillenen aşırı sağcı popülist partiler, Avrupa kurumlarının yaşadığı “meşruiyet krizi” ile beraber çözüm odaklı olma iddiası taşımalarıyla önem kazanmaya başlamıştır. Bu partilerin kimliği, demokrasi kurumlarını “ele geçirmiş” ve halktan kopmuş elitlerin karşısında durup sorunlara çözümler getirebilecekleri inancı üzerine kurulmuştur. Aşırı sağ söylemleri ve bu söylemlerin partilere yansımaları ülkeden ülkeye değişse de, aşırı sağcı partilerin taşıdığı ortak fikirlerden ve hareket noktalarından bahsetmek mümkündür. “Biz” ve “öteki” arasındaki ayrıma dikkat çeken yabancı düşmanlığı (Çöpoğlu, 2017: 6), küreselleşmeye ve onun getirisi olan çok kültürlülüğe karşı artan hoşnutsuzluk ve şüphecilik, siyasette AB odağı yerine içe dönmeye verilen önem, yerlilik ve Avrupa-şüpheciliği aşırı sağın önemli fikir odaklarından. Bunların içerisinde partilerin yabancı-düşmanlığına ve Avrupa-şüpheciliğine verdikleri önem ise son dönemdeki yükselişlerine en çok katkı sağlayan unsurlar olmuştur.

Avrupa Birliği'nin yaşadığı krizler ve çözüm bulmadaki başarısızlıkların aşırı sağın yükselişine zemin hazırladığını görebilmek için son on beş yılın önemli krizleri ile ilişki kurulması gerekmektedir. 2000'li yıllarda tartışılan Avrupa Anayasası fikrinin reddedilmesi, Avrupa kimliği anlayışının ilerlemesine karşı önemli bir engel oluşturmuştur. Ülkelerin kendi iç siyasetlerine dönme arzusunu

gösteren bu karar, Avrupa-şüphencilüğünün arttığına en önemli göstergelerinden olmakla beraber aşırı sağın yükselişinin de kanıtlarından biri olmuştur. Peşinden gelen 2007-2008 finansal krizinin Avrupa'yı vuruşu da aşırı sağın yükselmesinde yine önemli rol oynamıştır. Euro krizinin ardından ülkelerin izlediği "kemer sıkma" politikaları ve artan işsizlik Avrupa halkı tarafından ciddi eleştirilere maruz kalarak AB'nin demokratik meşruiyet sorununun ilerlemesine ve şüphencilüğün artmasına sebep olmuştur (Bilgin, 2020: 1037). Çok kültürlülüğe karşı hoşnutsuzluk ve yabancı düşmanlığı ise 2015 yılında patlak veren göç krizi ile beraber yeni seviyelere taşınmıştır demek yanlış olmayacaktır. Göçmenlerin Avrupa toplumuna uyum sağlayamadığı görüşü ve göçmenlerin çoğunun Müslüman oluşuyla artan İslamofobi, göçmen karşıtlığını ve homojen bir toplumdaki yana olan aşırı sağın görüşlerini desteklemiştir; aynı zamanda "ötekileştirmenin" artışına yardımcı olmuştur (Öner, 2014: 169). Yine göçmen karşıtlığını arttıran bir başka düşünce ise çözülemeyen krizlerin etkilerinin devam etmesiyle oluşan yanlış algılardır. Ekonomik krizle başlayan işsizlik sorununun çözülememesi ve aynı dönemde göçmen sayısının artması, Avrupa halkı arasında göçmenlerin iş imkanlarını "çaldığı" düşüncesinin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. 2020 sonunda yapılan bir anket, Avrupa ülkesi vatandaşlarının göçmenlere ve benzer şekilde Müslümanlara karşı tutumlarının çoğunlukla negatif olduğunu göstermektedir (Lowles, 2020: 17). Son olarak COVID-19 pandemisi de aşırı sağcı görüşlerin ve söylemlerin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Göçmenlerin salgını kötüleştirdiği fikrine bağlı olarak artan yabancı-düşmanlığı, aşı temininde yetersiz kalan AB'ye karşı büyüyen Avrupa-şüphencilüğü ve iç siyasete yönelme bu söylemlere örnek olarak verilebilir.

Aşırı sağcı popülist partilerin ulusal ve Avrupa siyasetindeki konumları da önemini korumaya devam etmektedir. Aşırı sağcı partilerin ilk önemli başarısı, 2002 yılında gerçekleşen Fransız Başkanlık seçimlerinde ikinci tura kalan Jean-Marie Le Pen liderliğindeki Fransız Front National partisi tarafından elde edilmiş, farklı ülkelerden aşırı sağ partilerin benzer başarıları yıllar içerisinde devam etmiştir (Yıldırım, 2017: 12). Bu partilerin konumları ve etkili oldukları alanlar ise ulusal siyaset ve Avrupa Parlamentosu arasında değişiklik göstermektedir. Aşırı sağcı partilerin siyasi başarısı Avrupa Parlamentosu içinde ulusal siyasete kıyasla daha fazladır. Özellikle 2014 seçimleriyle beraber AP seçimlerinde öne çıkan isimler olan aşırı sağcı partilerin parlamentodaki etkinliği devam etmektedir (Bilgin, 2020: 1038). Aşırı sağcı partilerin parlamento içinde 2015 yılında oluşturduğu Özgürlükler ve Uluslar Avrupası grubu, ve onun yerini 2019'da alan Kimlik ve Demokrasi siyasi grubu Avrupa-şüphenci yaklaşımlarıyla AP içerisinde yer alabilmeleriyle de bunu kanıtlar nitelikindedir (Çöpoğlu, 2017: 11). Ulusal siyasete bakıldığında ise, partilerin varlıklarını sürdürdükleri alanlar ülkeler arasında farklılık gösterse de, bu partilerin gücünü seçim sonuçlarından ziyade kamuoyunu yönetmekten aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Tartışmaları şekillendirebilme ve benzer fikirlere sahip insanları harekete geçirebilme konularında önemli başarıları imza atan partilerin aşırı sağ söylemlerini meşrulaştırma ve göçmen politikaları, kadın hakları ya da çevre yasaları gibi konularda alınan kararları şekillendirebilmeleri de dikkat çekicidir. Partilerin bu etkinliğini arttıran bir diğer unsur ise ana akım partilerin, aşırı sağa olan desteğin artışını görerek kendi söylemlerinde değişikliklere gitmesidir. Fransa'nın aşırı sağcı olarak nitelendirilen uygulamaları ve hükümetin söylemlerindeki artışlar, Emmanuel Macron'un 2022 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde özellikle Front National'ın lideri Marine Le Pen'e karşı oylarını arttırmak için aşırı sağcı söylemlere yönelmesi şeklinde yorumlanabilmektedir (Khan-Ruf, 2021: 25).

Aşırı sağ partilerin yükselişi ile aşırı sağcı söylemlerin toplumda yer edinmesi arasındaki karşılıklı ilişkiye dikkat çekmek ise aşırı sağın yerini anlayabilmek açısından önemlidir. Mudde'nin de ifade ettiği üzere; halkın ekonomik, siyasi ve sosyal konularda artan hoşnutsuzlukları aşırı sağın etkinliğini arttırmasının en önemli kaynağıdır (Yıldırım, 2017: 10). Diğer bir ifadeyle, halkın aşırı sağcı söylemleri benimseyişi ve bu yöndeki hareketleri olmaksızın aşırı sağ partilerin varlığını devam ettirmesi mümkün olmayacaktır. Bu karşılıklı ilişkinin diğer yönüne bakıldığında ise aşırı sağcı popülist partilerin yükselişinin halk arasındaki benzer söylemlerin ve hoşnutsuzluğun meşrulaşmasını sağladığı ve toplum içindeki yerini pekiştirdiği görülmektedir. Bu meşrulaşmayla beraber, aşırı sağcı söylemler yabancı karşıtı protestolar, Avrupa karşıtı protestolar veya nefret suçları şeklinde kendilerini gösterebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, göçmen kriziyle beraber 2015-2016 yıllarında 26 Avrupa ülkesinde gerçekleştirilen 82 göçmen karşıtı protesto, aşırı sağcı söylemlerin ve siyasi partilerin aynı dönemde artan etkinliğiyle paralel değerlendirilebilir (European Network Against Racism, 2016: 13-15). Benzer şekilde aynı dönemde Almanya'da yaşanan göçmen karşıtı protestolardaki artışın ülkedeki aşırı sağ partilerin ve organizasyonların bu hareketlere desteğinden kaynaklanıyor olması da bu ilişkiyi kanıtlar niteliktedir (Amnesty International, 2016: 42).

Aşırı Sağ ve Yeni Toplumsal Hareketler

Belirli gruplara, otoritelere ya da kültürel kodlara karşı ortak hedeflerle oluşan toplumsal hareketler, toplumların yaşadığı değişimlerde daima önemli bir yere sahip olmuştur (Demiroğlu, 2014: 2). Cohen ve Arato'nun tanımlamasına göre (Atılğan & Aytakin, 2012: 102-103) toplumsal hareketler, yurttaşlara katılabilecekleri ve fikirlerini beyan edebilecekleri yeni alanlar tanıtılmalarıyla Avrupa demokrasisinin önemli yapı taşlarından olmuşlardır. Bu sebeptendir ki onları Avrupa gündeminden ayırabilmek imkansızdır. Bazı toplumsal değişimlerin sebebi oldukları kadar sonucu da olabilen bu eylemler; programlar, platformlar, sözcüler, gönüllü yardımlar, ağlar ve benzeri temellerle şekillenerek farklı insanları ortak hedefler için birleştirebilmektedir (Demiroğlu, 2014: 8). Belirli amaçlarla kurulan dernekler ve organizasyonlar, düzenlenen mitingler ve protestolar, sosyal medya üzerinden yürütülen bazı projeler ve benzerleri ise bu eylemlere örnek olarak verilebilir. Bir konuya tepkiyi ifade etmekle beraber yeni olanın inşası için de adımlar atan bu hareketler, Avrupa'da yükselen aşırı sağın etkisiyle sayılarında artış yaşadığı kadar amaçları ve yöntemleri doğrultusunda da değişime uğramıştır.

Avrupa merkezli Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi'nin çizdiği çerçevede yeni olarak adlandırılan 1960'lar sonrası toplumsal hareketlerin, eski hareketlerin ilgilendiği konulardan farklı sorunlara odaklandığı ifade edilmektedir (Demiroğlu, 2014: 2). Bu dönem sonrası toplumsal hareketleri yeni ve eski olarak ayıran ise eski ve yeni siyasetin değerleri arasındaki farklılıklar olmuştur. Eski ve yeni siyasetin farklarını açıklayan Offe (1985: 828); eski siyasetin odağının ekonomik, güvenlik ve sosyal konularda olduğunu ve buna bağlı olarak gelişen hareketlerin çoğunlukla işçi sınıflarınca gerçekleştirildiğini söylemektedir. Yeni toplumsal hareketler ise, yeni siyasetin odağının da değişmesiyle; çevre sorunu, insan hakları, ifade özgürlüğü, kimlik sorunu, barış hareketleri gibi konulara yönelmektedir ve hareketler toplumun farklı kesimleri tarafından organize edilmekte, böylelikle geleneksel siyaset anlayışının dışına çıkmaktadır. Aşırı sağın Avrupa'da yükselişiyle

toplumsal hareketlerin değişimi arasındaki ilişki ise hareketlerin aşırı sağın şüpheyle yaklaştığı konulara verdiği önem etrafında gelişmektedir.

Modern devletin yarattığı milliyetçilik düşüncesi vatandaşlık kimliğini ön plana çıkarsa da “alt kimlikler” önemlerini yitirmemiş, öyle ki kimi zaman insanların kendini ait hissettiği bazı kimlikler vatandaşlıklarının önüne geçebilmiştir (Şatana, 2014: 310). Farklı aidiyetlere sahip insanlarca oluşturulan ve bu kimliklerin sorunları etrafında şekillenen toplumsal hareketler, kimliğin insan yaşamındaki önemini inkar etmemeleri ile karakterize edilebilir. Bu sebeptendir ki Avrupa’daki aşırı sağın milliyetçi odağı, dini ya da etnik alt kimlikleri indirgeyici ifadeleri ve çok kültürlülüğe olan şüpheciliği Avrupa’daki son dönem toplumsal hareketlerin kimlik sorunları etrafında şekillenmesine sebep olmuştur. Haziran 2020’de, ABD’de başlayan Black Lives Matter protestolarının etkisiyle, Almanya ve Fransa gibi pek çok Avrupa ülkesinde ırkçılığın kınandığı protestolar, bu ülkelerde yaygınlaşan aşırı sağcı uygulama ve söylemlere karşı gelişmiştir. 2020 Global Terörizm Endeksi raporuna (2020: 3) göre Batı Avrupa’da artan aşırı sağcı terörizm tehditleri, Fransa’da aşırı sağın siyaset alanında etkinliğinin artması ile Kuzey Afrikalı göçmenlerin ötekileştirilmesinde yaşanan artış (Öner, 2014: 169), ve Batı Avrupa ülkeleri arasında en fazla aşırı sağ şiddetini yaşayan Almanya’da artan nefret suçları bu protestoların artmasına önyak olmuştur.

Aşırı sağın Avrupa siyasetinde artan etkinliği ve sonuçları karşısında oluşan toplumsal hareketler, farklı güzergahları kullanarak şekillenmektedirler. Yeni toplumsal hareketlerin kültüre yönelik ve toplumu değiştirme hedefleri ve eski hareketlere ait siyasi nüfuz kazanma gibi amaçlardan uzaklaşmaları bunda etkili olmuştur (Demiroğlu, 2014:3). Yeni toplumsal hareketler bu hedeflere ulaşabilmek için siyasetin konusu haline getirdiği konuları kamuoyu önünde tartışma, farkındalık artırma ve bu konuların siyasetin gündemine alınmasını mecbur kılma gibi yöntemlere başvurmaktadır (Demiroğlu, 2014: 4). Siyasetin konusu olacak meselelerin çoğullaştırılması, toplumun karar alma süreçlerinde aktif rol oynayan, tepkisini gösterebildiği kadar yeni bir siyaset üretebilen bir karakter kazanmasını da sağlamaktadır. Siyasetteki değişimlere bağlı olarak artan aşırı sağcı politikalara karşı başlatılan hareketlerin halk arasında artan aşırı sağcı söylemlerin ya da ülke içi siyasetin eleştirisine dönüşebilmesi bu çok yönlülüğü kanıtlar niteliktedir. Polonya’da Ekim 2020’de başlayan ve 2021 başında yürürlüğe giren kürtaj yasasına tepkiyle başlayan protestoların zaman içerisinde Polonya’nın merkez sağının radikalleşmesinin eleştirisine dönüşmesi ve toplumun protestoların yalnızca kadın hakları için değil, “hükümetin nefret ettiği tüm azınlıklar için” olduğunu ifade etmesi (NY Times, 2021) bunun bir örneği olarak verilebilir.

Farklı ülkelerin aşırı sağcı partilerinin ve organizasyonlarının birbirleriyle artan iletişimlerine ve çalışmalarına paralel olarak toplumsal hareketler de ulusal karakterlerini aşan nitelikler kazanmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin yerel ve küresel sorunlar arasındaki ilişkiyi sağlamaştırabilmesi ve hareketlerin etkinlik alanını genişletebilmesi; hareketlerin bir sorunla sınırlı kalmayarak farklı alanları ele alabilmesi kadar önemli bir özellik teşkil etmektedir. Avrupa özeline bakıldığında yeni toplumsal hareketlerin belli sorunları “Avrupalılaştırma” yoluna gittiğini söylemek mümkündür (Yıldırım, 2015: 993). Ortak söylemlere sahip farklı hareketlerin bir araya gelmesiyle bu sorunlar hakkındaki farkındalık küresel alanda yaratılmaya çalışılırken, bu çabalar uluslararası alanda sorunların tartışılacağı yeni platformlar yaratılmasına da yardımcı olmaktadır. Almanya’da 2020’de

gerçekleşen mülteci hakları protestosu bu ilişkilendirmenin örneği olarak verilebilir (Reuters, 2020). Yunanistan'daki Moria Kabul ve Tanımlama Merkezi'nde çıkan yangından sonra iki bine yakın mülteciyi ülkesine alacağını söyleyen Almanya'nın sözünde durmadığını ifade eden halk, Almanya'da göçmenlere karşı artan hoşnutsuzluğu eleştirmiş ve göçmenlerin ülkeye alınmasını talep etmiştir. Almanya'daki bu sorunla beraber Moria Kampı'ndaki yangının ardından gerekli yardımı göremeyen göçmenler savunulmuş; Yunanistan'ın mülteci kriziyle mücadelede tartışmalı kabul edilen uygulamaları da eleştirilmiştir. Daha sonrasında ise Avrupa Birliği'nin göç krizi ile mücadelesindeki yetersizlikler ve artan yabancı-düşmanlığı sorunları hakkında Avrupa çapında büyüyen tartışmalar başlamış, göçmen karşıtlığının ve halkların negatif tutumunun tek bir ülkeyle sınırlı olmaktan ziyade Avrupa'da artan ortak bir sorun olduğu gösterilmiştir.

Sonuç

Avrupa'nın içinde bulunduğu krizlerin etrafında ve çözüm iddialarıyla şekillenen aşırı sağın yükselişi son dönemlerde de artmaya devam etmektedir. Anayasa krizi ile başlayıp 2015 göçmen krizi ile doruk noktasına ulaşan ve COVID-19 etkisiyle hala devam eden bu yükseliş Avrupa toplumlarındaki değişimlerin kaynağı olabildiği gibi bu değişimlerin bir ürünü olarak da karşımıza çıkmaktadır. Toplumun görüşlerinin ve taleplerinin yansıması olan toplumsal hareketler de bu değişime kayıtsız kalamamış, aşırı sağın yükselişiyle beraber birtakım değişimlere uğramıştır. Bu değişimler konuların ele alınış biçiminden örgütlenme şekillerine, hareketlerin yaygınlığından farklı gruplar arasındaki iletişime farklı noktaları etkilemiştir.

Günümüz Avrupa'sına bakıldığında da gerek aşırı sağın etkinliğindeki artışın, gerekse toplumsal hareketlerin varlığının ve ikisi arasındaki etkileşimin devam ettiği görülmektedir. Pandeminin devam etmesine bağlı olarak artan iç siyasete dönüş eğilimi, Brexit ile büyüyen AB'nin geleceği hakkındaki tartışmalar ve genele bakıldığında yaygınlaştığı görülen milliyetçi ve etnik kimlik odaklı görüşler ve politikalar, Avrupa gündemini belirleyecek unsurlar olmaya devam edecektir. Siyaset geleneğinde yaşanan değişimler ve çözümü bulunamamış meşruiyet kriziyle beraber toplumun ilgi odakları, hakkında çözüm istediği veya değişim talep ettiği sorunlar da değişecek ve tüm bunların yansıması toplumsal hareketler üzerinde görünmeye devam edecektir. Aşırı sağın Avrupa içindeki konumu ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi incelemek, Avrupa toplumu içinde artan sorunları ve birbirini ötekileştiren farklı görüşleri doğru yorumlayabilmek açısından önem taşımaya devam edecektir.

Kaynakça

- Amnesty International. (2016). Living in insecurity: How Germany is failing victims of racist violence. Erişim adresi <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR2341122016ENGLISH.PDF>
- Berlin protesters say EU must let in migrants before bloc outlines plans. (2020). Reuters. Erişim adresi <https://www.reuters.com/article/uk-europe-migrants-greece-lesbos-idUKKCN26B0N0>
- Bilgin, A. A. (2020). Krizler ve demokratik meşruiyet sorunsalı ışığında Avrupa Birliği'nin geleceği. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 75(3), 1033- 1054. doi: 10.33630/ausbf.675795
- Çöpoğlu, M. O. (2017). Avrupa'da yükselen popülist aşırı sağ partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu üzerine bir inceleme. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi 4(7), 1-17. doi: <https://doi.org/10.20860/ijoses.331142>
- Demiroğlu, E. T. (2014). Yeni toplumsal hareketler: Bir literatür taraması. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi 2(1), 133-144. doi: 10.14782/SBD.201416304
- European Network Against Racism. (2016). Racism and discrimination in the context of migration in Europe: ENAR shadow report 2015-2016, 13-15 ss. Erişim adresi https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/shadowreport_2015x2016_long_low_res.pdf
- Institute for Economics & Peace. (2020). Global terrorism index 2020: Measuring the impact of Terrorism, 3 ss. Erişim adresi <http://visionofhumanity.org/reports>
- Khan-Ruf, S. (2021). The European far-right and the COVID-19 pandemic. State of hate: Far-right extremism in Europe 2021, 25 ss. Erişim adresi <https://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2021/02/ESOH-LOCKED-FINAL.pdf>
- Kwai, I., Magdziarz, A.& Pronczuk M. (2021 Ocak 27). Near-total abortion ban takes effect in Poland, and thousands protest. NY Times. Erişim adresi <https://www.nytimes.com/2021/01/27/world/europe/poland-abortion-law.html>
- Lowles, N. (2021). Polling: Attitudes across Europe. State of hate: Far-right extremism in Europe 2021, 14 ss. Erişim adresi <https://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2021/02/ESOH-LOCKED-FINAL.pdf>
- Offe, C. (1985). New social movements: Challenging the boundaries of institutional politics. Social Research 52(4), 817-868. Erişim adresi <https://www.jstor.org/stable/40970399>
- Ozan E. D. (2012). Sivil Toplum. Siyaset bilimi: Kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler, 102-103 ss. (7. Basım). Yordam Kitap: İstanbul.
- Öner, S. (2014). Avrupa'da yükselen aşırı sağ, yeni 'öteki'ler ve Türkiye'nin AB üyeliği. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 13(1), 163-184. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/847488>
- Şatana, N. S. (2014). İç çatışma: nedenler, mekanizmalar, aktörler. Küresel siyasete giriş: Uluslararası ilişkilerde kavramlar, teoriler, süreçler, 310 ss. (3. Basım). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Yıldırım, Y. (2015). Avrupalı toplumsal hareketlerin yükselişi: 2012-2014 arası kurulan birliktelikler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 70(4), 983-1002. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/160077>
- Yıldırım, Y. (2017). Liberal demokrasinin krizi bağlamında Avrupa'da sağ-popülizm ve yükselen aşırı sağ. Amme İdaresi Dergisi 50(2), 51-72. Erişim adresi <https://www.researchgate.net/publication/318909719>.

Arap Baharı'nda Yaşanan Olaylar ve Türkiye'ye Etkisi

Hüseyin Kaan Sabancı

İstanbul Arel Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler (İng.) Bölümü

Giriş

17 Aralık 2010 tarihinde bir gencin kendisini yakarak protesto etmesi Arap Baharı denilen bir halk harekâtını başlatmıştır. Bu aynı zamanda, Arap halkının baskıcı ve otoriter yönetime karşı ayaklanarak demokratikleşme çabasına verilen isimdir. Bu eylemden sonra gerçekleşen bütün toplumsal olaylar barışçıl ve toplum lehine gerçekleşmeyi hedeflemiş ve nadiren bu amacından sapmıştır.

Bu makalemde 3 farklı ülkeyi ele aldım. Bunlar Arap Baharı hareketinden en çok etkilenen 3 ülke olarak da bilinmektedir. Öncelikle Arap Baharı hareketi, Tunus'ta başlayıp diğer Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılmıştır. Yayılmasının sebeplerinden biri, halkın sosyo-ekonomik ve temel siyasi sebeplerinin giderek artmasından kaynaklı halka karşı yapılan kaba davranışın bir bıkkınlığıdır.

Suriye'de gerçekleşen olaylar ise Türkiye'yi çok yakından etkilediği için ele almak istedim. Suriye'deki Esed ailesi yaklaşık 70 yıldır ülkeyi yönetmektedir ve Hafız Esed'in ölümünden sonra başa Beşşer Esed geçmiştir. Yaşanılan iç savaşın hala devam etmesinde dış aktörler önemli bir rol oynamaktadır.

Libya'da gerçekleşen olaylar ise yine Türkiye'yi yakından etkilemiştir. Çünkü Türkiye bir NATO üyesidir. Libya'daki halkın baskıcı yönetimden bıkkınlığı sebebiyle halk sokaklara çıkmıştır. Sokağa çıkan halka hükümet aşırı kuvvet uygulamıştır ve bu da uluslararası toplumda eleştirilere neden olmuştur. Bununla birlikte sivil halkı koruma amacıyla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararlarına dayanılarak NATO operasyonu Kaddafi dönemini bitirmiştir. Bu sebeple, TBMM'nin Libya'daki krize ilişkin aldığı kararlar neticesinde Türkiye önemli bir rol oynamıştır.

Dünya üzerinde gerçekleşen her olay elbette bütün ülkeleri ilgilendiriyor. Benim Arap Baharı konusunu seçmemin en büyük sebebi ise yaşadığımız ülkenin coğrafi konumu nedeniyle olaylardan en çok etkilenen ülkelerden biri olması.

1. Arap Baharı Nasıl Ortaya Çıktı?

2010 yılının son günlerinde Tunus'ta gerçekleşen bir protesto ile bütün bu süreç başladı. Bu protesto, seyyar bir satıcı olan Muhammed Buazizi'nin güvenlik güçlerinden gördüğü kötü muamele sonrasında kendisini yakarak intihar etmesidir. Olay ülkeyi ayaklandırmış ve bunun sonucunda 23 yıldır ülkeyi yöneten Zeynel Abidin Bin Ali ülkeden kaçmak durumunda kalmıştır. Ardından, bu protesto yavaş yavaş bütün Arap ülkelerini etkisi altına almaya başlamıştır.

İnsan kendisini yakacak duruma nasıl gelir?

Olay, seyyar satıcının gördüğü kötü muameleyi gurur yapmasından ibaret değildir elbette. Arap dünyasının kötü bir dönemde olması en büyük sebeplerindedir. İşsizlik, ifade özgürlüğünün olmaması, gıda enflasyonu, ömür boyu sürecek hüküm sevdalıları ve siyasi yozlaşma gibi sorunların bireyde açtığı yaraların tamir edilemez ve artık üstü kapatılamaz hale gelmesi, bir şeylerin değiştirilmesi gerektiği düşüncesini yaratmıştır.

Muhammed Buazizi'nin kendini yakması ve ardından gerçekleşen eylemleri yapanların yaşadıkları ülkeler arasında ortak olan şey; mutlak monarşi ile yönetilmeleridir.

Arap Baharının başlamasıyla birlikte insanların protestolarla gerçekleştirmeye çalıştığı şey; kurulu düzeni yıkmak. Var olan rejim yıkıldıktan sonra ise yerine halkın isteklerine kulak veren, onların ihtiyaçlarını karşılayacak yeni bir anlayış ortaya koymak. Arap dünyası böyle bir düzene daha önce hiç sahip olmadığı için birdenbire bu geçişin olacağını söylemek doğru olmayacaktır.

2. Tunus

Aralık 2010'da başlayan Arap baharı hareketlerine öncülük eden Tunus, kuruluşundan 2010 yılına kadar sadece iki cumhurbaşkanı görmüştür. Bu süreçte ülkenin sadece Burgiba ve Bin Ali tarafından yönetilmiş olması ve olası muhalefet partilerinin engellenmesi neticesinde tek iktidar olması, Tunus'ta demokratikleşmenin geri kalmışlığının göstergesidir ve Arap baharı bu sebeple ortaya çıkan protestolarla başlamıştır.

Bin Ali'nin iktidara gelmesi, ilk yıllarında, batılı devletler tarafından dahi demokratikleşme yönünde olumlu bir şekilde yorumlanmıştır. Bin Ali'nin iktidardaki ilk icraatlarına dayalı olarak yapılan yorumlara bakılınca, Tunus, demokrasiye geçiş açısından diğer ülkelere örnek olarak gözüküyordu. Ancak bu olumlu yorumlar kısa bir süre sonra olumsuz yorumlara dönüştü. Sebebiyse, siyasi otoriteyi kendi elinde merkezileştirmeye çalışması, iktidarı korumak için muhalefeti, medyayı ve devletin imkanlarını kullanarak baskıyı tekrardan arttırması ve kendi aleyhine propagandalarda bulunması olmuştur. Bu politikalarından sonra Bin Ali'nin gücü sürekli olarak artarken Bin Ali'ye karşı halkın güveni azalmıştır.

Bin Ali, iktidarı demokratik yollarla bırakmaması ve kalıcı olmaya çalışması ile zamanla gün yüzüne çıkmıştır. 1994 ve 1999'da kazandığı seçimlerin ardından 1988 yılında anayasaya eklemiş olduğu üç kereden fazla başkanlık yapılamayacağına dair olan anayasa hükmünü kaldırarak, Burgiba gibi ömür boyu başkanlık yapılabilmesinin önünü açmıştır. 2009 yılında da beşinci kez başkanlığa seçilen Bin Ali, 2014 seçimlerinde de aday olacağını söylemesinin ardından halk Bin Ali'ye olan güvenini kaybetmiştir.

17 Aralık 2010 yılında geçimini seyyar satıcılıkla sağlayan Muhammed Buazizi'nin kendisini yakmasının ardından Tunus'ta gösteriler başlamıştır. Bu gösteriler zaman içerisinde iktidar karşıtı protestolara dönüşerek, yönetimden rahatsız olan halkın çoğunluk halinde sokaklara çıkmasına ve Bin Ali'nin istifa etmesine yol açmıştır. Buazizi'nin ölümü, öngörülemeyen siyasî ve sosyal gelişmelere yol açmıştır.

Bin Ali'nin ülke dışına kaçmasıyla sonuçlanan bu süreç Tunus'ta "Yasemin Devri" olarak adlandırılmıştır. Tunus'ta yaşanan hareketlenmenin başka ülkelere sıçraması ve bu sürecin "Arap

Baharı” olarak anılmaya başlanmasıyla, “Yasemin Devrimi” Tunus’a özgü bir adlandırma halini almıştır.

Tunus’ta yaşanan yönetim karşıtı ayaklanma, domino teorisini andırır bir şekilde, benzer sosyo-ekonomik ve siyasî şartlar altında yaşayan bölge ülkelerinde, halkların yönetime karşı ayaklanmasının önünü açan ve baskıcı yönetimlerin demokrasi talebinde bulunan halk tarafından devrilebileceğine dair umut veren bir gelişme olmuştur (Diriöz 2011: 80).

Bin Ali bu alevlenen eylemlere karşı, halkı yatıştırmak için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Halka ekonomik açıdan rahatlama sözü vermiştir. İşsizlere yeni iş imkanları yaratacağı sözünü vermiştir. Ancak halk, bu verilen vaatlere protestoların şiddetini arttırarak karşılık vermiştir.

Gösteriler yönetimin baskıcı tavrına bir tepki olarak başlamışken, halkı susturmak amacıyla şikâyetin temel sebebi olan kaba kuvvetin daha fazla kullanılması, halkın tepkisini iyice büyötmüştür. Halk sesini yükselttikçe, hükümet daha fazla kaba kuvvete başvurmuş; bu kısır döngü ancak Bin Ali’nin iktidarından vazgeçmesiyle sona erebilmiştir (Koçak, 2012:22). 14 Ocak 2014’te görevini bırakan Bin Ali, ailesiyle beraber ülkesini terk ederek Suudi Arabistan’a gitmiştir.

3. Libya

Libya’da Şubat 2011 tarihinde başlayan ayaklanmanın temel siyasî ve sosyo-ekonomik sebepleri bulunmaktadır. Siyasi partileri yasaklayan otoriter yönetim zengin doğal kaynakların ihracatından edilen refahı halka yayma başarısı gösterememiştir. Yönetici elit zenginleşmiş ve yolsuzluklara karışmıştır. Halk ise giderek fakirleşmiştir. Bu sebeple Libya’daki ekonomik yapı ve baskıcı yönetim uygulamaları halkın hareketlenmesine yol açmıştır. Kaddafi yönetiminin protestolara karşı aşırı kuvvet kullanımı uluslararası toplumda eleştirilere sebep olmuştur. Sivil halkın korunması amacıyla alınan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin ilgili kararlarına dayanılarak yapılan NATO operasyonu Libya’da Kaddafi yönetimini sona erdirmiştir (Kuşoğlu, 2012:22).

Arap baharı süreci ile demokrasi nedir bilmeyen Libya halkı da bu protestolardan nasibini almıştır ve 42 yıllık Kaddafi yönetimine son vermiştir. Libya’daki protestolar demokrasi yolunda verilen bir mücadele olarak görölmüş ve tüm dünya genelinde büyük ilgi görmüştür. 2011 yılının baharında Libya’da ortaya çıkan bu halk hareketleri Kaddafi tarafından “NATO’nun desteklediği bir saçmalık” olarak değerlendirilen (Thorne, 2011:1), ancak rejimi deviren bir iç savaşa neden olmuştur.

4. Suriye

Arap baharının etkilerinin en yoğun yaşandığı bir diğer ülke ise Suriye’dir. Suriye’de 2011 yılından bu yana devam eden çatışmalar sebebiyle birçok insan hayatını kaybetmiştir. Buna ilaveten, milyonlarca insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Suriye yönetimi otoriter bir yönetim olarak dış güçlerin desteğiyle bu baskıcı tutumunu devam ettirmektedir. Muhaliflerin kendi aralarındaki çatışmalar ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden dış güçler, Suriye’deki devam eden iç savaşın başrol oyuncularındır diyebiliriz. Türkiye, Suriye’nin sınır komşusu olmasından dolayı yüzbinlerce hatta milyonlarca insan Suriye’den Türkiye’ye göç etmiştir.

Suriye’de baş gösteren olaylar, temel sosyo-ekonomik ve siyasî sebepler, halkın yönetimden talepleri, Beşşer Esed yönetiminin ayaklanmaya karşı tepkisi ve uluslararası boyut bağlamından kaynaklanmaktadır.

2010 yılının sonlarında Kuzey Afrika ve Orta Doğu’da başlayan halk ayaklanmaları konusunda Beşşer Esed rejimi başlarda endişelense de bu ayaklanmaların Suriye’yi pek etkilemeyeceğini düşünüyordu. Ancak bu düşüncesinin ardından 17 Mart 2011’de Dera kentinde gösteriler başlamıştır. Daha sonrasında ise bu ayaklanmalar rejimin baskıdan yana takındığı tavır sebebiyle iç savaşa kadar sürüklenmiştir.

Beşşer Esed, Şam Üniversitesinde yaptığı konuşmada ülkedeki bu ayaklanmaları talihsiz olaylar olarak tarif etmiş ve dış güçlerin bir komplosu olarak nitelendirmiştir. Beşşer Esed burada dış güçler olarak Batı’yı tarif etmiştir. Batı hala eski sömürgecilik halini bırakamamış olup Suriye’yi tekrardan sömürgeleştirmeye çalışmaktadır fikrine kapılmıştır.

Suriye’deki rejim değişikliği sorunu, Arap Baharı’ndan çok fazla etkilenmiş diğer ülkelerin aksine, çok denklemlerli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. İsrail, İran, Suudi Arabistan, Türkiye, Rusya, ABD ve bazı AB ülkeleri gibi ülkelerin de içinde bulunduğu bu denklem, sadece Suriye’nin iç işlerini değil bölgenin geleceğini de ilgilendirmektedir. Suriye’nin Ortadoğu’daki sahip olduğu jeopolitik konum önemli bir fırsat taşımaktadır. Bu sebeple, dış aktörler Suriye üzerinden bölgede kendi çıkarlarını oluşturmak için kendi kozunu oynamaya çalışmaktadır. O yüzden günümüze kadar uzanan Suriye iç savaşının barışçıl bir biçimde masaya oturtulması uzun zaman alacak gibi gözükmektedir. Esed rejimi dış etkenlerden geçmişte aldığı yardımdan fazlasını aldığı için hala daha ayakta durmaktadır. Bu gidişatı değiştirmenin yolu ise yine dış aktörlerden geçmektedir.

5. Türkiye, Arap Baharı’ndan Nasıl Etkilenmiştir?

Türkiye, coğrafi konumundan dolayı Arap Baharı’ndan etkilenen ülkelerin arasında ilk sıralara girmektedir. Bu etkinin genelde olumsuz olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye, birçok ülkeye sınır komşusu olduğundan ve geçmişten gelen çok uluslu yapısını hala bünyesinde barındırdığından genelde komşu ülkelerle iyi geçinmeye yönelik bir strateji izlemektedir.

Arap Baharı sürecinde Suriye, Irak ve İran’da yaşanan büyük gerilimler, Türkiye’nin ‘komşularla sıfır sorun’ politikasını uygulamakta zorlandığı döneme geçişine zemin hazırlamıştır.

Bu olaylar başlamadan önce Suriye ile Türkiye ilişkileri olumlu yönde ilerleme göstermekteydi. Suriye içerisinde çıkan iç savaş öyle bir boyuta ulaştı ki Türkiye artık ‘komşularla sıfır sorun’ politikasını uygulayamaz hale geldi. Rusya’nın Esed’i desteklemesi ve Suriye halkının isteklerinin yerine getirilmemesi sınır komşu olarak Türkiye’yi de etkilemekteydi. Bu sebeplerden Türkiye sessizliğini Özgür Suriye Ordusunu destekleyerek bozmuş oldu. Esed’e yapılan uyarılarda ise ülkesinde gerekli liberal demokratik reformları yapması yer alıyordu.

Türkiye’nin Libya’daki iç savaşa karşı gösterdiği tepki, Suriye’ye gösterdiği tepki ile paraleldi. Libya ve Suriye’deki gelişmeler karşısında önce ihtiyatlı bir ‘bekle ve gör’ politikası takip etmiş, daha sonra ise yönetimlerin bir türlü reform yapmamaları, halklarının taleplerini yerine getirmemeleri ve muhalif güçlere karşı orantısız güç kullanmalarından zorlayıcı tedbirlere destek vermeye başlamış ve safını

muhaliflerden yana belirlemiştir. Libya örneğinde Türkiye önceleri uluslararası askeri bir operasyona karşı gelirken daha sonra Kaddafi'nin şiddeti tırmandırması ve iktidardan ayrılmak istememesi karşısında NATO önderliğinde oluşturulan uluslararası insani müdahale gücüne katılmıştır (Oğuzlu, 2011:3).

Sonuç

Sonuç olarak bu makaleden anlayacağımız; Arap Baharı, Orta Doğu'da temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, bundan kaynaklı uygulanan siyasi baskılar ve giderek artan ekonomik sıkıntılar, bilhassa gençlerin geleceğine dair duydukları derin kaygı ve bu kaygı üzerine hükümetin gerekli adımları atmaması ve bunun aksine yaptıkları yolsuzluk, adam kayırma gibi olayların karışmasıyla halkın taleplerinin yerine getirilmemesi gibi etkenlerden sıkılan halkın, Orta Doğu'da yeni bir sayfa açma isteğidir. Bunun sonucunda, başlangıçta barışçıl olan protestolar zamanla yaşanan durumun bıkkınlığı ile şiddetlenmiştir. Arap Baharı'ndan en çok etkilenen ülkelerin ortak özelliği; iktidarlarının çok uzun süre başta olmalarıdır. Ayaklanmaya sebep olan en büyük etkenlerden birisi de budur. Ülke yönetimi, yönetme becerisinin ve refah seviyesinin yükseltilmesi anlayışından çıkıp koltuk sevdasına düşmüştür.

Bu süreçte Türkiye'nin dış politikasında yapması gereken şeylerden biri 'bekle ve gör' stratejisini bir kenara bırakıp, Arap Baharı'ndan etkilenen ülkelerle ilişkilerini sağlam bir temele oturtmak için çalışma yapmaktır. Bu bölgelerde kendi liberal demokratik fikirlerine paralel olan dostlukları güçlendirmeli veyahut yeni ortaklıklar kurmalı ve onları desteklemelidir.

Teorik olarak Türkiye'nin Arap baharındaki tutumunu bence "Balance Power", yani "Güç Dengesi" teorisine ele alabiliriz. Çünkü Türkiye bölgedeki komşularıyla sınırları zorlamadan iyi ilişkiler sürdürmesi ve mesafeli şekilde davranmasıyla bölgedeki iyi oyuncu rolünü üstlenmektedir. Kendi değerlerine uyan gelişmeler daha fazla desteklenmelidir. Fakat bunu yaparken Türkiye'nin sadece kendi çıkarlarını düşünerek, ülkenin nasıl yönetildiğine bakmadan hareket etmesi mümkün olamaz. Öte yandan da sınırında olan hareketlenmeleri, kendi çıkarları doğrultusunda desteklemek durumundadır.

Kaynakça

BEKAROĞLU E. A. ve KURT V. (2015) Mısır'da Otoriter Rejimin Sürekliliği ve Ordu: 'Arap Baharı' ve Sonrası Sürecin Analizi, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt:2, s1-36.

BİNGÖL O. (2013) Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt:13/2, s.25-49.

DİRİÖZ, A. (2011) "Bağımsızlığından Günümüze Tunus'a Kısa Bir Bakış." Ortadoğu Analiz 3, Cilt:36, s79-82.

DOĞAN G. ve DURGUN B. (2012) Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:15, s61-90.

DURAN B. ve YILMAZ N. (2011) Ortadoğu'da Modellerin Rekabeti: Arap Baharı'ndan Sonra Yeni Güç Dengeleri, Seta Yayınları, Cilt:14, s15-86.

GÜN M. S. (2012) Yemen'de Arap Baharı, Yasama Dergisi, Cilt:22, s119-140.

KIRAN A. (2014) Arap Baharı, Suriye ve Demokratik Dönüşüm Beklentileri, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, s97-115.

KOÇAK K. A. (2012) Yasemin Devrimi'nden "Arap Baharı"na Tunus, Yasama Dergisi, Cilt:22, s22-61.

KUŞOĞLU B. (2012) Libya Arap Baharı'na NATO Katkısı, Yasama Dergisi, Cilt:22, s99-118.

OĞUZLU T. (2011) Arap Baharı ve Yansımaları, Ortadoğu Analiz, Cilt: 3, s8-16.

PAKSOY S. ve PAKSOY H. M. ve ALANCIOĞLU E. (2013) Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, s169-182.

ŞEN G. (2012) İran ve "Arap Baharı": Bağlam, Söylem ve Siyaset, Ortadoğu Etütleri, Cilt: 3, s95-118.

ŞEN Y. (2013) Suriye'de Arap Baharı, Yasama Dergisi, Cilt:23, s54-79.

THORNE, J. (2011) Qaddafi Insists Libyan Uprising is "NATO-Backed Charade", The National, <https://www.thenationalnews.com/world/africa/qaddafi-insists-libyan-uprising-is-nato-backed-charade-1.402151> (Erişim Tarihi: 05.03.2021).

UYANIK M. (2012) Arap Baharı'nın Mezhepçilik ve Kabilecilik Bağlamında Analizi, Eskiye, Cilt:25, s85-94.

YÜKSEL ÇENDEK S. ve ÖRKİ A. (2019) Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen'de Yaşanan İç Savaşlar: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt:18, s42-58.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

KEMAL GÖZÜKARA YERLEŞKESİ

Türkoba Mahallesi, Erguvan Sokak, No: 26/K
34537 Tepekent-Büyükçekmece / İstanbul

SEFAKÖY YERLEŞKESİ

Kemalpaşa Mahallesi, Halkalı Caddesi, No:101
34295 Sefaköy-Küçükçekmece / İstanbul

CEVİZLIBAĞ YERLEŞKESİ

Merkez Efendi Mahallesi, Londra Asfaltı No: 1/3
34015 Cevizlibağ-Zeytinburnu / İstanbul

/areledu

0850 850 27 35

www.arel.edu.tr

arel@arel.edu.tr